

MASTEROPPGAVE

Besøksforvaltning i kommunal planlegging

- En studie av hverdagslandskapet i et lokalsamfunn langs Nasjonal turistveg på Andøya

Visitor management in municipal planning:

- A study of the everyday landscape in a local community along the Norwegian Scenic Route in Andøya

Sara Brattfjell Heggland

Master i Areal og eiendom

Fakultet for ingeniør- og naturvitenskap/Institutt for byggfag

Veiledere: Connie Harriet Reksten & Ane Margrethe Lyng

20.05.2022

Besøksforvaltning i kommunal planlegging

- En studie av hverdagslandskapet i et lokalsamfunn langs nasjonal turistveg på Andøya

Figur 1 Illustrasjon som forsidebilde (SBH, 2022)

FORORD

Denne oppgaven marker avslutningen på det toårige masterprogrammet areal og eiendom med fordypning i arealforvaltning ved Høgskulen på Vestlandet. Oppgaven har gitt meg mulighet til å fordype meg i besøkforvaltning som tema i den kommunale planleggingen med hovedvekt på hensyn til lokalsamfunn og naturens tålegrense.

Jeg vil først og fremst takke innbyggerne som stilte opp til intervju og besvarte spørreundersøkelsen. Videre vil jeg rette en takk til Bleiks Landsbyservise for lån av cafélokaler for gjennomføring av intervju etter stengetid, og en representant fra fra Bleik Vel som tok seg tid til telefonsamtale i forkant av intervjuene. En takk rettes også til Nordland fylkeskommune v/ Pilotprosjektet for besøksforvaltning for innspillene i prosjektets innledende fase.

Videre vil jeg rette en stor takk til mine veiledere Connie Harriet Kapstad Reksten og Ane Margrethe Lyng for gode tilbakemeldinger underveis i prosessen. Det har også vært to lærerike, spennende og utfordrende år ved Høgskulen på Vestlandet som til tider har vært preget av nedstenging og digital undervisning. En spesiell takk til mine medstudenter for gode diskusjoner og motivasjon gjennom masterskrivingen, og til sist takk til venner og familie for god støtte.

Sara Brattfjell Heggland

Bergen, mai, 2022

BIBLIOTEKSIDE

Tittel:

Besøksforvaltning i kommunal planlegging - En studie av hverdagslandskapet i et lokalsamfunn langs Nasjonal turistveg på Andøya

Title:

Visitor management in municipal planning - A study of the everyday landscape in a local community along the Norwegian scenic route in Andøya

Forfatter:

Sara Brattfjell Heggland

Veileder:

Connie Harriet Kapstad Reksten

Biveileder:

Ane Margrethe Lyng

Antall sider: 100

Format: A4

Nøkkelord: Besøksforvaltning, landskap, stedsidentitet, kommunal planlegging og lokalsamfunn

Dersom ikke annet er oppgitt er figurer produsert av forfatter.

SAMMENDRAG

De siste 15 årene har det vært en vekst i turismen i Norge, og det norske landskapet er en viktigere del av ressursgrunnlaget for utviklingen av den naturbaserte turismen i regionene. Gjennom den kommunale planleggingen skal kommuner bidra til en bærekraftig utvikling av lokalsamfunn som berøres av økt turisme.

Opgaven utforsker hvordan besøksforvaltning gjennom den kommunale planleggingen kan bidra til utviklingen av bærekraftige lokalsamfunn i regionene. Med utgangspunkt i en casestudie av Bleik, et fiskevær langs nasjonal turistveg på Andøya, er det innhentet empirisk data gjennom en kvantitativ spørreundersøkelse og kvalitative intervjuer. Oppgaven vektlegger innbyggerperspektivet å undersøke hvordan den hverdagslige bruken av landskapet påvirkes av naturbasert turisme. For å belyse forholdet mellom innbygger og landskapet et det tatt utgangspunkt i Europarådets landskapskonvensjon, som definerer landskapet slik mennesker oppfatter det. Det empiriske grunnlaget åpner for diskusjon av hvilken betydning landskapet har for stedets identitet og hvordan hverdags- og turistlandskapet i større grad kan samordnes med besøksforvaltning mot en bærekraftig utvikling som tar hensyn til lokalbefolkningen.

Tradisjonelt har besøksforvaltning vært gjennomført i verneområder. Studiens funn viser på at de største utfordringene i lokalsamfunnet opptrer i utenfor verneområdet, særlig i naturreservatets randsone og andre sårbare naturområder. Dette tyder på at det er et behov for å se besøksforvaltning i sammenheng med naturområder som ikke er vernet, og ivareta naturverdiene etter plan- og bygningslovens verktøy gjennom den kommunale planleggingen.

Funnene viser også at arealforvaltning og forebyggende tiltak har ikke vært tilstrekkelig prioritert på kommunalt nivå, og man det har ført til negativ påvirkning på naturen. Økt naturbasert turisme ført til endringer i hvordan lokalbefolkningen oppfatter og bruker sitt hverdagslandskap. Resultatene viser også at lokalbefolkningen verdsetter den sanselige opplevelsen av landskapet, som ikke er gjenkjennbart i naturområdene med økt turisme.

Det konkluderes med at det er behov for å behov å forankre besøksforvaltning i den kommunale planleggingen for å sikre politisk vilje for gjennomføring av fysisk tilretteleggingstiltak for besøkende og involvere innbyggere i prosessene mot en utvikling på lokalsamfunnets premisser og naturens tåleevne, som samtidig ivaretar stedets identitet og landskapet opplevelseslandskap for lokalbefolkningen og besøkende.

ABSTRACT

The landscape is an important part of the the development of nature-based tourism in the regions. In Norway there has been a growth in the tourism over the last 15 years. The thesis explores how visitor management through municipal planning can contribute to sustainable development in local communities based on a case study of Bleik, a fishing village along Norwegian Scenic Route on Andøya.

The thesis emphasizes the citizen perspective to investigate how the everyday use of the landscape is affected by nature-based tourism. Landscape is defined as an area as people perceive it by the The Council of Europe's Landscape Convention, and the thesis will contribute to shed light on the relationship between inhabitants and the landscape. The empirical data through a quantitative survey and qualitative interviews will help to understand how visitor management in municipal planning can contribute to sustainable development that considers the local community and population. The thesis also discusses what significance the landscape has for the place's identity and how the everyday and tourist landscape can to a greater extent be coordinated though visitor management on a local level.

Traditionally, visitor management has been carried out in protected areas. The study's findings point to the biggest challenges in the local community occurring outside the protected area, especially in the nature reserve's marginal zone and other vulnerable nature areas. This indicates that there is a need to see visitor management in connection with nature areas that are not protected and safeguard the nature values according to the tools through municipal planning. The findings also show that land management and preventive measures have not been given sufficient priority at the municipal level and have had a negative impact on nature. Increased nature-based tourism led to changes in how the local population perceives and uses their everyday landscape. The results also show that the locals appreciate the sensuous experience of the landscape, which is not recognized in the natural areas with increased tourism.

In conclusion the there is a need to anchor visitor management in municipal planning to ensure political will for the implementation of physical facilitation measures for visitors involving inhabitants in the process towards a sustainable development of local communities, because the landscape as an area for open-air recreation is important for the everyday use and place identity, and landscape experience for both locals and visitors.

INNHALDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	5
1.1 BAKGRUNN OG AKTUALITET	5
1.2 MÅLSETNINGER	6
1.3 PROBLEMSTILLING	7
1.4 AVGRENSNING	7
1.5 OPPGAVENS OPPBYGNING	7
KAPITTEL 2: BESØKSFORVALTNING	9
KAPITTEL 3: STUDIEOMRÅDE	13
3.1 ANDØYAS YTTERSIDE	13
3.2 BLEIK	15
KAPITTEL 4: TEORI	22
4.1 STEDSIDENITET	22
4.2 HVERDAGSLANDSKAP	24
4.3 TURISTLANDSKAP	26
4.4 VERN AV NATURLANDSKAP	27
4.5 LANDSKAP I KOMMUNAL PLANLEGGING	29
4.6 BÆREKRAFTIGE LOKALSAMFUNN	32
KAPITTEL 5: METODE	34
5.1 FORSKNINGSDESIGN	34
5.2 CASESTUDIUM	35
BLEIK PÅ ANDØYAS YTTERSIDE SOM CASEOMRÅDE	35
BEFARING	35
5.3 KVALITATIVE INTERVJUER	36
UTVALG AV INFORMANTER	36
5.4 KVANTITATIV SPØRREUNDERSØKELSE	39
SPØRRESKJEMA	39
TESTPERSONER	39
UTVALG OG UTSENDING AV SPØRRESKJEMA	40
DELOMRÅDER	40
5.5 LITTERATURSTUDIE	41
KAPITTEL 6: RESULTAT OG ANALYSE	42
6.1 STEDSIDENITET	43
6.2 HVERDAGSLANDSKAPET	49
6.3 TURISTLANDSKAPET	57
6.4 VERDISKAPNING I LOKALSAMFUNNET	67
6.5 AREALBRUK, FORVALTNING OG INVOLVERING	69
OPPSUMMERING	74
KAPITTEL 7. DISKUSJON	75
7.1 HVILKEN BETYDNING HAR LANDSKAPET FOR STEDETS IDENTITET?	75
7.2 HVORDAN KAN HVERDAGS -OG TURISTLANDSKAPET SAMORDNES GJENNOM BESØKSFORVALTNING?	77
7.3 HVORDAN KAN BESØKSFORVALTNING GJENNOM KOMMUNAL PLANLEGGING BIDRA TIL UTVIKLING AV ET BÆREKRAFTIG LOKALSAMFUNN?	79
8. KONKLUSJON	82
8.1 BEHOV FOR VIDERE FORSKNING	85
VEDLEGGSLISTE	86
FIGURLISTE	87
REFERANSER	89

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON

1.1 BAKGRUNN OG AKTUALITET

De siste 15 årene har det vært en økning av turister som besøker Norge (Innovasjon Norge, 2019), og særlig har man sett en utvikling av naturbasert turisme. Det har skapt nye utfordringer for hvordan man skal balansere hensyn til det daglige friluftslivet, naturens tålegrense og lokalsamfunn som berøres.

Besøksforvaltning har tradisjonelt vært knyttet til verneområder. I St.prp (2002-2003) ble det fastslått at vernede fjellområder skulle være gjenstand for vern, bruk og verdiskapning, og det skulle utredes videre hvordan verneområder og naturen utenfor verneområder kunne tilrettelegges for økt bruk av turister på en måte som tar bevarer fjellområdets natur- og kulturhistoriske verdier (Finansdepartementet, 2003). Dermed ble nasjonalparkene en del av merkevarebygging for å gjøre verneområder attraktive for besøkende. I St.prp (2002-2003) kommer det også frem at det var behov for større lokal innflytelse og medvirkning i verneprosesser for lokalsamfunn som ligger i nærheten av slike verneområder.

Besøksforvaltning ble introdusert gjennom Friluftsmeldingen (St. Meld 18 (2015-16)), som vektla at det skulle utarbeides besøksstrategier for nasjonalparkene i Norge innen 2020. Det skjedde dermed en endring innenfor det naturvern, der det skulle tilrettelegges for at turister kunne oppleve det norske landskapet og ivareta verneverdiene gjennom besøksforvaltning.

Miljødirektoratet utarbeidet på bakgrunn av dette en veileder for besøksforvaltning i norske verneområder i 2015 (Miljødirektoratet, 2015). St. Meld. 18 (2015-16) ble videre fulgt opp gjennom det femårige Pilotprosjektet for Besøksforvaltning i regi av Nordland Fylkeskommune i 2018-2023, og videre gjennom Klima- og miljødepartementet handlingsplan i 2019 (Klima- og miljødepartementet, 2019). I Meld. St. 5 (2019-2020) trekkes besøksforvaltning frem som en viktig del av nærings- og distriktpolitikken i Norge.

I dag er 17,6 prosent av landarealet i Norge vernet (Miljødirektoratet, 2022b), men samtidig har det vært en betydelig tilbakegang den inngrepsfrie naturen som trues av arealendringer, klimaendringer og menneskelig påvirkning (Miljødirektoratet, 2022a). Dette viser behovet for å sikre naturområdet på andre måter enn gjennom juridisk vern. Motivasjonen for oppgaven var å undersøke hvordan turisme hovedsakelig påvirker naturområdene *utenfor* verneområder, hvor plan- og bygningsloven gjelder for

vern og bruk av arealer. Klima- og miljødirektoratet viser til at «Kommunen er en særlig viktig aktør, slik at det blir en god sammenheng mellom besøksforvaltningen innenfor verneområdene og arealplanleggingen utenfor verneområdene. (Klima- og miljødepartementet, 2019, s. 36), og dette gir grunnlag for å se på besøksforvaltning på et kommunalt nivå.

De 10 siste årene har ikke arealpolitikk i de såkalte *left over places* i regionene vært prioritert, og det trengs en bredere oppfattelse for hvordan steder i regionene skal utvikles fremover (MacKinnon et al., 2021). Samtidig har det oppstått demografiske utfordringer i norske kommuner, og det er vesentlig at næringsutviklingen også bidrar til bolyst og tilflytting. Reiselivsmeldingen peker også på at det er nødvendig at turisme integreres i den kommunale arealplanleggingen og at samarbeid mellom offentlig forvaltning, næring og innbyggere er nødvendig for å utvikle reisemål (Meld. St. 19 (2016 – 2017)).

Med utgangspunkt i Europarådets landskapskonvensjonen vektlegger oppgaven innbyggerperspektivet, med bakgrunn i at demokratiske prosesser er en viktig del av planleggingen for å oppnå bærekraftige lokalsamfunn. I tillegg viser Soinia et al (2012) til at det er lite forskning på forholdet mellom hvordan innbyggere oppfatter landskapet og stedets identitet, og hvilken innvirkning der har på arealforvaltningen. Oppgaven vil derfor vektlegge hvilken betydning landskapet har for lokale innbyggere sin hverdagslige bruk av landskapet gjennom å se på hvordan besøksforvaltning til bærekraftige lokalsamfunn i et planleggingsperspektiv.

1.2 MÅLSETNINGER

Opgavens målsetninger er å bidra med kunnskap om hvordan innbyggere påvirkes av naturbasert turisme gjennom å belyse hvordan hverdagslig bruk blir påvirket, og hvordan man kan ta hensyn til innbyggerperspektivet gjennom besøksforvaltning i et planleggingsperspektiv. Oppgaven vil også bidra med å forstå hvordan forståelsen av landskapet i større grad kan implementeres i planlegging og forvaltning av landskapet for å finne løsninger bidrar til bærekraftig utvikling og ivaretar innbyggere og besøkende. Oppgaven vil ikke danne grunnlag for hvilke konkrete tiltak som skal iverksettes på Bleik som besøksforvaltning, men bidrar med et empirisk datagrunnlag for å forstå hva som skal til for at utviklingen skal være bærekraftig. Forskningen vil ha betydning for lokalsamfunn i Norge, der reiseliv som næringsgrunnlag er viktig.

1.3 PROBLEMSTILLING

Hovedproblemstilling:

Hvordan kan besøksforvaltning gjennom kommunal planlegging bidra til utvikling av et bærekraftig lokalsamfunn på Bleik?

Underproblemstillinger:

- Hvilken betydning har landskapet for stedets identitet?
- Hvordan kan hverdagslandskapet og turistlandskapet samordnes gjennom besøksforvaltning?

Oppgavens hovedproblemstilling gir grunnlag for å diskutere hvordan besøksforvaltning kan bidra til et bærekraftig lokalsamfunn på Bleik gjennom kommunal planlegging med utgangspunkt i innhentet teori og empiriske funn. Underproblemstillingene vil danne grunnlag for å besvare hovedproblemstilling. Den første underproblemstillingen tar for seg hvilken betydning landskapet har for stedets identitet, mens den andre gir grunnlag for å diskutere hvordan hverdagslandskapet og turistlandskapet kan samordnes gjennom besøksforvaltning med bakgrunn i innsamlet teori og empirisk materiale.

1.4 AVGRENSNING

Geografisk er oppgaven avgrenset til caseområdet Bleik i Andøy kommune. Det empiriske grunnlaget er avgrenset til caseområdet. Tematisk vektlegger oppgaven innbyggerperspektivet i hvordan besøksforvaltning gjennom den kommunale planleggingen kan bidra med et bærekraftig lokalsamfunn på Bleik.

1.5 OPPGAVENS OPPBYGNING

Oppgaven er inndelt i åtte kapitler. *Kapittel 1* vil gi en introduksjon hvorfor oppgavens tema er aktuelt i dagens samfunnsplanlegging. Videre presenteres oppgavens problemstilling og avgrensning. *Kapittel 2* omfatter gir videre en innføring til besøksforvaltning om oppgavens hovedtema. Caseområdet blir videre introdusert i *kapittel 3*, og vil gi bakgrunn informasjon Bleik og Andøya som studieobjekt. *Kapittel 4* tar for seg det teoretiske rammeverket, og *kapittel 5* gir en gjennomgang av hvilke vitenskapelige metoder som er benyttet for å innhente det empiriske materialet. Diskusjonen i *kapittel 7* vil omfatte en sammenstilling av oppgavens resultater og teorigrunnlag som er presentert i foregående kapitler for å diskutere oppgavens problemstillinger. Avslutningsvis inneholder *kapittel 8* en

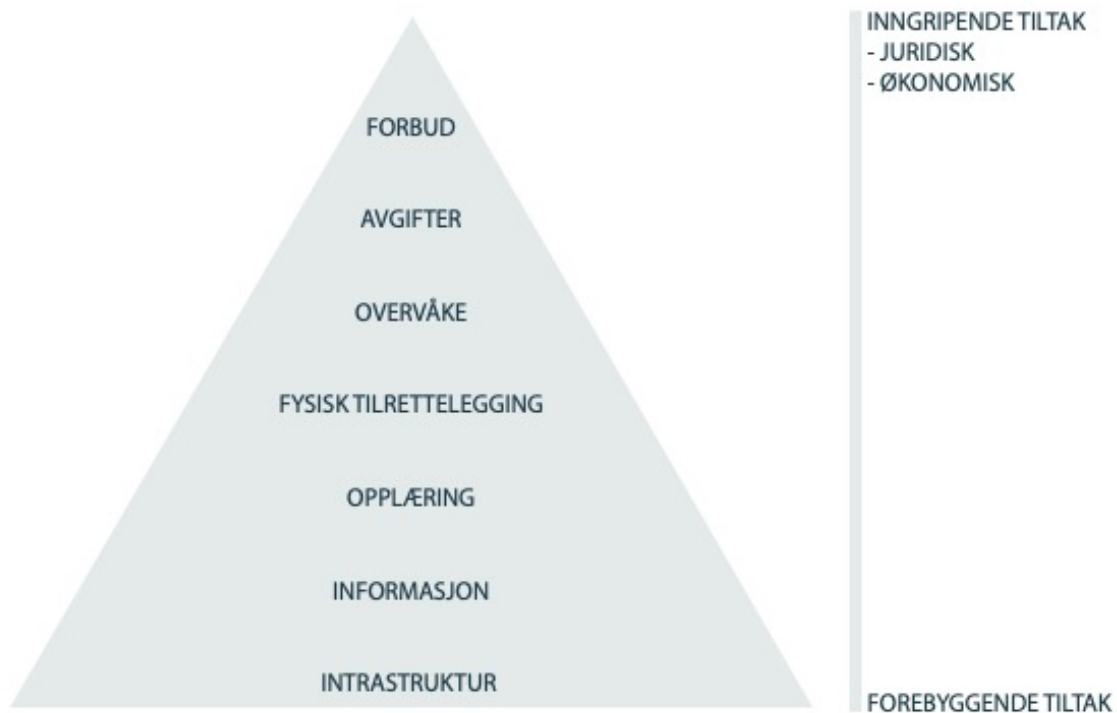
konklusjon av oppgavens problemstillinger, etterfulgt av oversikt over figurer og referanser som er brukt i oppgaven. Oppgavens vedlegg medfølger i et eksternt dokument som inneholder vedlegg det henvises til i teksten.

KAPITTEL 2: BESØKSFORVALTNING

Besøksforvaltning (*visitor management*) har tradisjonelt vært brukt for å samordne bruk og vern av naturvernområder, både nasjonal og internasjonalt. Miljødirektoratets veileder for besøksforvaltning i norske verneområder definerer besøksforvaltning som «å legge til rette for og styre bruken av et verneområde slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas» (Miljødirektoratet, 2015, s. 7). Definisjonen antyder at besøksforvaltning handler om å tilrettelegge verneområder for besøkende på en måte som gir besøkende naturopplevelse og gi besøkende innsikt i hva verneverdiene innebærer. I tillegg til å styre hvordan verneområde brukes gjennom tilrettelegging. Definisjonen viser at besøksforvaltning også innebærer å styrke den økonomiske verdiskapingen der turisme i verneområder skal gi ringvirkninger til stedene rundt verneområdene. Verdiskaping i form av sysselsetting og inntektsgrunnlag bidra til at lokale innbyggere går en positiv holdning til turisme (Törn et al., 2008).

I Handlingsplan for styrket forvaltning av verneområdene viser til at «tiltak som ivaretar verneverdiene prioriteres foran formidling av verneverdier og tiltak for å fremme friluftslivet» (Klima- og miljødepartementet, 2019, s. 26), og vektlegger dermed verneverdiene i besøksforvaltningen gjennom forebyggende tiltak før markedsføring og tilrettelegging for økt bruk. Hvilke tiltak som skal gjennomføres i en besøksforvaltning kommer frem av en besøksstrategi: «en besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc.) som er nødvendige for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at en oppnår størst mulig nytte for alle tre interesser» (Miljødirektoratet, 2015). Når det gjelder besøksforvaltning i verneområder er forvaltningsmyndighet delegert fra departementet til enten statsforvalter, verneområdestyre, kommune eller sysselmaster på Svalbard, og forvaltningen som fremgår av besøksstrategi skal oppfylle verneforskrift for det enkelte verneområdet (Miljødirektoratet, 2021a). Når det gjelder forvaltning av verneområder kan det oppstå motstridende verdier og målsetninger om hvordan naturressursene skal ivaretas. Det gjelder å finne en balanse mellom bevaring av naturverdiene og gi besøkende en opplevelse av naturen (Haukeland, 2011).

Aas (2022) viser til at økt turisme i verneområder kan føre til at man må gjennomføre tiltak av ulik grad (figur 2). Figur x illustrerer at forebyggende tiltak som infrastruktur, informasjon, opplæring og fysiske tiltak må iverksettes først og i større omgang enn inngripende tiltak som avgifter og forbud. I tillegg krever inngripende tiltak lovhjemmel og politisk vilje for å gjennomføre. Overvåking er også viktig for å vurdere om det kreves nye tiltak etter hvordan bruken endrer seg (Aas, 2022).

Figur 2 Figur formalisert etter (Aas, 2022)

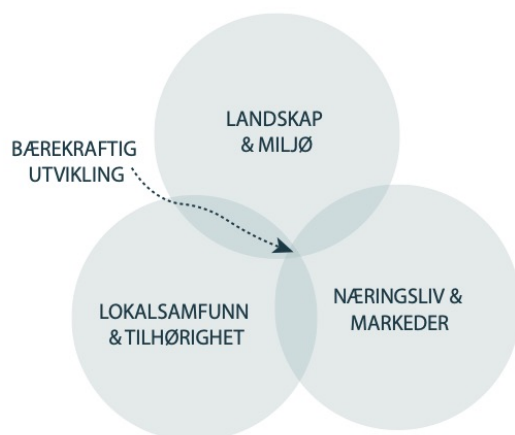
Viken et al (2018) hevder at besøksforvaltning også bør være gjeldene for rekreasjon- og friluftsområder som ikke er vernet, og definerer begrepet som: «den helhetlige forvaltningen som (...) handler om å forhindre eller redusere negativ naturpåvirkning av besøk og optimalisere opplevelsen for de besøkende». Naturpåvirkningen opptrer som en negativ konsekvens av turisme, men kan også oppstå selv om det ikke er et høyt besøkstall (Viken et al., 2018). Viken et al (2018) peker på økonomisk verdiskapning og de sosiale forholdene utgjør de positive effektene av turisme som skal sikres gjennom besøksforvaltning (Eagles et al., 2002; Viken et al., 2018).

International Union for Conservation of Nature (IUCN) fremhever bærekraftig turisme som fundamentet for besøksforvaltning, og dermed handler om å 1) ivareta miljømessige og kulturelle verdier, 2) respektere lokalbefolkningen, 3) gi inntekter til samfunnet som berøres av turisme og 4) gi besøkende opplevelser som også skal bidra til at naturen ivaretas (IUCN, 2018). Manson (2008) peker på at det tradisjonelt har vært vektlagt hvordan besøkende påvirker verneområder negativt, og hvordan man skal håndtere dette. Manson (2008) hevder dermed at det er i større grad behov for å involvere samfunnet som berøres av turisme, og viser til at det kan bidra til at de besøkende tar hensyn til besøkende slik at den negative konsekvensen reduseres på sikt. Stokke et al (2016) vektlegger at det handler om en balanse mellom turisme som kommersiell næring og hensyn til innvirkningene det har for lokalsamfunnet og miljøet: «Det gjelder ikke minst når det gjelder å finne en

balanse mellom kommersiell masseturisme, miljøhensyn og berørte lokalsamfunn.» (Stokke et al., 2016, s. 272)

Nordland fylkeskommune har gjennom pilotprosjektet for besøksforvaltning definert besøksforvaltning som å «sikre en bærekraftig utvikling innenfor grensene til det natur, landskap, miljø, lokalsamfunn og lokal kultur tåler, samtidig som det gir grunnlag for sunn næringsdrift og lokal verdiskapning» (Nordland fylkeskommune, 2019, s. 4). Dette er fremstilt i figur 3. Definisjonen gir en bredere tilnærming som også fanger opp arealene utenfor verneområder, slik som Stokke (2016) også viste til. Pilotprosjektet vektlegger følgende prinsipper for besøksforvaltning:

- *Bærekraftige lokalsamfunn*
- *Fra volum til verdiskapning*
- *Helhetlig og langsiktig planlegging*
- *Fra markedsføring til besøksledelse*
- *Fra styring til samhandling og samskaping (Nordland fylkeskommune, 2019, s. 5-7).*

Figur 3 Bærekraftig besøksforvaltning. Formalisert etter. (Nordland fylkeskommune, 2019)

I følge Krauß og Olwig (2018) er demokratiske prosesser nødvendig for å oppnå en helhetlig planlegging og forvaltning av landskapet. Det påpekes at involveringen av innbyggere må være forankret i innbyggerne sine egne synspunkt og deres forståelse av kulturen (Krauß & Olwig, 2018). Samtidig påpeker Aranzabal et al (2009) at det kreves kunnskap om hvordan turismen utvikler seg og hvilke preferanser besøkende har når de reiser for å kunne planlegge og iverksette strategier for å ivareta landskapet gjennom bruk. Haukeland (2011) påpeker at reiselivsaktører i større grad må involveres i planprosesser og forvaltning, og Stokke et al (2016) hevder at det er behov for å samordne reiseliv og stedsutvikling i norske kommuner for å oppnå en helhetlig planlegging. Offentlige

myndigheter har dermed et ansvar for å styre hvordan veksten av turisme, og at det i stor grad handler om politisk vilje for å håndtere utfordringene (Dodds & Butler, 2019). Kobro et al (2013) påpeker at dette er nødvendig å ta hensyn til for å få til en god arealplanlegging som samordner utvikling av lokalsamfunn og reiseliv, samtidig som det ivaretar kvalitetene som naturen har.

For å oppsummere ser vi at det finnes ulike definisjoner av hva besøksforvaltning er. Begrepet er sammensatt av *besøk* og *forvaltning*, der forvaltning handler om «å ta vare på, benytte eller administrere ulike egenskaper, ressurser eller goder (...) eller fellesverdier som natur, miljø, kunnskaper, tradisjoner og kultur» (Bernt, 2021). Man ser dermed at besøksforvaltning kan handle om å ta vare på natur, miljø og kultur på en måte som også tillater at stedet er tilrettelagt for at besøkende kan oppleve de fellesverdiene uten at det går på bekostning av naturens verdier og innbyggerne som bor der. Det er tydelig at besøksforvaltning i større grad virker å ha betydning for hvordan lokalsamfunn påvirkes av turisme, og ikke utelukkende om besøksforvaltning i vernede områder. Det viser også at det er i ferd med å skje en endring hvor det er økt søkelys på innbyggerne, og at de er medvirkende for å skape gode opplevelse for besøkende. Fremdeles handler besøksforvaltning i stor grad om hvilken naturpåvirkning økt turisme medfører, og at forebyggende tiltak er spesielt viktig for å forhindre dette. Det er også tydelig at det er et fokus på å løfte frem hvilke positive effekter turisme bidrar med.

KAPITTEL 3: STUDIEOMRÅDE

3.1 ANDØYAS YTTERSIDE

69°06'22"N 15°46'05"Ø

Andøya (nordsamisk: Ánddásoulu) er den nordligst øyen i Nordland. Den langstrakte øyen på 489 km² har et varierende landskap med bratte fjellsider, store myrarealer, lange stender og små lokalsamfunn. Andøya ligger i Vesterålen, og er forbundet med Langøya, Hinnøya og Lofotøyene i sør. Regionen er inndelt i fem kommuner med 30 419 innbyggere, der 4572 er bosatt i Andøy kommune (SSB, 2021). Kommunen administrasjonssenter og største tettsted Andenes ligger ytterst på øya, og langs yttersiden ligger lokalsamfunnene Bleik, Stave, Nordmela, Nøss, Bø og Risøyhamn (se Andøyas ytterside - Oversiktskart).

Andøyas ytterside vender seg mot det åpne Norskehavet. Den 58 km lange nasjonal turistveg går gjennom landskapet mellom Risøyhamn og Andenes som en av de atten utvalgte vegstrekningene i Norge i 2012 (Nasjonale turistveger, u.å.). Nasjonal turistveg bygger på landskapet som turistformål, og skal forsterke møtet med naturen gjennom tilrettelegging av rasteplasser og utsiktspunkter med innslag av norsk arkitektur og bidra til lokal verdiskapning (Statens vegvesen, 2022). Langs yttersiden er det etablert to rasteplasser, Bukkekjerka og Kleivodden. Bukkekjerka ligger mellom Nøss og Nordmela, og består av et sanitæranlegg anlagt ved en historisk samisk offerplass. På neset mellom Bleik og Andenes ligger Kleivodden rasteplass med utsikt mot havet og fiskeværerne. Turistvegen har også tilknytning til to andre turistveger i regionen, herunder Lofoten (Å-Raftsundet) og fergeforbindelse til Senja (Gryllefjord-Botnhamn) i sommerhalvåret. Forsvaret har hatt stor betydning for utviklingen av Andøya. I 2016 besluttet Regjeringen at Andøya flystasjon skulle legges ned, og kommunen fikk status som omstillingsområde. Samtidig har er reiselivsnæringen i utvikling, deriblant Andøya Space Center og The Whale.

Andøya er en del av *landskapsregion 31* som består av Lofoten og Vesterålen, og landskapets hovedformer kjennetegnes tindefjell, dalbunner, fjordpreg, lav kystlinje og strender (NIBIO, u.å.). Andøyas ytterside ligger syv kilometer fra fiskebankene hvor kontinentalsokkelen, kjent som stedet der eggakanten møter Bleiksdjupet. Den korte avstanden første til at fiskeværerne på Andøya var de største i regionen på 1500-tallet (Wikipedia, u.å.). Det har også gjort det mulig å arrangere hvalsafari som opplevelse for turister siden 1988.

ANDØYA

ANDENES

BLEIK

STAVE

NORDMELA

NØSS

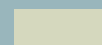
BØ

RISØYHAMN

TITTEL: ANDØYAS YTTERSIDE - OVERSIKTSKART

MÅLESTOKK: 1: 500 000

TEGNFORKLARING:

NATURVERNOMRÅDER

NASJONAL TURISTVEG

RASTEPLASSER

ANDØYA LUFTHAVN

SOMMERFERGE

CASEOMRÅDE

0 5 10 15 20 km

3.2 BLEIK

69°16'21"N 15°57'20"Ø

Bleik er et tettsted og fiskevær langs Andøyas ytterside mellom Andenes og Nordmela, og har 442 innbyggere. Stedsnavnet har opprinnelse fra «bleikr» som betyr lys, trolig en referanse til de hvite og langstrakte stendene. Bebyggelsen ligger som et klyngetun omgitt natur- og kulturlandskapet (Røyrane & Apneseth, 2018). Bosetninger fra 1500-tallet danner to gårdshauger som er underlagt kulturminnevern, og den tette bebyggelsesstruktur består av verneverdige bygninger som har stått gjennom storm og branner gjennom tidene. Den tette bebyggelsen langs gårdveien er karakteristisk for stedet, ut mot sjøkanten finner man flere rødmalte gårdshus (figur 4).

Figur 4 Bebyggelse på Bleik sett fra moloen. Viser de karakteristiske røde fjøsene langs Fiskeværsveien (SBH, 2022)

Bleik var lenge isolert fra de omkringliggende gårdene, og fikk først vegforbindelse til Andenes i 1918 (Pettersen, 2016), og havet har dermed vært viktig for Bleik. Dagens fiskemottak ligger ved havna på Bleik. Det er derimot ingen spor av hjellbruk for tørking av fangsten, eller foredling av fisk på Bleik som det tidligere var med fiskehjeller langs Fiskeværsveien og hermetikkfabrikk. Dermed har fiskeværet også endret seg. Jordbruksarealene utenfor bebyggelsen er inndelt i smale teiger som er synlig i terrenget. Jordbruket har vært i sterk tilbakegang siden 1980-tallet, og det drives ikke med aktivt jordbruk eller dyrehold (2004).

Fjellformasjoner med spisse tinder avgrensner Bleik fra øyas største tettsted Andenes. En fjellrygg strekker seg fra nord til sørgående retning, med fjelltoppene Røyken (468), Ramnan (376), Durmålshaugen (430), Breitinden (475) og Trolltinden (436) i bakkant. Dalføret, Stavedalen, avgrensner Bleik fra nabogården Stave i sør. Bleik omkranses videre av et fjellparti i sørvest, bestående av

Nonstind (379), Måtind (408) og Laupen (305) (Bleik - Oversiktskart). Måtind er kjent for sin karakteristiske form som et landemerke i landskapet. Fjelltoppen er et av de mest besøkte fjelltoppene på Andøya, og ble besteget av 20 000 turgåere i 2021. Fjellene stuper ned i havet, og man finner også her to vikar, Høyvika og Otervika. Bleiksøya (figur 5) fremtrer også som et landemerke med sin kjegleform i havgapet. Fra bebyggelsen mot Laupsvika strekker den 20 meter høye moreneryggen seg som avgrenser naturreservatet fra strandsonen. I Bleikamarka og Hauan (Bleiksmorenen naturreservat) finner man innsjøene, der de største utgjør Bleiksvannet, Breidalsvannet og Holmevannet.

Andøya har også flere naturvernområder (se Andøyas ytterside - Oversiktskart). Bleiksmorenen- og Bleiksøya naturreservat (Bleik - Oversiktskart) på Bleik ble vernet i 2002 gjennom forskrift. Bleiksmorenen naturreservat (1235 daa) ligger sørvest for bebyggelsen på Bleik, og ble vernet for å ivareta områdets kvartærgeologiske verdi som randmorene og dødslandskap. Bleiksmorenen naturreservat, kalt for Hauan, er det flere mindre innsjøer som ble oppdemmet etter det kuperte landskapet som ble dannet under siste istid. Verneområdet har stor faglig og pedagogisk verdi (Forskrift om Bleiksmorenen naturreservat, 2002, § 2). Vernebestemmelsene gir dermed bestemmelser for hvordan naturvernområdet kan brukes.

Figur 5 Bleiksøya (SBH, 2020)

Bleiksøya naturreservat vernet for å ivareta plante- og dyrelivet i et verdifullt kystområde, og er et nasjonalt verneverdig sjøfuglområde (Forskrift om Bleiksøya naturreservat, 2002, § 1). Fuglefjellet er et viktig hekke- og leveområde for en rekke sjøfuglarter, deriblant lundefugl, alke, krykkje, tjeld, lomvi, teist, fiskemåke og skarv – havørnen holder seg dermed også i området. Verneforskriften omfatter også ferdselsforbud fra 15. april til 31. juli. Tradisjonelt har også fuglefjellet hatt en stor verdi for gårdene som fuglevær med sanking av egg og dun (Miljødirektoratet, 2002).

Figur 6 Sanddynene på Bleisktranda i midnattssola.

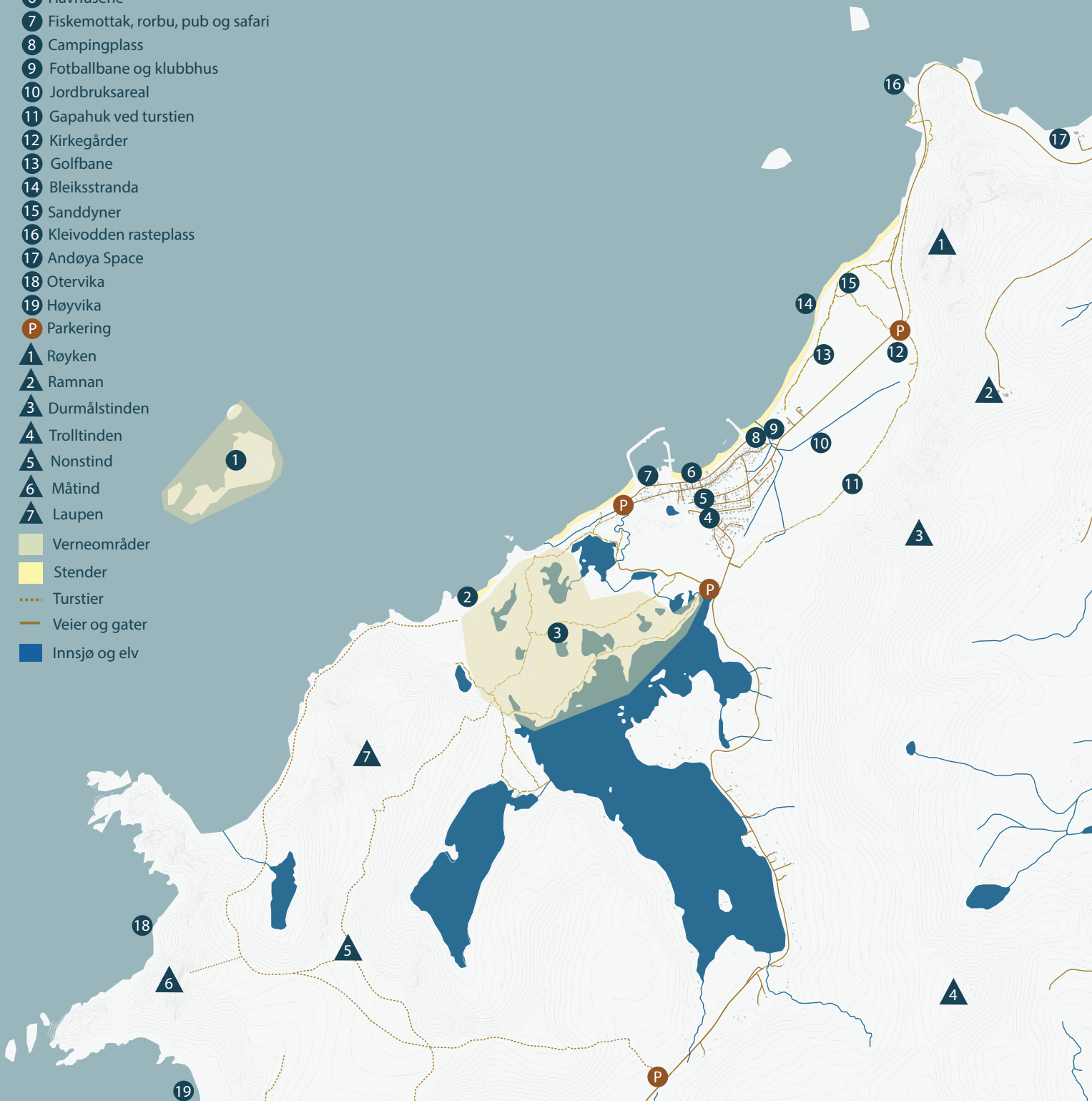

TITTEL: BLEIK - OVERSIKTSKART

MÅLESTOKK: 1: 75 000

TEGNFORKLARING:

- 1 Bleikøya naturreservat
- 2 Laupsvika
- 3 Bleiksmorenen naturreservat
- 4 Lekeplass
- 5 Butikk og kafé
- 6 Havhusene
- 7 Fiskemottak, rorbu, pub og safari
- 8 Campingplass
- 9 Fotballbane og klubbhus
- 10 Jordbruksareal
- 11 Gapahuk ved turstien
- 12 Kirkegårder
- 13 Golfbane
- 14 Bleiksstranda
- 15 Sanddyner
- 16 Kleivodden rasteplass
- 17 Andøya Space
- 18 Otervika
- 19 Høyvika
- P Parkering
- 1 Røyken
- 2 Ramnan
- 3 Durmålstinden
- 4 Trolltinden
- 5 Nonstind
- 6 Måtind
- 7 Laupen
- Verneområder
- Stender
- Turstier
- Veier og gater
- Innsjø og elv

NATURTYPER

SANDDYNER

Naturtypen registret som sårbar (VU) på artsdatabankens rødliste (Artsdatabanken, 2018) Sanddyner bidrar med å sikre kysten mot erosjon, men er også sårbar for endringer gjennom naturlige prosesser og menneskelig forstyrrelse, eksempelvis havnivåstigning, gjengroing, vinderosjon, landbruk, nedbygging, motorferdsel og friluftsliv (Artsdatabanken, 2018). Det er registret flere lokaliteter med naturtypen sanddyne på Bleik (figur 7) Sanddynene langs Bleikstranda ble vurdert som svært viktig i 2018, og er den største lokaliteten på Andøya (Miljødirektoratet, 2018). Sanddynene har stor variasjon og utstrekning, og ligger i dag inntil tidligere jordbruksareal som er omgjort til golfbane. Langs golfbanen går det en sti som etter hvert deler seg og fortsetter mot veien (Oversiktskart - Bleik).

Sanddynene er også spesielt utsatt for vinderosjon, i tillegg til menneskelig påvirkning.

Figur 7 Sanddynene på Bleiksstranda (delområde 3). (SBH, 2022)

NATURBEITEMARK

Naturbeitemark er viktige habitater for rødlista plantearter. (Norsk institutt for naturforskning, 2010). Naturtypen er registrert langs ryggen av randmorenen, i deler av naturreservatet, og er registret som svært viktig (Miljødirektoratet, 2011). Vegetasjonen er påvirket av økologiske faktorer som vindeksponering, sandtilførsel, sjøsprøyt og tilførsel av næringsstoffer fra havet (Sommersel & Kristiansen, 2012, s. 98). Det kalkrike jordsmonnet har gjort vegetasjonen artsrik, men området trues av gjengroing (Sommersel & Kristiansen, 2012, s. 98). Opprinnelig har naturtypen vært en sanddyne, men påvirkning som slått- og beiteområdet har endret dette.

KALKRIKE FJELLOMRÅDER

Det er registret flere kalkrike områder i fjellet, deriblant Måtind, Nonstind-Laupen, Breidalstinden, Durmålshaugen, Ramnan og Røyken (Bleik – Oversiktskart, figur 8). Fjellområdene har artsrik reinrosehei, og er vurdert som viktig naturtype (Miljødirektoratet, 1982).

RØYKEN

BLEIKSTRANDA

BLEIKSMORENEN

Figur 8 Bleiksmorenen med naturbeitemark i forkant tatt fra traktorvei med utsikt mot fiskemottaket, Bleiksstranda og Røyken. (SBH, 2020)

DAGENS AREALBRUK

I *kommuneplanens arealdel for 2013-2024* i Andøy kommune er naturområdene som i denne oppgaven vektlegges er avsatt som landbruks, natur- og friluftsmål samt reindrift (LNFR) etter plan- og bygningsloven av 2008 § 11-7 (se vedlegg). Unntaket gjelder for arealene som omfattes av reguleringsplanen for Bleik (Andøy kommune, 2008), men denne vil ikke vektlegges i oppgaven. I LNFR-området kreves det dispensasjon fra kommuneplanens arealdel dersom det skal gjennomføres tiltak som ikke er relatert til gårdsdrift, og bestemmelsene antyder at det også er gjeldene for tiltak knyttet for allment friluftsliv (Andøy kommune, 2014). Andøy kommune benytter båndleggingssoner for verneområdene som er vernet etter naturmangfoldsloven av 2009 (nml), og det inkluderer både Bleiksmorenen- og Bleiksøya naturreservat (Andøy kommune, 2014). Øvrige naturområder er ikke underlagt hensynsoner etter pbl.

Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030 løfter frem at Andøy skal være et attraktivt sted å bo og flytte til som visjon for den fremtidige utviklingen. Innenfor satsingsområdet for klima og miljø er målsetningen om å være en bærekraftig kommune. Strategiene handler om at Andøy skal være et bærekraftig reisemål innen 2023, og at det skal lages besøksstrategier for verneområdene i kommunen (Andøy kommune, 2019). Behovet for besøksforvaltning i forhold til den naturbaserte turismen ble understreket av reiselivsaktører i merknadene til planen, og det ble samtidig etterspurt forvaltningsplaner for verneområdene (Andøy kommune). I dag er det kun Skogvoll naturreservat som har forvaltningsplan (Andøy kommune). I *Kommuneplanens samfunnsdel* er klima og miljø er likestilt med satsingsområder som omstilling, gode levevilkår, utvikling og vekst (Andøy kommune, 2019). Føringene for arealbruk handler også om å skape levende tettsteder som er attraktive og funksjonelle, der man også vektlegger kulturarv i stedsutviklingen og tilrettelegger for medvirkning.

KAPITTEL 4: TEORI

Dette kapittelet vil danne et teoretisk grunnlag for å diskutere oppgavens empiriske funn og besvare problemstillingen.

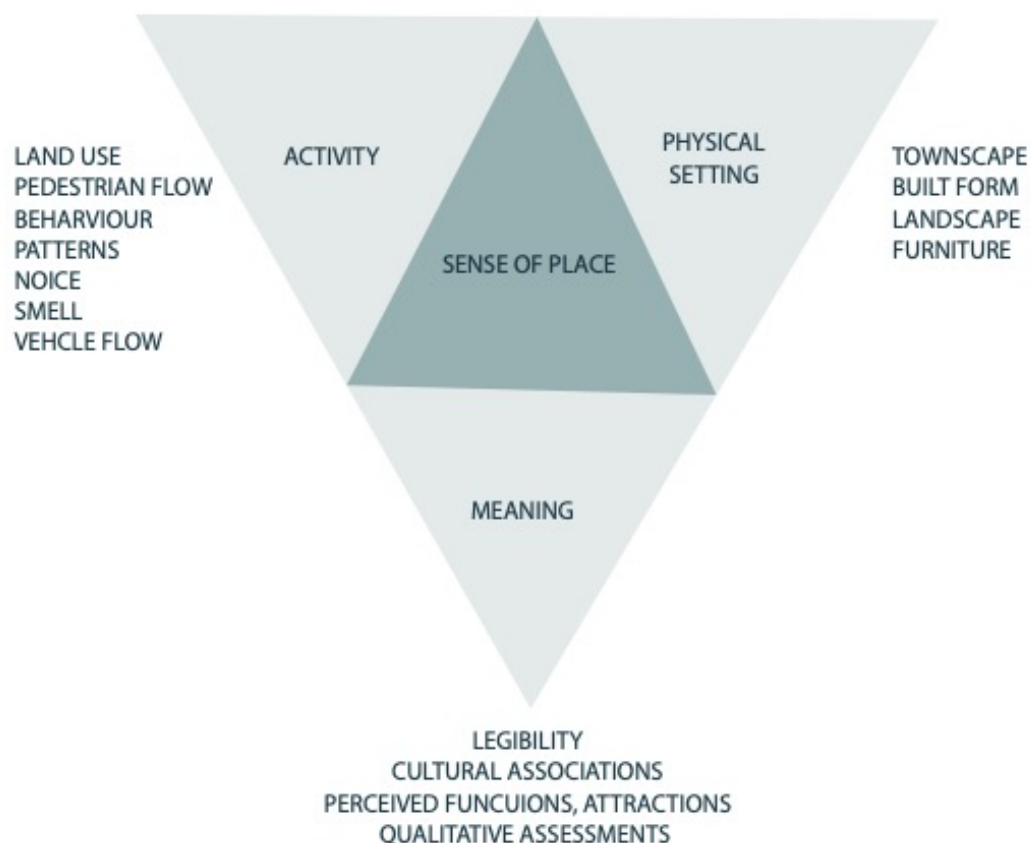
4.1 STEDSIDENITET

Det er ulike tilnærminger og konsepter som beskriver forholdet mellom menneske og sted (Lewicka, 2011). Et sted handler om samspillet mellom fysiske omgivelser, økonomi, politikk og sosiokulturelle forhold (Aarsæther, 2019, s. 56). Et steds identitet beskrives gjennom begreper som *sense of place*, *place identity*, *place attachment*, *sense of belonging*, *place dependence* og *place satisfaction* (Lewicka, 2011). Lewicka (2008) peker på at forskjellen mellom begrepene kan være uklare, og at de brukes om hverandre. Denne oppgaven vil ta utgangspunkt «*sense of place*» som teoretisk grunnlag for å beskrive stedsidentitet, ettersom det oppfattes som et samlebegrep for de ulike tilnærmingene.

Sense of place handler om hvordan mennesker opplever et sted, og dermed får tilknytning til stedet gjennom følelser og erfaring (Carmona, 2021). Carmona (2021) vektlegger at opplevelsen av et sted endrer seg i takt med hvordan et sted forandrer seg. Det vil si at man kan se på stedets identitet kan ha endret seg gjennom historien fra fortid til nåtid, og utviklingen påvirker hvordan mennesker oppfatter essensen av stedet (Carmona, 2021). I følge Massey (1991) har også den økte globaliseringen påvirkning på stedsidentitet, og vektlegger at identiteten påvirkes av økt mobilitet, tilgjengelighet og flyt av informasjon. Dette gjør at samfunn ikke lenger er homogene, og bidrar til at stedsidentitet også utvikler seg kontinuerlig (Massey, 1991, s. 29). Soinia et al (2012) bygger opp under at *sense of place* er dynamisk, og at det er spesielt tydelig for tettsteder i landlige omgivelser der landskapet og sosiale forhold endrer seg. *Sense of place* er også relevant for å finne ut hvorfor turister besøker bestemte steder (Soinia et al., 2012) Campelo et al (2014) argumenterer for at *sense of place* har betydning for destinasjonsutvikling. Det påpekes at hvordan lokale innbyggere opplever stedet bør ha innvirkning på hvordan stedet utvikles som en destinasjon for besøkende, og det er av betydning at innbyggere kan påvirke denne utvikling (Campelo et al., 2014).

Montgomery (1998) beskriver *sense of place* gjennom det konseptuelle rammeverket utviklet av John Punter i 1991 (figur 9), som tar utgangspunkt i komponentene: fysiske omgivelser, aktivitet og meningsinnhold. De fysiske omgivelsene omfatter de bebygde omgivelsene og landskapet. Aktivitet er basert på vitalitet og mangfold (Montgomery, 1998), og omfatter hvordan stedet blir brukt

(fotgjengere, adferd, trafikk, arealbruk etc). Mening retter seg mot hvordan omgivelsene blir oppfattet gjennom lesbarhet, kulturelle forhold, funksjoner og attraksjoner. Montgomery (1998) vektlegger videre at komponentene utleder prinsipper for å vurdere hvordan man skal utvikle steder, og hevder at det er sammenheng mellom sense of place og place-making. Steder finnes ikke bare, de skapes også.

Figur 9 Sense of place. Figur formalisert etter Montgomery (1998); Punter (1991).

Kevin Lynch (1960) tar utgangspunkt i hvordan mennesker oppfatter omgivelsene gjennom å bruke mentale bilder eller kart for å beskrive et stedets identitet (Lynch, 1960). Nes & Yamu (2021) viser til at lokasjon, topografi, værforhold, klima, demografi og økonomi faktorer som påvirker stedsidentitet (Nes & Yamu, 2021). Lorange trekker frem at regional tenkning i planlegging, og beskriver hvordan regioner har en egenart basert på «stedets betingelser, av menneskers virksomhet og av tidens påvirkning» (Lorange, 1977).

For å kunne beskrive et sted må man kombinere de fysiske elementene med de sosiale og kulturelle dimensjonene av stedet (Montgomery, 1998). Villa & Haugen peker på at hvordan innbyggere oppfatter sitt lokalsamfunn utleder stedets identitet, som igjen påvirker innbyggernes tilknytning til

stedet gjennom sosial tilhørighet og fellesskap (Villa & Haugen, 2016). I følge Dale et al (2008) er det sammenheng mellom innbyggers stedstilknytning og mobilisering i planleggingsprosesser, der en sterk stedsfølelse gir økt mobilisering. Et steds kulturelle verdier kan også påvirke innbyggerens oppfattelse av stedet gjennom en historisk forankring, og Stephenson (2008) påpeker at det er viktig at beslutningstakere tar hensyn til den kulturelle identiteten for å ivareta stedidentitet. Dersom det mangler politiske retningslinjer for hvordan man skal ivareta landskapet i forhold til turisme kan dette føre til at naturressursene og den lokale identiteten påvirkes negativt (Aranzabal et al., 2009). MacKinnon (2021) hevder at endringsprosesser i regionene fører til at befolkningen opplever tap og misnøye, og det er derfor vesentlig å motarbeide det blant annet gjennom å innbyggernes tilhørighet. Ramosa et al (2016) påpeker at gjennom arealplanlegging har kommuner ansvar for at stedsidentitet blir ivaretas som del av kommunale planer.

4.2 HVERDAGSLANDSKAP

Berge et al (2000) definerer hverdagslandskapet slik: «Everyday landscape is (...) the parts of the everyday environment (arenas of activity in everyday life) that are seen as meaningful and can be characterised as arenas of experience» (Berge et al., 2000, s. iv). Ifølge Berge (2000) et al utgjør hverdagslandskapet de fysiske omgivelsene de omgir seg med i hverdagen, hvor mennesker gjør aktiviteter som gir dem opplevelser. I tillegg til at aktivitetene er meningsfulle (Berge et al., 2000).

Rajdenfran (2013) viser også til at det er de romlige forholdene i naturen som definerer menneskers hverdagslige aktiviteter og bruk av naturen. I tillegg hevder Rajdenfran (2013) at det sosiale liv er et viktig aspekt, der interaksjoner mellom mennesker og omgivelsene. I følge Gehl opptrer sosiale aktiviteter i større grad fysiske miljø som har høy kvalitet (Gehl, 2010). Dette gjelder også for aktiviteter som mennesker gjør valgfritt (Gehl, 2010).

Det finnes ulike definisjoner av landskap. Landskap blir brukt som betegnelse for å beskrive arealbruk, beliggenhet, landformasjon, tidsepoke og sanselige oppfattelser (Eiter et al., 2020). Begrepet er brukt innenfor ulike fagdisipliner og kan derfor ha ulikt meningsinnhold (Eiter et al., 2020). Denne oppgaven vil ta for seg definisjonen som kommer frem i *Europarådets landskapskonvensjon* (kjent som den europeiske landskapskonvensjon). Europarådet definerer landskapet som «*et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige/og ikke menneskelige faktorer*» (Council of Europe Landscape Convention, 2000, Artikkel 1). Owig et al (2016) påpeker definisjonen avhenger av en menneskelig tolkning for å beskrive landskapet.

Landskapet endrer seg, og det har derfor tradisjonelt vært utfordrende å definere landskapets karakter, fordi det ikke omfatter hvordan endringene som skjer over tid påvirker følelsen og oppfattelsen av stedet i takt med utviklingen (Owig et al., 2016). Hvilke relasjoner mennesker har til landskapet har sammenheng med hvilke aktiviteter man gjør i landskapet, og dette bidrar med å gi landskapet identitet (Butler et al., 2019). Identiteten kan derimot endres over tid dersom det skjer forandringer i landskapet (Butler et al., 2019). Butler et al (2019) skiller mellom emosjonelle og kognitive komponentene som påvirker oppfattelsen av landskapets identitet (Butler et al., 2019). Emosjonelle komponenter er relatert til hvilken betydning et sted har for mennesker, og de kognitive komponentene handler om hvilke minner, erfaringer og tidligere opplevelser mennesker knytter til stedet (Butler et al., 2019). Det er derfor vesentlig at hverdagslandskapet oppfattes som gjenkjennelig ifølge Butler et al (2019).

Landskapets identitet endrer seg også etter hvordan det brukes. Butler et al (2019) peker på at hvilke aktiviteter man gjør i landskapet påvirker landskapets identitet. En studie av et skogsområde i Västmanland i Sverige viser at det er sammenheng mellom hvilke aktiviteter brukerne gjorde landskapet og den emosjonelle tilknytningen de hadde til området. Selve aktiviteten var relatert til noe brukerne likte å gjøre, og førte til at brukerne i større grad reflekterte over og ble opptatt av landskapet (Butler et al., 2019). I en annen studie undersøkte Eiter (2010) hvordan grunneiere, turister og eksperter verdsatt ulike landskapstyper basert på hvilke aktiviteter de foretrakk. Studien viser at grunneiere og turister opplevde i større grad landskapet som verdifullt enn ekspertene, og Eiter (2010) påpeker viktigheten av å ta hensyn til brukere sin oppfattelse av landskapet inn i planlegging og forvaltning av ulike typer landskap (Eiter, 2010).

Rekreasjon er en form for bruk av landskapet. Hvordan landskapet fungerer som et sted for rekreasjon er komplekst og avhenger av hvilken aktivitet man forbinder med rekreasjon, og hvor aktiviteten gjennomføres (Zee, 1990). Ifølge Zee (1990) er det sammenheng mellom hvor tilgjengelig et rekreasjonsområde er og hvor ofte det brukes. Det vil si at et område som er tilgjengelig for brukerne, ofte bruker mer enn områder eksempelvis ligger lengre fra bebyggelse eller parkeringsplass. En annen faktor for at rekreasjonsområder brukes avhenger av hvilke kvaliteter brukerne av området verdsetter (Zee, 1990). Zee (1990) hevder at områdets kvaliteter veier tyngre, slik at tilgjengeligheten ikke vil gjøre at et rekreasjonsområde får høyere verdi. Rekreasjonsområder som har sammenheng med andre tilsvarende områder for rekreasjon vil også gjøre at området får økt verdi (Zee, 1990). Dette har sammenheng med de landskapsøkologiske prinsippene som gjelder for overordnet grønnstruktur i arealplanleggingen som vektlegger at grøntområder skal knyttes sammen med korridorer, ha kort avstand mellom seg, være omgitt av en buffersone, i tillegg til å være av en hvis størrelse, form og

variasjon som skal bidra med økt kvalitet for mennesker og biologisk mangfold (Miljødirektoratet, 2014).

4.3 TURISTLANDSKAP

Tradisjonelt har det vært også et skille mellom hverdagslandskapet og turistlandskapet (Haraldseid, 2020), som bygger på at lokale og besøkende oppfatter landskapet forskjellig (Bergaust & Evjen, 2010). Bergaust & Evjen (2010) påpeker derimot at lokale innbyggere og besøkende opplever landskapet forskjellig. Utgangspunktet for dette er at besøkende har et utenfra-perspektiv som i større grad handler om å oppleve, beundre og betrakte landskapet (Bergaust & Evjen, 2010).

Landskapet har gjennom historien vært viktig for utviklingen av reiselivet i Norge, og naturen har blitt et viktig ressursgrunnlag for naturbasert turisme. Naturbasert reiseliv handler om at turister oppsøker den urørte naturen som rekreasjon (Valentine, 1992). Gjennom friluftsløven, kjent som allemannsretten, har enhver rettigheter til å utøve friluftsliv (Friluftsløven, 1957). Det har dermed ført til at friluftsliv enhver har rett til gjennom allemannsretten dermed har blitt en del av reiselivsnæringen. Friluftsliv omhandler ferdsel, opphold og aktiviteter man gjør i naturen (Waalder, 2021), og er samtidig del av norsk kulturarv (St.meld. nr. 26 (2006–2007), s. 70). Dette skaper dermed et behov for en helhetlig planlegging og forvaltning av naturressursene der landskap og turisme ses i sammenheng (Aranzabal et al., 2009).

Valentine (1992) viser til at naturbasert turisme omfatter ulike aktiviteter som gir opplevelser og er avhengig av lokasjon og aktivitetens varighet i naturen. Naturbasert reiseliv påvirkes også av tilgjengelighet, tilknytning til bebygde omgivelser og hvilken tålegrense naturen har i forhold til kapasitet og bærekraft (Valentine, 1992). I følge Valentine (1992) utgjør naturbasert turisme tre hovedutfordringer, herunder et områdets (1) sosiale bæreevne, (2) miljømessige bæreevne og (3) den økonomisk innvirkning. I utgangspunktet søker besøkende naturområder med lav sosial bæreevne som ikke preges av trengsel (Valentine, 1992). Valentine (1992) hevder at dersom det skal tilrettelegges for vekst innenfor naturbasert reiseliv, kreves det en forvaltning som sikrer en bærekraftig utvikling av naturen. Selve landskapet kan også påvirke hvordan den sosiale bæreevnen opplever blant brukere av naturen, der et åpent landskap i større grad er utsatt for negativ påvirkning sammenlignet med skogdekte arealer (Valentine, 1982, 1992).

Zee (1990) viser at rekreasjonsområder tiltrekker seg turister med betalingsvillighet, og dermed bidrar til økonomisk verdiskapning i regionene. Dodds & Butler (2019) hevder at det økonomiske veier tyngre

enn hensyn til det sosiale og miljømessige hensynene når det gjelder turisme. Grunnlaget for dette er at turisme bidrar med verdiskapning og sysselsetting, ettersom reiselivsnæringen også er avhengig av et økonomisk grunnlag (Dodds & Butler, 2019). Dersom fordelene og ulempene i større grad er balansert vil man derimot ikke oppleve overturisme (Dodds & Butler, 2019).

Overturisme er et fenomen som oppstår dersom økt turisme påvirker stedet som besøkes negativt som har spredd seg utover de store byene (Dodds & Butler, 2019). Dodds & Butler (2019) påpeker at fenomenet må erkjennes for å håndtere det. Det handler om å (1) redusere antall besøkende eller (2) ikke øke antall besøkene (Dodds & Butler, 2019). Dodds & Butler viser til at det må gjennomføres tiltak (tjenester, fasiliteter) som forbedrer forholdene for stedene med økt besøkspress. Konsekvensen av overturisme i lokalsamfunn kan medføre at den lokale identiteten svekkes som følger av kommersialisering og utvikling av turistdestinasjoner (Norges arktiske universitet, 2019). Den lokale forankringen av reiselivet er viktig for å ivareta lokal identitet (Norges arktiske universitet, 2019).

Økt turisme gir utfordringer for forvaltningen av naturområder (Haukeland & Stokke, 2021). Haukeland & Stokke (2021) viser at økt besøk i lokalsamfunn kan skape konflikter mellom tradisjonelle og nye brukere av området. Natur- og kulturverdier gir potensial for naturbasert turisme (Hauge & Stokke, 2021) og gir besøkende opplevelser i naturen (Dybedal & Haukeland, 2017). Økt tilrettelegging opplevelse kan derimot føre til flere besøkende, og dermed gi press på naturverdiene (Dybedal & Haukeland, 2017).

4.4 VERN AV NATURLANDSKAP

Det norske landskapet vernes med hjemmel i naturmangfoldloven av 2009 (nml) med formål om å ta vare på «*naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur*» (Naturmangfoldloven, 2009, § 1). I 2021 var 17,6 % av Norges landareal vernet (Miljødirektoratet, 2022b). Ifølge Miljødirektoratet (2022b) er det behov for å sikre en høyere representativitet av vernede naturområdet. Gjennom Konvensjon om biologisk mangfold (CBD) har Norge forpliktet seg til å ivareta naturens biologiske mangfold (Konvensjon om biologisk mangfold, 1993, Artikkel 1). Dette innebærer deriblant at Norge er forpliktet til å utvikle retningslinjer for forvaltning av vernede områder, og «*regulere eller forvalte biologiske ressurser som er viktige for bevaring av biologisk mangfold, enten det er innenfor eller utenfor de beskyttede områdene, med sikte på å sikre bevaring og bærekraftig bruk av dem*» (Konvensjon om biologisk mangfold, 1993, Artikkel 8 b-c).

Å verne landskapet handler om å gjennomføre tiltak «for å bevare og opprettholde viktige og karakteristiske trekk i et landskap når det er berettiget ut fra dets natur- og kulturminneverdi, som følge av dets naturlige utforming og/eller menneskers aktivitet» (Council of Europe Landscape Convention, 2000, Artikkel 1). Den internasjonale organisasjonen, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) definerer verneområder som et geografisk avgrenset område som forvaltes gjennom lovverk og andre effektive virkemidler for å bevare naturen, med dens økosystemtjenester og kulturelle verdier i et langsiktig perspektiv (IUCN, 2018, u.å).

Det finnes ulike typer vern, herunder naturreservat, landskapsvernområde, områdevern, biotopvern, marint verneområde og nasjonalpark (Naturmangfoldloven, 2009, § 34-39). Gjennom verneforskrifter for det enkelte verneområder foreligger det bestemmelser som det juridiske grunnlaget for å ivareta verneformålet. Denne oppgaven tar for seg et caseområde med et naturreservat. *Naturreservat* er den strengeste verneformen etter lovverket, og gjennom forskrift kan det gis bestemmelser som omfatter forbud mot ferdsel, tiltak og annen virksomhet (Naturmangfoldloven, 2009, § 37 tredje ledd). Formålet naturreservat som verneformål er å ivareta natur som er truet, sjelden eller sårbart, naturtyper, spesiell geologisk forekomst eller område med særskilt naturvitenskapelig verdi (Naturmangfoldloven, 2009, § 37 bokstav a-e)

Aas (2022) påpeker at verneområder skiller seg ut fra naturområder som ikke er vernet med bakgrunn i verdiene naturområdene har. Det er derimot av liten betydning om forvaltningen av norske verneområder foregår på lokalt eller statlig nivå, og det er derimot virkemidlene man har gjennom lovverket som er avgjørende for å ivareta verneverdiene (Lundberg et al., 2021). Det pekes også på at det er vesentlig å se vernede- og ikke-vernede områder i sammenheng for å oppnå en helhetlig forvaltning, samtidig at det foreligger et samarbeid mellom myndigheter på ulike nivåer (Lundberg et al., 2021). Aranzabal (2009) trekker frem at det er utfordrende å avgrense landskapet, ettersom det kan avvike fra hvordan lokale innbyggere og besøkende enten oppfatter eller bruker landskapet (Aranzabal et al., 2009, s. 951). Eiter (2010) påpeker at hvordan verneområders verdier oppleves påvirkes av hvordan arealene som grenser til verneområdet brukes, og viser til at det må gjøres tiltak på tvers slike grenser. Hauge & Stokke (2021) viser til kystnære verneområder ofte har et større press når det gjelder besøkende sammenlignet med verneområder i fjellområder. Det påpekes også at det betydning om verneområder er lokalisert i nærheten av tettsteder eller byer som gjør de mer tilgjengelig å besøke, men at det gjør at det oppstår et økt tilretteleggingsbehov (Hauge & Stokke, 2021)

Kommuner kan også ha forvaltningsansvar for verneområder, og har dermed ansvar for å utarbeide forvaltningsplaner, skjøtselsplaner, informasjon og merking av stier i samarbeid med andre forvaltningsmyndigheter (Miljødirektoratet, 2021b). Forvaltningen kan også skje gjennom samarbeid mellom kommuner, eksempelvis gjennom et verneområdestyre (Miljødirektoratet, 2021b).

Verneområder er relevant for arealplanleggingen på kommunalt nivå. Selv om verneområdene er sikret gjennom verneforskriftens bestemmelser og formål, gjelder også plan- og bygningsloven (Miljødirektoratet, 2021b). Kommunene kan derimot ikke benytte arealformål som strider med verneforskriften, men kan gjennom arealplanleggingen for verneområders randsoner bidra til å sikre vernet innenfor vernegrensene (Miljødirektoratet, 2021b). I veileder for verneområder i arealplanlegging vektlegges det at kommunene kan (1) ivareta randsoner, (2) sikre forbindelser mellom verneområder, (3) vurdere hvilke konsekvenser planer har for et verneområde for å ivareta verneformålet og (4) vedta bestemmelser for arealene i randsonen med formål om å ivareta verneverdiene i naturvernområdet (Miljødirektoratet, 2021b).

Forvaltningen er derimot fragmentert, og består av ulike aktører og sektorer som i liten grad samhandler med hverandre (Stokke et al., 2016). Kommuner er ofte en rolle som bindeledd mellom ulike aktører i forhold til forvaltningen av verneområder (Hauge & Stokke, 2021). Reiselivsnæringen har også en uklar organisering (Viken et al., 2018). I Norge har man også en *bottom-up* forvaltningen, der private aktører og frivillige spiller en stor rolle i utviklingen av reiselivet (Norges arktiske universitet, 2019). Bakgrunnen for dette er at kommuner sjelden har ressurser eller ansatte som har ansvar for reiseliv i arealplanleggingen (Norges arktiske universitet, 2019).

4.5 LANDSKAP I KOMMUNAL PLANLEGGING

Europarådets landskapskonvensjonen er en internasjonal avtale som gir føringer for hvordan landskapet skal vernes, forvaltes og planlegges (Council of Europe Landscape Convention, 2000, Artikkel 3). Konvensjonen ble vedtatt av Europarådet i 2002, og trådte i kraft i Norge i 2004 (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2021). Dette innebærer at konvensjonen skal innarbeides i den nasjonale, regionale og lokale planleggingen (Council of Europe Landscape Convention, 2000, Artikkel 1). Konvensjonen vektlegger hensyn til medvirkning fra innbyggere, og fremlegger en bevisstgjøring av landskapets verdi for samfunnet (Council of Europe Landscape Convention, 2000, artikkel 6). L

Landskap er viktig for det lokale friluftsliv- og folkehelsearbeidet (St.meld. nr. 26 (2006–2007), s. 55), og Plan- og bygningsloven (pbl) er et viktig virkemiddel for å ivareta landskapet. Gjennom

arealplanleggingen kan man benytte virkemidler som arealformål og hensynssoner for å ivareta naturområder etter plan- og bygningsloven som ikke er vernet etter annet lovverk eller forskrifter. I utgangspunktet skal kommuneplanenes samfunns- og arealdel skal bygge på de overordnede regionale og nasjonale målsetningene jf. pbl § 11-1 andre ledd. Kommuneplanens arealdel legger grunnlaget for det fremtidige arealdisponeringen med juridisk bindende plankart, beskrivelse og bestemmelser som fastsetter hvordan arealene skal disponeres og hvilke tiltak som kan gjennomføres. Dette gir kommunen mulighet til å endre arealbruken gjennom rullering av kommuneplan med hjemmel i pbl, og omfanget av hvordan man ivaretar ulike arealer har en annen varighet sammenlignet med vern etter naturmangfoldsloven (Hauge & Stokke, 2021).

Gjennom kommuneplanens arealdel kan landskapet sikres juridisk gjennom bruk av arealformålene grønnstruktur, landbruks-, natur og friluftsmål samt reindrift (LNFR) eller bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandsone jf. pbl § 11-7. Det kan også gis underformål til hvert av arealformålene.

Utover arealformålene kan det gis hensynssoner knyttet til «sone med særlig hensyn til landbruk, reindrift, mineralressurser, friluftsliv, grønnstruktur, landskap, bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø, med angivelse av interesse» (Plan- og bygningsloven, 2008, § 11-8 bokstav c). Det kan gis spesielle hensyn til randsonen rundt en nasjonalpark eller landskapsvernområde (Plan- og bygningsloven, 2008, § 11-8 bokstav c tredje ledd). Kommunen kan også båndlegge arealer. Formålet med båndleggingssoner er å ivareta arealet som følger av et vedtak etter plan- og bygningsloven. Eksempelvis kan et naturområde båndlegges i påvente av en verneprosess. Bruk av båndlegging som hensynssone har i utgangspunktet en midlertidig avgrensning på fire år (Plan- og bygningsloven, 2008, § 11-8 bokstav d)

DEMOKRATISKE PROSESSER

Gjennom demokratiske prosesser etter plan- og bygningsloven § 5-1 kan innbyggere medvirke i planprosesser. Det kan også benytte ulike metoder for å involvere innbyggerne i samfunnsutvikling. I følge (Törn et al., 2008) er lokale aktører og innbyggere som deltar i en tidlig fase av planleggingsprosessen i større grad positiv til utvikling og endringsprosesser sammenlignet med de som ikke deltar i prosessen. Det pekes også på at negative holdninger knyttet til naturbasert turisme handler i stor grad om hvordan planleggingen foregår, herunder at planleggingen har en *top-down* tilnærming som kan føre til motstand for å hindre naturvern eller reiselivsutvikling i et område (Törn et al., 2008).

Törn et al (2008) påpeker at det er nødvendig å gjennomføre kvalitative intervjuer, eksempelvis gjennom fokusgrupper, for å få kunnskap om naturvern og reiselivsutvikling lokalt og regionalt for å vurdere om utviklingen er bærekraftig. Rapporter peker også på at lokal forvaltning er ikke «*synonymt med økt medvirkning og innflytelse fra bruker- og interessegrupper i beslutningsprosessene*» (Lundberg et al., 2021, s. 228). I følge Butler et al (2019) er det nødvendig å innhente kunnskap om hvordan landskapet brukes gjennom metoder som går utover det lovpålagte, og prosessene for involvering av er vesentlig for at planleggere og beslutningstakere kan tilrettelegge etter hvordan landskapet brukes.

Sosiale kreative prosesser i planlegging kan også bidra til positive endringer i lokalsamfunn for å stimulere til økt turisme (Haraldseid, 2019). Sosial kreativitet oppstår dersom man legger til rette for en arena det man i fellesskap der innbyggere og aktører kan diskutere seg frem til løsninger basert på de utfordringene og mulighetene som foreligger (Haraldseid, 2019). En forutsetning for sosial kreativitet er dermed at det forankres lokalt gjennom innbyggernes bidrag og bygger på de lokale ressursene stedet har, samtidig som man jobber mot felles målsetninger (Haraldseid, 2019). Utfordringen til denne tilnærmingen for samskaping handler om at det må forankres i planleggingen (Haraldseid, 2019), og at det krever at kommunen har ressurser for gjeninnføring.

Kobro et al (2013) løfter frem at demokratiske prosesser må forankres lokalt, og bruker begrepet «lokal fintfølelse» for å beskrive dette. Begrepet tar utgangspunkt i innbyggerne sin stolthet, samtidig som det løfter frem stedets natur- og kulturverdier som grunnlag for utviklingen (Kobro et al., 2013). I tillegg er det vesentlig at hvordan de stedlige kvalitetene oppleves får betydning for planleggingen (Kobro et al., 2013).

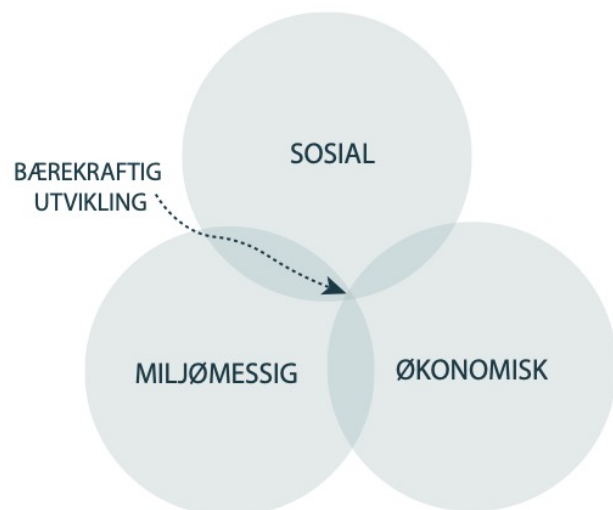
En studie av friluftslivet i norske kommuner viser at det by- og tettstedsnære friluftslivet, kalt nærtur, har manglende forankring i kommunale planer (Thorén et al., 2018). I tillegg til at det er manglende involvering av innbygger, frivillige organisasjoner og andre aktører utover høring av kommunale planer etter plan- og bygningsloven (Thorén et al., 2018). Thorén et al fremhever at ulike brukergrupper kan ha ulike oppfatninger og behov, og at dette ikke kommer frem dersom gruppene ikke blir tilstrekkelig involvert i planprosessene (2018).

4.6 BÆREKRAFTIGE LOKALSAMFUNN

Lokalsamfunn kan oppfattes som et geografisk avgrenset område, eksempelvis bydel, bygd, tettsted eller grend i en kommune, der innbyggerne samhandler med hverandre (Villa & Haugen, 2016). Samhandlingen mellom innbyggere i et lokalsamfunn tar utgangspunkt i at innbyggerne har en følelse av tilhørighet området, og på grunnlag av dette har felles forståelse ovenfor forpliktelser og problemer i lokalsamfunnet (Villa & Haugen, 2016). Massey (1991) løfter også frem at sosiale relasjoner er avgjørende for hvordan man oppfatter et sted gjennom følgende sitat: *“Instead of thinking of places as areas with boundaries around, they can be imagined as articulated moments in networks of social relations”* (Massey, 1991, s. 29)

Bærekraftige lokalsamfunn er et av FNs bærekraftsmål som har direkte betydning for planlegging og forvaltning av arealer på lokalt nivå. Bærekraftsmålene utgjør målsetninger for å bekjempe fattigdom, ulikheter og klimaendringer frem mot 2030. Bærekraftige lokalsamfunn har som målsetning om å «gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, robuste og bærekraftige (FN, 2022). Delmålsetningene handler videre om å sørge for at befolkningen på verdensbasis har dekket sine grunnleggende behov, deltakende og bærekraftig forvaltning, sikre kultur- og naturarv, redusere negative påvirkninger på miljøet, tilgang på grøntområder og offentlige rom.

Bærekraftbegrepet ble introdusert av Bruntlandkommisjonen i 1973, og har videre blitt implementert på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå som gir føringer for arealplanleggingen i Norge. Denne oppgaven vil videre ta for seg den kommunale planleggingen. Plan- og bygningsloven er det viktigste verktøyet for planlegging i norske kommuner. Det fremgår av lovens formålsparagraf at planleggingen etter loven «skal fremme bærekraftig utvikling til det beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner» jf. (Plan- og bygningsloven, 2008, § 1-1 første punktum). Bærekraftig utvikling defineres som «en utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene

Figur 10 Sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft.

for kommende generasjoner» (FN, 2021). Bærekraftbegrepet beskrives gjennom de tre aspektene sosial bærekraft, miljømessig bærekraft og økonomisk bærekraft (figur 10).

McKenzie beskriver sosial bærekraft som «social sustainability is a positive condition marked by a strong sense of social cohesion, and equity of access to key services (including health, education, transport, housing and recreation)» (McKenzie, 2004). Definisjonen viser hvordan sosial tilhørighet vektlegges, samtidig som det handler om at innbyggere har likeverdige tilbud til helse, utdanning, bolig, transport og rekreasjon. Bergem et al (2019) viser til at sosial bærekraft kan forstås på ulike nivå, herunder (1) individ nivå og (2) samfunnsnivå. Det handler om å sette individets grunnleggende behov i sentrum, og også om å se det i en større sammenheng mellom hvordan mennesker interagerer med hverandre i et samfunn (Bergem et al., 2019). Overordnet kan man dermed si at sosial bærekraft handler om å ivareta innbyggerne sin livskvalitet og levevilkår forankret i samfunnsplanleggingen, og bygger innbyggernes tilhørighet, trygghet og tillitt (Folkehelseinstituttet, 2020). Samtidig omhandler det hvordan ressursene blir fordelt (Bergem et al., 2019), og at innbyggere har tilgang på sosiale møteplasser, boliger, rekreasjon, arbeidsplasser, fritidstilbud og lignende (Folkehelseinstituttet, 2020).

Bærekraftsmålene har fått betydning for arealplanleggingen, og har blitt iverksatt i offentlige planer for å sikre en bærekraftig utvikling i kommunene. En rapport viser i midlertidig at dagens utfordring er å oversette målsetningene for bærekraftig utvikling til konkret handling i kommunene, og at dette innebærer at hvordan man utarbeider planene må tilpasses bærekrafts målene som får betydning for det praktiske arbeidet som gjøres i kommunene (Lundberg et al., 2020b). Det fremgår også av rapporten at bærekrafts målene implanteres i ulik grad planleggingen etter kommunenes størrelse. Videre viser rapporten til at det er nødvendig at mindre kommuner har en tilnærming hvor man ser sammenheng mellom hvilken betydning de lokale forholdene har for det globale perspektivet, og at dermed oppfattes som relevant å implementere målene for bærekraftig utvikling i kommunene (2020b). Lundeberg et al (2020b) påpeker derimot at i mindre kommuner ser man at det er behov for å oversette bærekraftig utvikling til de lokale forholdene for å forstå bærekraftig utvikling i en global sammenheng. Dette forutsetter at overordnede målsetninger i den kommunale planleggingen har sammenheng med hvilke tiltak som iverksettes i praksis for å bidra til en bærekraftig utvikling (Lundberg et al., 2020a).

KAPITTEL 5: METODE

5.1 FORSKNINGSDESIGN

Forskningsdesign er i hovedsak en overordnet plan for hvilke vitenskapelige metoder som skal benyttes for å belyse og besvare oppgavens forskningsspørsmål. Det finnes ulike typer forskningsdesign, eksempelvis eksplorativ-, deskriptiv- og kausal design. Oppgavens overordnede tema er besøksforvaltning. Selv om besøksforvaltning er et kjent forvaltning av verneområder i Norge, og det finnes lite forskning som relaterer besøksforvaltning til kommunal planlegging. Masterprosjektet vil dermed ha ett eksplorativt design for å undersøke dette nærmere med et formål om å oppnå en forståelse av besøksforvaltning i et planleggingsperspektiv.

Hvilke vitenskapelige metoder som egner seg for å gjennomføre masterprosjektet avhenger av hvordan oppgavens problemstilling er formulert (Kvale & Brinkmann, 2015). I følge Silverman er kvalitativ metode ofte en egnet metode dersom man skal besvare problemstillinger som tar utgangspunkt i spørreord som «hva» og «hvordan» (Silverman, 2014, s. 18).

Innenfor vitenskapsteori skiller man mellom de to tradisjonene positivisme og hermeneutikk (Troye, 1994). En positivistisk tilnærming vektlegger sammenheng mellom årsak og effekt, og sammenfaller med bruk av kvantitativ metode. En hermeneutisk tilnærming handler om intensjonen bak en årsak gjennom fortolkning og forståelse av data (Føllesdal et al., 2000). I human- og samfunnsvitenskapen benyttes ofte en hermeneutisk tilnærming, og dermed også bruk av kvalitative metoder.

Hvilken tradisjon vitenskapen bygger på har sammenheng med hvilke metoder som kan egne seg for å besvare forskningsspørsmålene. I denne oppgaven er man ute etter å forstå hva som skal til for en bærekraftig utvikling av et lokalsamfunn som berøres av turisme gjennom besøksforvaltning i kommunal planlegging, noe som taler for en hermeneutisk tilnærming med vektlegging av kvalitativ metode. For å kunne besvare problemstillingen vil det være nødvendig å benytte en kombinasjon av kvalitative – og kvantitative metoder, kalt metodetriangulering (Grønmo, 2020), herunder en kombinasjon av casestudium, kvalitative intervju, spørreundersøkelse og innsamlet teori gjennom litteraturstudie som metode.

5.2 CASESTUDIUM

Bruk av casestudium er en egnet metode innenfor forskning på planlegging får å innhente empirisk støtte, og kan kombineres med andre kvalitative eller kvantitative metoder (Yin, 2014). Når man gjennomføre casestudie som metode tar man utgangspunkt i en bestemt kontekst, og undersøker et fenomen som er aktuelt i dagens samfunn (Yin, 2014).

BLEIK PÅ ANDØYAS YTTERSIDE SOM CASEOMRÅDE

Naturbaserte turisme gir grunnlag for å se nærmere på hvordan det påvirker mindre lokalsamfunn på i regionene. Det ble valgt å se nærmere på Andøya som geografisk avgrensning, fordi det skjer en utvikling av reiselivsnæringen på øya og omstillingsprosesser som følger av nedleggelse av forsvarets virksomheter. Det er også en kommune med mindre lokalsamfunn, og store naturområder. Det ble videre valgt å se nærmere på Bleik som et av lokalsamfunnene langs nasjonal turistveg. Det var også avgjørende at tettstedet inneholdt et verneområde for å se det i sammenheng besøksforvaltning utenfor verneområder. *Oversiktskart – Bleik* viser caseområdet geografiske avgrensning fra Stavedalen i sør til Kleivodden i nord, der fjellene tydelig definerer tettstedets utstrekning. Caseområdet er avgrenset basert på det empiriske materiale som kom frem av de kvalitative intervjuene, hvor det var nødvendig å inkludere fjellområdene som avgrenser tettstedet.

Casestudiet er et single-case studie, og vil dermed ikke sammenlignes med andre lokalsamfunn i denne oppgaven. Det vil derimot være behov for å bekrefte forskningen gjennom videre forskning for å oppnå generalitet. Casestudien er gjennomført i et lite lokalsamfunn som påvirkes av den historiske og naturgitte konteksten. Det vil dermed være nødvendig med videre forskning i lokalsamfunn med ulik størrelse, befolkningstall og historisk kontekst for å bekrefte funnene. Det er heller ikke tatt hensyn til alderssammensetning i valg av caseområde, og det kan være faktorer som påvirker resultatet. Casestudier har også en avgrensning i tid (Yin, 2014). Oppgavens empiriske data er innhentet i perioden februar til mars 2022. Når et lokalsamfunn endrer seg over tid, vil dette også påvirke resultatene.

BEFARING

Det ble gjennomført befarings 18. til 23. februar 2022. Formålet med reisen til Bleik var i hovedsak for å gjennomføre de kvalitative intervjuene, og samtidig få et inntrykk av stedet om vinteren. I oppgaven er

det brukt fotografi som er tatt i februar 2022 og juli 2022 for å gi et inntrykk av stedet på to ulike årstider.

5.3 KVALITATIVE INTERVJUER

Det er gjennomført kvalitative dybdeintervju for å innhente data som er nødvendig for å kartlegge stedets identitet og lokale holdninger knyttet til turisme og fremtidig utvikling.

UTVALG AV INFORMANTER

Det kvalitative intervjuene tar for seg de tre utvalgene: lokalbefolkning, reiselivsaktører og offentlig forvaltning. I intervjuene var semi-strukturert, og det ble utformet en intervjuguide som var tilpasset utvalget (se vedlegg). Intervjuguidene ble strukturert tematisk, og det ble på forhånd lagt stikkordsmessige spørsmål som var førende for intervjuene. Dette bidro til at jeg kunne stille informantene oppfølgende spørsmål underveis i samtalen, slik at informanten kunne utdype svarene sine ytterligere. Grunnlaget for valg av semi-strukturerte intervju var at intervjuet var konsentrert rundt bestemte temaer og holdepunkter, men samtidig var formålet at informantene skulle snakke mest i intervjusituasjonen. Formålet med intervjuguidene var å sikre etterprøvbare og sammenlignbare kvalitative data fra intervju med ulike informanter (Bernard, 2011). Videre vil jeg gå nærmere inn på de tre utvalgene.

a) LOKALBEFOLKNING

Oppgaven vektlegger lokalbefolkningen som hovedutvalg. Det vil si at det empiriske materialet fra intervjuene med lokalbefolkningen vektlegges. Det ble gjennomført fire intervjuer med lokale innbyggere for å få frem innbyggerperspektivet som grunnlag for å diskutere oppgavens problemstilling, og samtidig hente inn den menneskelige forståelsen av omgivelsene for å diskutere oppgavens underproblemstillinger. Et slik kvalitativt forskningsintervju vil være hensiktsmessig der menneskelig erfaring har innvirkning på informasjonen man ønsker å innhente (Kvale & Brinkmann, 2015).

Rekruttering av utvalget ble gjort gjennom åpne facebookgrupper. Forespørsel om intervju ble publisert som innlegg på lokale grupper som var tilknyttet lokalsamfunnet, og det ble oppfordret til å ta kontakt på e-post for å melde sin interesse. Deretter fikk informantene tilsendt informasjonsskriv (se vedlegg) med informasjon om personvern og informantenes rettigheter. I tillegg fikk informantene

informasjon om intervjuet tematiske avgrensning. Det var nødvendig å rekruttere gjennom facebookgrupper, ettersom jeg ikke hadde kjennskap til lokalsamfunnet på forhånd. En svakhet med rekrutteringsmetoden er at det er grunn til å tro at informantene som meldte seg er opptatt av turisme som tematikk, og dermed ikke utgjør lokalbefolkningens representative meninger. På en annen side er det gjennom metoder som medvirkning i planleggingen at innbyggere blir involvert i prosessene for å få til en utvikling som ivaretar dem i prosessene.

I forkant av intervjuprosessen ble det også drøftet om utvalget *lokalbefolkning* var for generelt. Utgangspunktet var at som lokalbefolkning har man gjerne ulike roller i samfunnet, og at det kan påvirke oppgavens resultat. Eksempelvis at informantene var enten negativ eller positiv til turisme. Det ble likevel valgt å gå videre med utvalget, ettersom det var ønskelig å fange opp innbyggerperspektivet. Begrepet «besøksforvaltning» ble bevisst ikke brukt i samtale med intervjuobjektene, ettersom det anses som et faglig begrep. Intervjuet tok heller for seg at informanten skulle fortelle om stedet, hvordan de brukte det og hvordan de opplevde dagens turisme.

Totalt ble det gjennomført fire intervju med lokale innbyggere som hadde tilknytning til Bleik. Intervjuene ble gjennomført fysisk på caféer eller hjemme hos informantene i tidsrommet 18. til 22 februar. Informantene samtykket til lydopptak, og et samtykkeskjema (se vedlegg) ble underskrevet fysisk under intervjuene. Intervjuene hadde en varighet på 35 til 50 minutter.

Informanter for utvalget:

- Lokalbefolkning 1 (L1)
- Lokalbefolkning 2 (L2)
- Lokalbefolkning 3 (L3)
- Lokalbefolkning 4 (L4)

b) OFFENTLIG FORVALTNING

Det ble også gjennomført intervju med offentlig forvaltning å fremskaffe data om utfordringer og muligheter for å få større innsikt i situasjonen på Andøya når det kommer til den kommunale planleggingen, og som grunnlag til å diskutere oppgavens problemstilling. Rekruttering av informanten foregikk gjennom e-post korrespondanse, og informanten ble tilsendt informasjonsskriv (se vedlegg) før intervjuet.

I mindre kommuner har ansatte i administrasjonen ofte et bredere ansvarsgrunnlag, og det ble dermed vurdert at det ikke var nødvendig å intervju flere informanter innenfor den offentlige forvaltningen. Intervjuet hadde en varighet på 40 minutter, og ble gjennomført digitalt.

Informant for utvalget:

- Offentlig forvaltning (O)

c) REISELIVSAKTØRER

Videre ble det gjennomført intervju med to reiselivsaktører. Rekruttering av informantene foregikk gjennom e-postkorrespondanse. Intervjuene ble gjennomført som digitale videosamtaler grunnet den pågående Covid-19 situasjonen og geografisk avstand, og hadde en varighet på 30 til 45 minutter. Formålet med intervjuene var å oppnå en forståelse for reiseaktørens rolle i utviklingen og næringen, men det er valgt å ikke vektlegge utvalget grunnet oppgavens avgrensning.

Informant for utvalget:

- Reiselivsaktør 1 (R1)
- Reiselivsaktør 2 (R2)

5.3.2 MELDEPLIKTIG PROSJEKT

Prosjektet er meldepliktig til Norsk senter for forskningsdata (NSD), ettersom innsamling av data krever personopplysninger ved rekruttering av informantene. I forbindelse med kvalitative intervju fikk informantene forespørsel om lydopptak av samtalen gjennom et samtykkeskjema (se vedlegg). NSD sin vurdering er vedlagt som vedlegg.

5.3.3 TRANSKRIPSJON OG ETTERARBEID

Intervjuene ble transkribert, og informasjonen ble fortløpende anonymisert for å sikre at transkripsjonen ikke inneholder personlige opplysninger om informantene. Lydopptaket ble lagret på en kryptert enhet, og slettet etter transkripsjon. Som del av etterarbeidet ble det valgt ut sitater som var relevant for å belyse oppgavens tematikk og problemstilling. Det empiriske datamaterialet er presentert i kapittel 6.

5.4 KVANTITATIV SPØRREUNDERSØKELSE

De kvalitative intervjuene innhentet informasjon som gikk i dybden om hvordan innbyggere bruker sitt nærmiljø, og hvordan de påvirkes av turisme. Spørreundersøkelsen ble dermed distribuert i ettertid av de kvalitative intervjuene. Formålet med dette var å underbygge funnene i det kvalitative materialet, og fange opp om funnene var en generell oppfatning blant lokalbefolkningen. Grunnlaget for dette er at en kvantitativ spørreundersøkelse vil dermed sikre større representativitet, og kombinasjonen av de to metodene bidrar til et empirisk materiale som består av innbyggerne generelle oppfatning og mer detaljert informasjon.

SPØRRESKJEMA

Spørreskjemaet ble utarbeidet i Survey-Xact by Rambøll som benyttes av Høgskulen på Vestlandet, og ble gjennom programmet utarbeidet som en anonym spørreundersøkelse. Survey-Xact ble valgt for å sikre anonymitet. Formålet med dette var å sikre at innbyggere besvarte undersøkelsen etter sine egne meninger.

Spørreskjemaet (se vedlegg) er utformet tematisk. Innledende ble det presentert kort informasjon om spørreundersøkelsens bakgrunn, formål, tidsforbruk, hvem som kunne besvare og anonymitet. Det ble også opplyst om at det ikke var tillatt å gi personlige opplysninger i svarfelt.

Skjemaet er videre strukturert etter (1) generell informasjon, (2) Stedstilhørighet, (3) bruk av rekreasjonsområder og (4) turisme. Det er etterstrebet å bruke predefinerte svaralternativer for å sikre standardiserte svar i etterarbeidet. Utfordringen ved bruk av svaralternativer er at de kan misforstås og/eller ikke fange opp det respondenten ønsker å svare. Det ble derfor lagt til åpne svarfelt et av svaralternativene, for å sikre at respondentene hadde mulighet til å gi et annet svar. For å kartlegge hverdagslandskapet, og hvor innbyggere møter på flest turister ble det benyttet kart inndelt i delområder (figur 11). Avslutningsvis ble det stilt enig/uenig-spørsmål etter påstander med matriseoppsett.

TESTPERSONER

Spørreundersøkelsen ble testet av to testpersoner med tilbakemelding. Formålet med dette var å gjøre endringer tilpasset lokalbefolkningen som utvalg, og det ble i etterkant gjort justeringer på spørsmål og svaralternativer som følger av tilbakemeldingene.

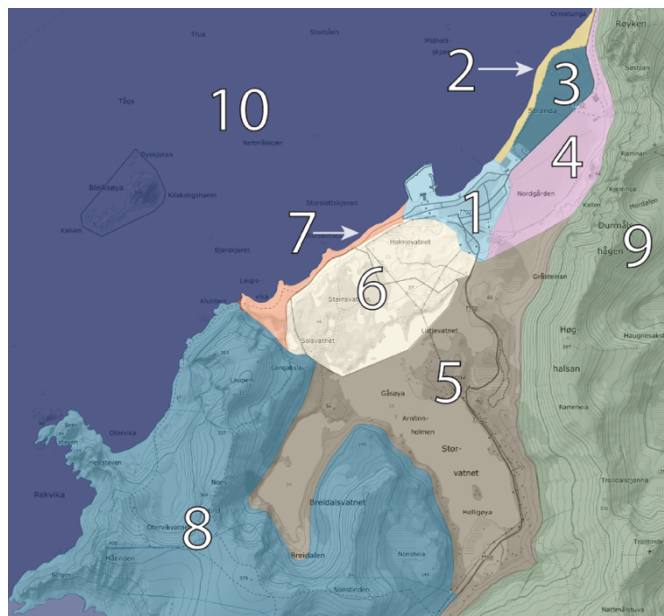
UTVALG OG UTSENDING AV SPØRRESKJEMA

Spørreundersøkelsen ble utarbeidet for innbyggere på Bleik, og ble delt i en lokal facebookgruppe med tillatelse fra administrator. Dette innebærer at innbyggerne som ønsker å besvare undersøkelsen gjør dette ved å trykke på en self-creation kobling, og spørreundersøkelsen ble dermed ikke knyttet til private e-postadresser. Deltakelse i spørreundersøkelsen forutsetter dermed at innbyggerne er medlem i Facebookgruppen, eller blir oppmerksom på den gjennom bekjente. Spørreundersøkelsen var tilgjengelig 15. til 29. mars. Det var 53 som besvarte undersøkelsen, noe som utgjør over 10 % av befolkningen i lokalsamfunnet. Dette sikrer spørreundersøkelsens representativitet og validitet. Selv om spørreundersøkelsen har en representativ svarprosent, bør man også være kritisk til svarene i denne sammenhengen. En utfordring man kan møte på er at innbyggere som besvarer en slik spørreundersøkelse gjerne er enten for eller imot turisme, og at innbyggere som ikke har en mening om tematikken ikke har samme motivasjon for å delta i spørreundersøkelsen.

DELOMRÅDER

Caseområdet ble inndelt i ti delområder for å innhente empirisk data til spørreundersøkelsen. Inndelingen er basert på informasjonen som ble innhentet i de kvalitative intervjuene. Delområdene som vist i figur 11 vil bli omtalt for å presentere resultatene fra kvalitative intervju og spørreundersøkelse.

- 1. Bleiksgården
- 2. Bleiksstranda
- 3. Golfbane og sanddyner
- 4. Innmark, kirkegårder og tursti langs fjellet
- 5. Bleiksmarka
- 6. Hauan og Bleiksmorenen naturreservat
- 7. Strandområde mellom fiskemottaket og Laupsvika
- 8. Måtind-Laupen-Nonstind
- 9. Røyken-Ramnan-Durmålshaugen-Trolltind
- 10. Havet og øyer

Figur 11 Delområder som brukes i oppgaven.

5.4.5 ALDERSFORDELING OG GENERELL INFORMASJON

Datamaterialet fra spørreundersøkelsen baserer seg på svar fra 53 respondenter. Innledningsvis ble respondentene spurt om aldersfordeling og hvor lengde respondentene har vært bosatt på Bleik, ettersom det kan ha betydning for hvilken tilhørighet og tilknytning til lokalsamfunnet. Spørsmålene viser at det var flest respondenter i aldersgruppen over 30 år, og at over 80 % av respondentene har vært bosatt på Bleik i over 10 år. Likevel ser man at en andel på 15 % av respondentene har vært bosatt på Bleik i under 5 år, og 4 % har vært bosatt i 5 til 10 år.

5.5 LITTERATURSTUDIE

Det er gjennomført en litteraturstudie for å innhente teori som er relevant for oppgavens problemstilling. Det er benyttet fagfelleverderte forskningsarkiver, rapporter, veiledere, bøker, lovverk, regjeringens publikasjoner, kartløsninger og offentlige planer for innsamling av teori. I slike tilfeller er det grunn til å vekte fagfelleverderte artikler fremfor andre kilder i oppgavens sammenstilling og diskusjon av tidligere forskning og oppgavens empiriske data.

KAPITTEL 6: RESULTAT OG ANALYSE

Denne delen av oppgaven presenterer empiriske funn fra de kvalitative intervjuer og spørreundersøkelse. De empiriske funnene vil bidra til å forstå besøksforvaltning i forhold til hvordan landskapet og stedet oppleves av lokale innbyggere, og hvordan det påvirkes av økt turisme. Videre vil funnene som presenteres peke på hvilke utfordringer man står ovenfor, og gi en indikasjon på hvilke tiltak som er nødvendige å gjennomføre for å bidra til utvikling av et bærekraftig lokalsamfunn som ivaretar betydningen av landskapet for lokale innbyggere sin hverdagslige bruk. Datamaterialet fra kvalitative intervju og spørreundersøkelse vil presenteres tematisk:

- 1) Stedsidentitet
- 2) Hverdagslandskapet
- 3) Turistlandskapet
- 4) Verdiskapning i lokalsamfunnet
- 5) Arealbruk, forvaltning og involvering

Figur 12 Fiskemottaket på Bleik med fjellene i bakkant. (SBH, 2022)

KVALITATIVE INTERVJU

I de kvalitative intervjuene trekker flere informanter frem tettstedets fysiske omgivelser. En informant beskriver tettstedet slik:

“Bleik er jo litt unikt i bygdesammenheng. Man har jo den klyngen med hus, og så har du det som har vært jordbruk og dyrehold (...) på marken utenfor. Så det er jo et veldig tett. Og så er det jo et sted der, om du ikke prater med alle, så vet du hvem som bor i hvert eneste hus” (Lokalbefolkning 4).

Figur 15 Den tette bebyggelsen (SBH, 2022)

Vi ser hvordan informanten oppfatter stedet som unikt i bygdesammenheng gjennom beskrivelsen av de den tette bebyggelsen som omkranses av jordbruksarealer. Det vektlegges at det er veldig tett, og at som lokal innbygger har kjennskap til hvem som bor i lokalsamfunnet. Det er dermed de fysiske og sosiale forholdene som løftes frem. Det kan spørres hva lokalbefolkningen verdsetter i sitt lokalsamfunn, og en informant beskriver: *«det er nok naturen og det gode samholdet, og at det ikke er så veldig tett, som gjør at jeg liker å bo her. Det er ikke klimaet som gjør at jeg bor her.»* (L2). Man er også at naturen og samholdet i bygda trekkes frem. Informanten opplever derimot ikke de fysiske omgivelsene som tett, og at det er det som gjør at informanten trives med å bo på Bleik. Det er derimot ikke klimaet som er avgjørende.

«Det er jo et passe stort område, med egentlig ganske få innbyggere. Vi har masse god plass. Og den plassen har jo tidligere vi som lokale og de få som har vært tilreisende brukt i skjønn forening.» (Lokalbefolkning 2)

Stedet oppleves som passe stort, men at lokalsamfunnet har få innbyggere. Det kan tyde på at selve lokalsamfunnet oppleves som lite, men at de har store arealer å oppholde seg i fordelt på få innbyggerne. Derimot løfter informanten frem at dette er arealer som innbyggere og besøkende tidligere har brukt om hverandre i skjønn forening. Det tyder på at turisme tidligere ikke har vært en utfordring for informantens hverdagslige bruk av lokalsamfunnet. Dette vil nærmere presiseres i 6.3

«Jeg setter pris på er jo den friheten, og den gode plassen, at man på en måte ikke går og trækker oppå andre (...) Og det er jo det som er det viktigste, den fine rolige naturen, og det er mye natur man kan bruke på fritiden. Vi er jo vanligvis vant med at det er ganske stille og rolig» (Lokalbefolkning 2).

Figur 16 Viser delområde 7 tatt fra Laupsvika.

Det kommer frem at informanten opplever en frihet, og verdsetter at det er et sted hvor man ikke trækker oppå hverandre. Dette er noe informanten anses som spesielt viktig. I tillegg verdsetter

informanten at naturen oppleves som rolig, og at naturen brukes på fritiden. En annen informant forteller at: "Jeg tror du ikke vil møte på noen som er fra Bleik som ikke er stolt over å være her i fra eller å bo her" (Lokalbefolkning 1). Informanten viser til at det er få som ikke er stolt over sitt hjemsted, og at det dermed knytter seg en stolthet ovenfor lokalsamfunnet. Dette handler videre om hvilke følelser eller emosjoner innbyggerne ovenfor stedet. En annen løfter frem at «det jeg har satt mest pris på er den måten man behandler hverandre på. Den måten man alltid tok vare på hverandre» (Lokalbefolkning 3). Informanten trekker frem medmenneskelighet, og at vedkommende setter pris på hvordan innbyggerne behandler hverandre på. Dermed ser man at det sosiale samholdet blir trukket frem av flere.

Dugnad kjennetegner også bygda, og blir trukket frem av flere informanter i sine beskrivelser av Bleik. «Det som kjennetegner Bleik er det at mye folk er opptatt av dugnad. Det var aldri noen hus som var stengt, ikke sant, hvis du plutselig trengte nåkka, så var det bare å gå inn, så fikk du det.» (Lokalbefolkning 3). Informanten forteller at innbyggerne er opptatt av å hjelpe hverandre. Det vises også til at "alt er på dugnad, og hvis du trenger hjelp til noe, så popper det opp folk" (Lokalbefolkning 1). Det er dermed tydelig at dugnadsånden i lokalsamfunnet er sterk, og at innbyggere er opptatt av å bidra for å oppnå et felles mål eller tiltak i lokalsamfunnet som kommer dem til gode. Samtidig tyder det på at det opptrer som en sosial aktivitet som skaper tilhørighet.

«Idrettslaget på Bleik er Sportsklubben Høken. De har ei fotballgruppe, skigruppe, golfgruppe. Og noe volleyball og noe greier. (...) Betydningen av idrettslaget for dugnad og for trivsel er helt enrom.» (Lokalbefolkning 2).

Lag og foreninger er også viktig for det dugnad og frivillig arbeid, men det bidrar også til et sosialt fellesskap som har betydning for trivsel og aktivitetstilbudet på Bleik. Vi ser dermed hvordan informanten drar sammenheng mellom dugnad og det sosiale livet. I intervjuene blir det nevnt at preparering av skiløyper, sosiale arrangementer, tilrettelegging for golfbane, opptrekkning av turløyper er noen av tiltakene som gjennomføres av fellesskapet.

«Vi har jo butikken her som er hjertet på Bleik. Her møtes det folk hver dag, pensjonister, og vi som ikke er kommet så langt, vi møtes på ettermiddagen stort sett hver dag (...) også klubbhuset til idrettslaget blir brukt til, ja, de møtes for å se på fotballkamper på tv og de har klubbkvelder der som samler en del folk. Så det er sånne uformelle møteplasser.» (Lokalbefolkning 2).

Dette viser hvordan de bebygde omgivelsene bidrar til et sosialt miljø. Flere innbyggere understreker butikken og kaféen er et viktig sosialt møtested på Bleik. Hver dag møtes pensjonister i kafeen: "Så hver dag så drar man til Bleik for å drikke kaffe (...), så sett man i lag med andre. På Bleik på kafeen der. Så sitt vi der (...) og drikk kaffe og prata skit" (Lokalbefolkning 3). En annen informant løfter frem at butikken er selve hjerte i bygda:

«Du har jo butikken (...) Det er jo hjertet i hele bygda (...) Og det er jo sånn, nu når det er fint vær, og i helgene, er det jo sjåka fullt. (...)Men på vinteren og på hverdagen og sånn, så er det jo de faste som har sånn kafé-kameratene, men det er ikke slik at det sitt folk der bestandig. Men drar du innom en lørdag eller søndag formiddag, så er det fullt. Og det sitt folk der, både fra Bleik og også veldig mange som bruker den turstien som drar dit for å drikke kaffe og spise kake. Det er jo ikke så mye annet enn butikken.»

Det viser også at butikken er et samlingspunkt for lokalbefolkning og besøkende, og at det er et spesielt viktig sosialt møtested i hverdagene for innbyggerne.

OPPSUMMERING

Naturen og det sosiale livet er en viktig del innbyggerne sin tilknytning til bygda. Funnene viser at det fysiske miljøet er viktig for det sosiale samholdet i lokalsamfunnet. I tillegg viser det at innbyggerne har en positiv oppfattelse av stedet, og at det knytter seg en stolthet til å være fra og bo i lokalsamfunnet. Samtidig ser man at dugnad og frivillig arbeid noe innbyggerne identifiserer seg med, og noe som bidrar til fellesskap og tilhørighet. For å oppsummere er naturen og det sosiale samholdet en viktig del av innbyggernes tilhørighet. Når det gjelder identitet løftes spesielt naturen frem, og dette vil jeg få nærmere inn på i 6.2

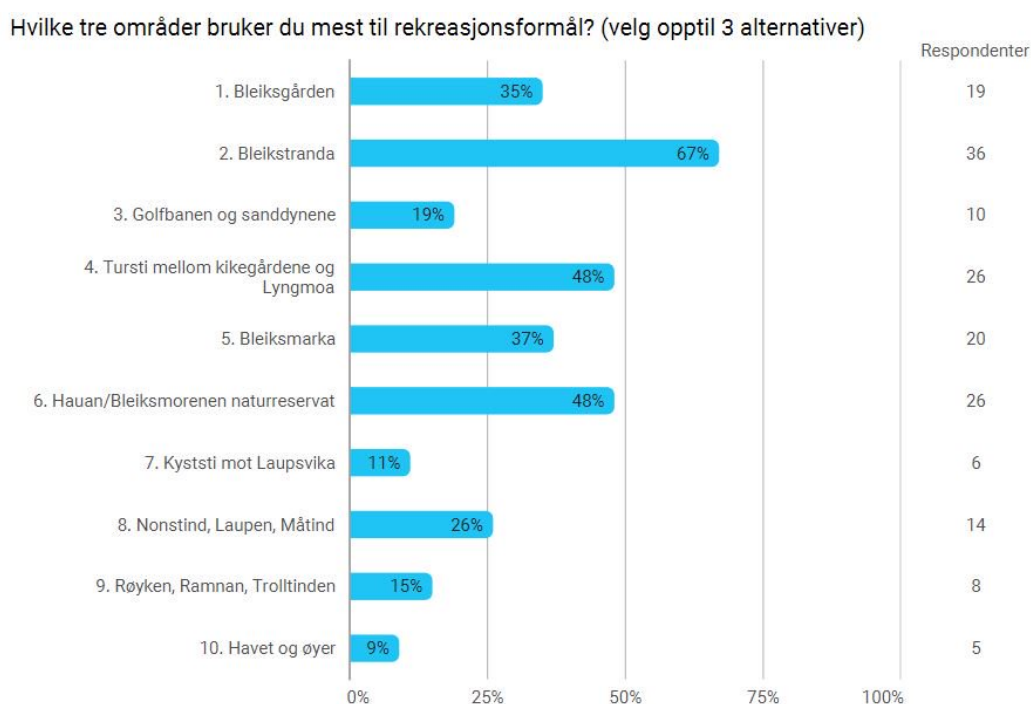
6.2 HVERDAGSLANDSKAPET

Underkapittelet vil ta for seg hvordan landskapet oppfattes i hverdagsammenheng, og gi grunnlag for hvilke områder det er viktig å sikre gjennom den kommunale planleggingen.

SPØRREUNDERSØKELSE

I spørreundersøkelsen ble det kartlagt hvilke områder innbyggerne bruker oftest for rekreasjon. Figur 17 viser at Bleiksstranda (delområde 2), Hauan-Bleiksmorenen naturreservat (delområde 6) og turstien (delområde 4) er de viktigste hverdagslandskapet for rekreasjon. Resultatet viser dermed at respondentene verdsetter naturområdene ovenfor de bebygde omgivelsene som rekreasjonsområde. Likevel er også Bleiksmarka (delområde 5) og Bleiksgården (delområde 1) områder som respondentene ofte bruker. Bleiksmarka består av spredt fritidsbebyggelse, mens Bleiksgården omfatter boligbebyggelsen og funksjonene på Bleik.

Videre ser man også at sanddynene og golfbanen (delområde 3) også brukes for rekreasjon. Langs sanddynene har det gjennom tiden etablert seg turstier som brukes av lokalbefolkningen som fortsetter mot fylkesveien (Bleik – Oversiktskart). Golfbanen er derimot et rekreasjonsareal som knyttes opp mot en golf som aktivitet. I tillegg er det 11 % som bruker kystsonen mellom fiskemottaket og Laupsvika (delområde 7) som rekreasjonsområde.

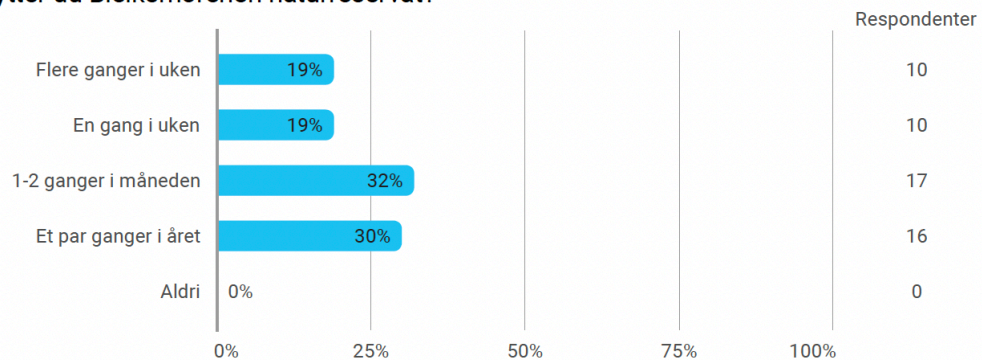

Figur 17 Hvilke tre områder bruker du mest til rekreasjonsformål?

Fjelltoppene Laupen, Nonstind og Måtind benyttes av 26 % av respondentene, mens øvrige fjelltopper benyttes i mindre grad. Det tyder på at lokalbefolkningen i større grad bruker fjellområdene som ligger i nærheten av Bleiksgården, enn fjellområdene som er tilgjengelig fra Andenes (Bleik - Oversiktskart). Bleik har også tilknytning til havet som fiskevær, og havet ble dermed inkludert som en del av landskapet i undersøkelsen. Resultatet viser at bruk av havet ikke er særlig fremtredende som hverdagslandskap for rekreasjon.

Det var også ønskelig å finne ut om Bleiksmorenen naturreservat brukes i hverdagen av lokalbefolkningen. Figur 18 viser at 38 % bruker naturreservatet ukentlig, og 32 % bruker det flere ganger i måneden. Dette tyder på at verneområdet kan forstås som en del av den hverdagslige bruken av naturområdene på Bleik.

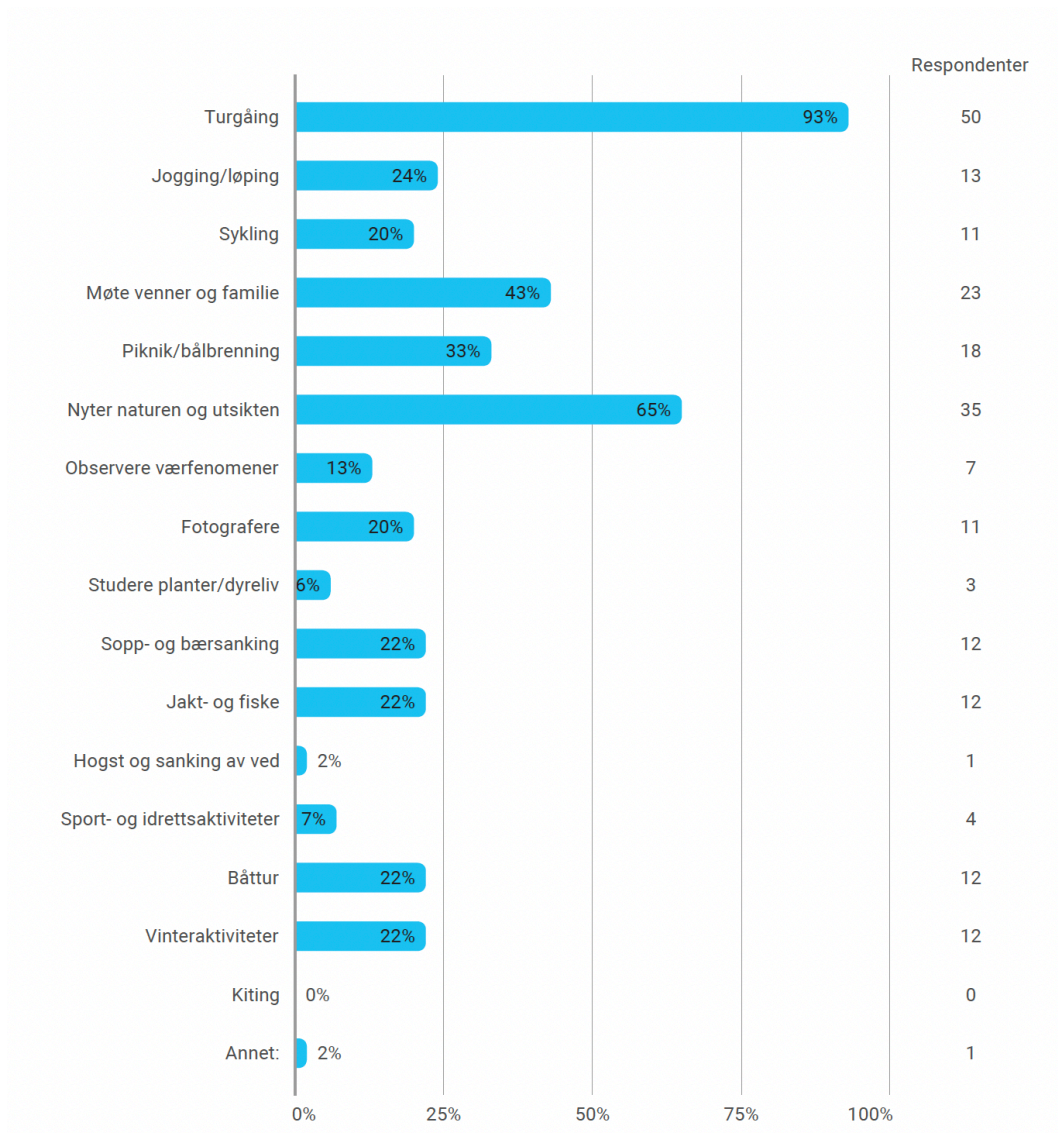
Hvor ofte benytter du Bleiksmorenen naturreservat?

Figur 18 Hvor ofte benytter du Bleiksmorenen naturreservat?

Hverdagslandskapet har sammenheng med hvilke aktiviteter man gjør, og respondentene ble derfor spurt hvilke aktiviteter de gjør i naturen. Figur 19 viser hvilke aktiviteter respondentene liker å gjøre i naturen. Turgåing var fremtredende som aktivitet (93 %), og nyte natur og utsikt utpekte seg med 65 %. Dette kan tyde på at opplevelsen av naturen også er viktig for lokalbefolkningen. Naturen som sosial møteplass for venner og familie utpeker seg også med 43 %. Dette kan tyde på at lokalbefolkninger gjør aktiviteter sammen med andre når det beveger seg i eller oppholder seg i naturen. Øvrige aktiviteter er derimot jevnere fordelt, og dette kan skyldes at respondentene har ulike fritidsinteresser. Vi ser at tradisjonelle aktiviteter som sopp- og børsanking (22%), jakt og fiske (22%), er jevnt fordelt med fysiske aktiviteter som jogging/løping (24%) og sykling (20%). Vi ser også at piknik/bålbrenning er en aktivitet som 33 % gjør, og tyder på at innbyggere også oppholder seg i naturen. Andre aktiviteter er båttur (22 %), vinteraktiviteter (22 %), sports- og idrettsaktiviteter (7%).

Det er også 20 % som liker å fotografere i naturen, mens observerer værphenomener og plante/dyreliv var ikke særlig fremtredende.

Figur 19 Hvilke fem aktiviteter liker du å gjøre i naturen?

KVALITATIVE INTERVJU

Hvordan mennesker opplever og bruker sine næromgivelser i hverdagen utgjør hverdagslandskapet, og hvordan landskapet oppfattes sier også noe om tilhørighet og identitet. Formålet med å kartlegge lokalbefolkningens hverdagslandskap gjennom kvalitative intervjuer var å innhente informasjon hvordan innbyggere oppfatter sine næromgivelser, hvordan de bruker dem og hvilke områder som brukes. Grunnlaget for dette er å se nærmere på hvordan det hverdagslige bruken av naturområder påvirkes av turisme, og hvordan man videre kan sikre dette gjennom besøksforvaltning i den kommunale planleggingen.

Hvordan informantene bruker sitt nærmiljø endres etter hvordan årstidene setter sitt preg på landskapet, og det kontinentale klimaet og værforholdene på Andøyas ytterside påvirker også hvordan lokalbefolkningen bruker landskapet gjennom året. Dette beskrives av en informant:

“Jeg utvider jo bruken mer i de årstidene som det ikke er snø. Så nu, blir det jo ofte de faste løypene, sånn som når det er så glatt, så er jo fjæra på Bleik helt eminent. Den er ferdigstrødd og ferdigmåka, ja. Og så har vi jo mørketid, det er jo ganske mørkt å gå i marka” (Lokalbefolkning 4).

Figur 20 Vinterlandskap på Bleiksstranda. (SBH, 2022)

Det vises at hvordan bruk av naturområdene påvirkes av årstidene. Om vinteren begrenses bruken til informanten til de faste løypene som er tilrettelagt for turgåing når det er snø. Videre løfter informanten frem at fjæren brukes året rundt, og spesielt når føret er glatt på vinterstid. Dette tyder på at stendene er en viktig del av den hverdagslige bruken på vinteren. Hvordan informanten bruker naturområdene om vinteren påvirkes også av mørketid. Det kommer frem at det er mørkt å gå i marka i denne perioden. Det vektlegges også at bruken blir utvidet når det ikke er snø.

“Nu på vinteren, er det stort sett at jeg går meg en tur i opptråkka løyper og det er mest langs veien. Men om sommeren bruker jeg jo naturen på en litt annen måte. (...) Den forandrer seg jo alt etter som det er i mai eller i august. Og det er jo litt morsomt å ferdes gjennom naturen når det forandrer seg.” (Lokalbefolkning 1)

Figur 21 Skigåere på vei inn i naturreservatet (SBH, 2022)

Sitatet viser også hvordan informanten setter pris på at naturen forandrer seg etter årstidene, og synliggjør at turgåing foregår i opptråkka løyper eller langs veien om vinteren. Det understrekes at det er morsomt å få med seg forandringene som skjer fra årstid til årstid, og at dette tilfører en naturopplevelse i seg selv. Det lokale klimaet ser også ut til å påvirke hvordan naturen brukes: *“Det er jo klart at vi har jo sånn vær, at vi vet jo aldri hvordan det blir. Du må se ut vinduet for å se hvordan været er, og det forandrer seg to tre ganger i løpet av dagen så.” (Lokalbefolkning 3)*. Dette viser også til at man må være forberedt på at værforholdene endrer seg i løpet av dagen. Det fremgår også at

innbyggere gjerne tar hensyn til værforholdene, og at det dermed knytter seg en spontanitet til når på dagen man oppholder seg utendørs.

“Jeg er jo veldig glad i det området som kalles Hauan, (...) det naturreservatet. Enormt med fugler, mange fine hauger og naturen er så stille der, fordi det ikke er så mange folk der, slik som det er på de merka turløypene. Så de du møter der, det er sjelden at det er noen du ikke kjenner til” (L1, 2022).

Naturreservatet, kalt Hauan, beskrives som et viktig friluftsområde. Naturen oppleves som stille, og informanten verdsetter fuglelivet og landskapets formasjoner. Det er også sjelden at informanten møter på andre enn lokale innbyggere, og det kan tyde på at det ikke er et betydelig besøkspress i verneområdet i dag. Flere informanter vektlegger at de ønsker å gå i naturreservatet, i stedet for andre naturområder på Bleik. Naturreservatet har flere innfallsporter, og en informant forteller at han ofte går langs moreneryggen og videre inn i verneområdet. Informanten refererer til Bleiksmorenen naturreservat, og forteller: «Jeg liker heller å gå her, for da får man med seg fuglene og alt det, pluss at når du går her, så hører du havet, da hører du havskvulpet.» (Lokalbefolkning 3). Dette viser at informanten sammenligner verneområdet med randsonen og at informanten heller ønsker å gå tur i naturreservatet. Det viser også hvordan de sanselige opplevelsene, eksempelvis lyden av havet, har betydning for hvorfor informanten foretrekker naturreservatet som friluftsområde. Det kan tyde på at også fuglelivet tilfører landskapet en opplevelsesverdi.

Landskapet viser seg å ha betydning for sosial bruk i lokalsamfunnet. Det viser seg at “folk går jo på tur, og så møter man folk på tur. Turstien har jo blitt veldig populær, så der tror jeg folk møtes ofte” (Lokalbefolkning 4). Turgåing løftes frem som en sosial aktivitet som foregår i naturområdene. Det viser også at innbyggere ofte møter på hverandre når de går tur. Selv om innbyggere i utgangspunktet går tur alene, kan aktiviteten likevel resultere i en sosial aktivitet når de kommer i prat med hverandre. Det kan også bære preg av tilfeldighet, men det kan også være planlagt at de går tur sammen. Langs turstien, kalt naturstien, som informanten refererer til er det nylig etablert benker og gapahuk. Det viser dermed at tiltak som dette er viktig som en sosial møteplass i naturen. Når man går langs turstien langs fjellet har man utsikt utover kulturlandskapet, bebyggelsen, havet og fjellene. Fjelltoppene som omkranser Bleik ser også ut til å være en del av hverdagslandskapet for fysisk aktivitet og sosial bruk, en informant forteller:

Hvis man går fjellturer, så går man ofte i lag. Av og til går man fjellturer aleine. Men det er kanskje mest for å trimme, og kanskje ikke bare for turen sin del. Men jeg synes det også er veldig viktig at dersom man tar fjelltur for trimmen sin del, at man også har god utsikt og at det er litt sånn fint. Og jeg kan gå til det meste. (Lokalbefolkning 2).

Informanten legger vekt på fjellturer som bruk av sitt nærområde når det gjelder fysisk- og sosial aktivitet. Vi ser hvordan informanten er opptatt av å forstå aktiviteten som enten trim eller turgåing, men også som en aktivitet informanten gjør sammen med andre. Det løftes også frem at det å se på utsikten som del av fjellturen har betydning som visuelt element. Meningen med fjellturer er flertydig, ettersom fjellturen oppfattes et sted kombinerer sosial aktivitet, fysisk aktivitet og den visuelle opplevelsen av naturen. Fjellturer beskrives også som del av hverdagslandskapet, ettersom det er kort vei til fjellstiene. Dette er derimot en aktivitet som kan endre seg i frekvens gjennom hvordan landskapet endrer seg gjennom årstidene. Fjelltoppene Måtind, Nonstind og Laupen kan oppfattes som en del av hverdagslandskapet på sommeren, på grunn av den korte avstanden til de bebygde omgivelsene.

Videre løftes golfbanen frem som et eksempel et sted som kombinerer aktivitet og sosial møteplass. «Det er ofte når man for eksempel er på golfbanen så er man en gjeng i lag» (L2, 2022). Golfbanen er plassert mellom Bleiksgården og Bleiksstranda (delområde x). Stendene er et annet eksempel på en sosial møteplass i naturen: *“Om sommeren når det er fint vær og det – så er det jo egentlig bare å gå i fjæra, så sitt det jo folk og båle og drikk øl”* (Lokalbefolkning 1). Dette viser at stendene som er naturområde som ikke er tilrettelagt har funksjon som oppholdssted og sosial møteplass om sommeren.

Som aktiviteter var turgåing fremtredende, men også mer tradisjonelle aktiviteter som fiske, hogst og bærplukking. Flere informanter peker på at de fisker i ferskvann, og en legger til at: «Når man fisker, så er det som regel fullt av folk (...) Som regel liker jeg å finne ut av det, nu er det godt vær, nu drar jeg.» (Lokalbefolkning 3). Det løftes også frem at man gjerne møter andre som fisker i nærområdet. Fisking kan dermed også opptre som

Figur 22 Bleiksstranda (SBH, 2020)

en sosial aktivitet i slike sammenhenger, selv om det i utgangspunktet handler om å utnytte ressursene man har i naturen. I dette tilfellet ser man også hvordan aktiviteten tilpasser seg værforholdene, og det peker på at man også gjerne møter andre fiskere tilfeldig. Videre trekkes hogst og sanking av ved som en annen aktivitet informantene liker å gjøre i naturen. «Jeg var jo veldig imot den plantingen som ble gjort i gammeldager, for å få juletrærne, for det er jo plantet så tett (...) før hadde man fullt av sauer og (...) kyr, og nå er det ingenting, så hele Bleik holder på å gro igjen» (Lokalbefolkning 3). Det vektlegges at informantene var negativt til utplanting av trær på Bleik, og at informantene viser til gjengroingen som har skjedd etter at beitedyrene ikke lenger holder landskapet ved like. Dette tyder på at informantene opplever at landskapet endrer seg, og aktiviteten viser til at informantene vil bidra til å forhindre dette. En informant forteller at «jeg kan ta på meg turskoene, og gå rett utenfor døra, og kor jeg vil, i alle himmelretninger» (Lokalbefolkning 4). Det viser at innbyggere verdsetter at naturområdene ligger i nærhet av der man bor, og at innbyggere har ulike naturområder de kan bruke og variere mellom.

OPPSUMMERING

Spørreundersøkelsen viser at Bleikstranda, Hauan-Bleiksmorenen naturreservat og turstien er viktige hverdagslandskap, og dette samsvarer med de kvalitative funnene. Samtidig viser funnene at kystsonen mellom fiskemottaket og Laupsvika er lite brukt. Funnene viser hvordan sosiale aktiviteter er en viktig del av landskapets identitet i forhold til hvordan lokalbefolkningen bruker landskapet. Dette samsvarer også med funnene om stedsidentitet, der det sosiale og naturen ble løftet frem. Funnene viser også at sanselige opplevelser av naturen påvirker hvilke naturområder innbyggere bruker, og at innbyggerne verdsetter naturopplevelse som del av hverdagsaktivitetene. Videre er det også fremtredende at innbyggere ønsker å bruke naturområder som ikke er preget av menneskelig påvirkning. Samtidig viser funnene at lokalbefolkningen er særlig opptatt av naturverdiene i området, da spesielt knyttet til sanddynene. Hvordan naturområdene brukes og hvilke aktiviteter som gjøres er også flertydig, og inneholder dermed gjerne en kombinasjon av sosial aktivitet, sanselig opplevelse/naturopplevelse, fysisk aktivitet eller utnyttelse av naturressurser.

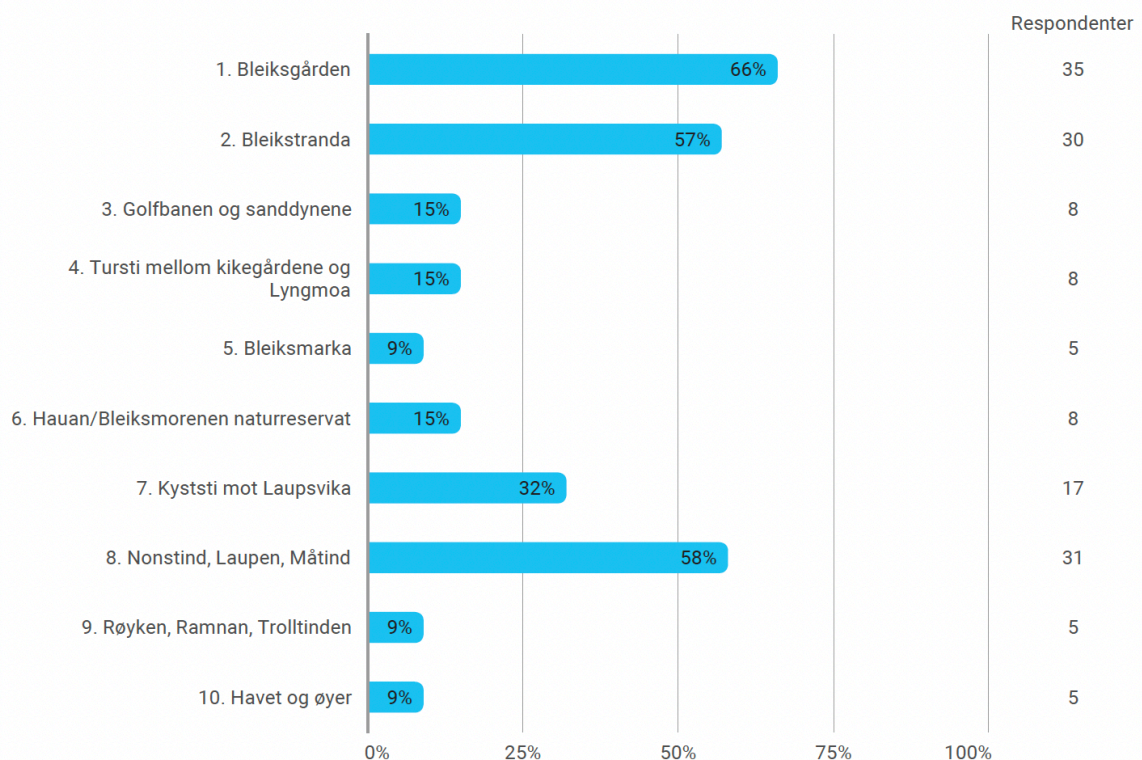
Det er også tydelig at årstidsforandringer har innvirkning på hvordan naturen brukes, men at det også verdsettes som en opplevelse av landskapet forandrer seg. Områdene som lokalbefolkningen verdsetter høyest til rekreasjon ligger i nærhet til bebyggelsen. Et unntak er derimot strandområdet mellom Bleiksgården og Laupsvika (delområde 7). I spørreundersøkelsen kommer det tydelig frem at innbyggerne verdsetter naturområder ovenfor bebygde areal når de søker etter rekreasjon.

6.3 TURISTLANDSKAPET

Denne delen vil omhandle hvordan lokalbefolkningen opplever landskapet i møte med økt turisme. Det empiriske grunnlaget vil belyse hvilke utfordringer og muligheter som kan trekkes inn i diskusjonen om hvordan hverdags- og turistlandskapet kan samordnes gjennom besøksforvaltning. Samtidig vil det gi en indikasjon på hva som må gjøres for å sikre en bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet.

SPØRREUNDERSØKELSE

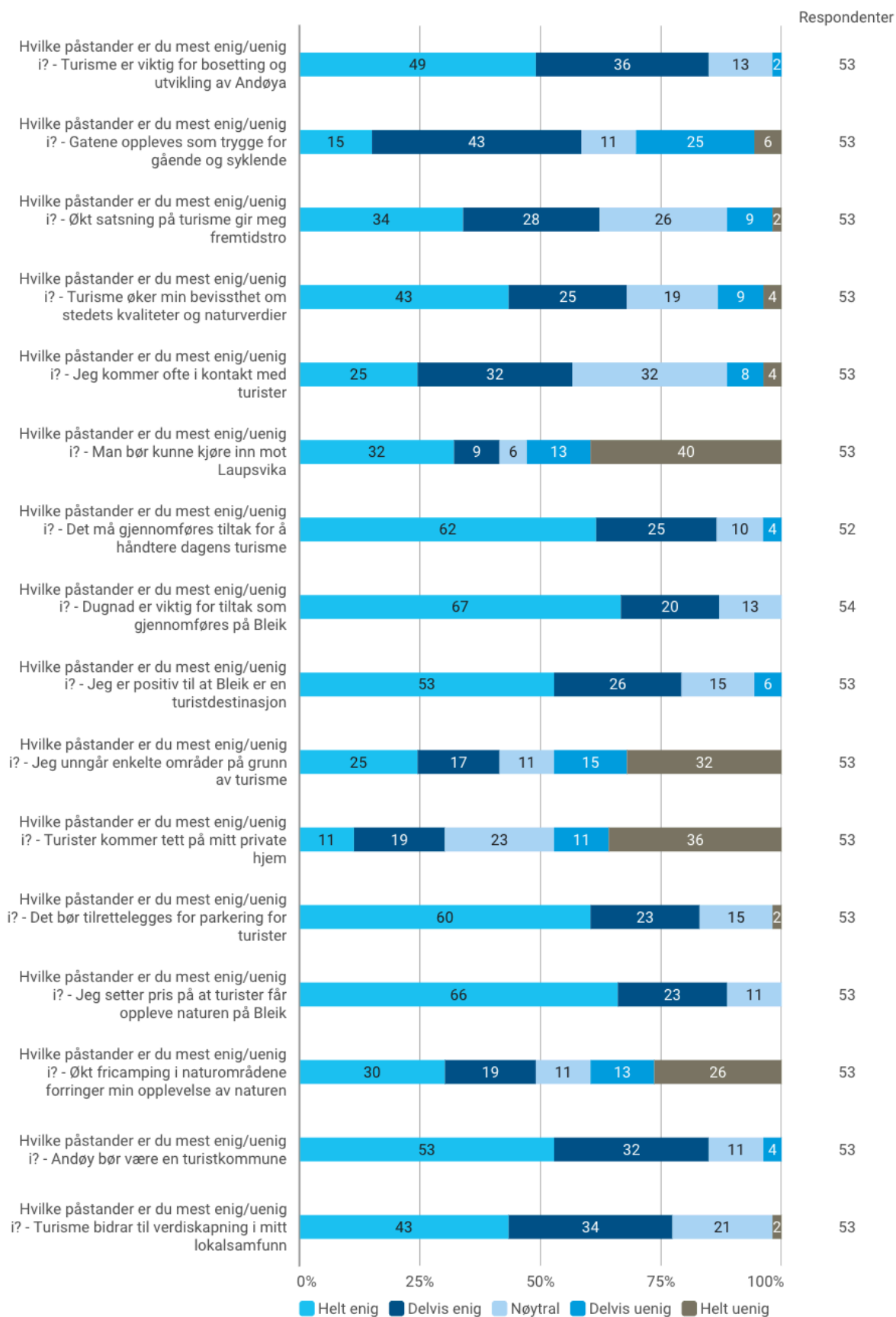
For å kartlegge hvilke områder som utpeker seg som turistlandskap ble respondentene spurt om hvilke tre områder de observerte flest besøkende. Figur 23 viser at Nonstind-Laupen-Måtind (delområde 8) Bleiksgården (delområde 1), Bleikstranda (delområde 2) og kystsonen fra fiskemottaket til Laupsvika (delområde 7) utpeker seg. Spørreundersøkelsen viser naturreservatet i liten grad brukes av besøkende.

Figur 23 Hvor observerer du flest turister?

Figur 24 viser en matrise over påstander som grunnlag for å avdekke lokalbefolkningens holdninger og meninger om turisme som næring. Resultatene viser at 85 % mener at turisme er viktig for bosetting og utvikling av Andøya, og 62 % at økt turisme som næringsgrunnlag gir fremtidstro. Samtidig kommer det frem at 79 % er positiv til Bleik som destinasjon for besøkende. Det er også 85 % som mener at Andøy bør være en turistkommune. Dette viser at innbyggere i utgangspunktet har en positiv holdning til turisme.

Derimot ser vi at respondentene mener at det må gjennomføres tiltak for å håndtere dagens turisme, men respondentene er samtidig enig i at besøkende får oppleve naturen. Samtidig fremgår det av figur x at enkelte av påstandene i større grad har delte svar. Dette handler i hovedsak om hvordan turisme påvirker deres hverdagslige aktiviteter, og hvordan man skal håndtere turismen. Resultatene viser likevel at 25 % av respondentene unngår enkelte området på Bleik på grunn av økt turisme, men samtidig er det 32 % som ikke påvirkes av dette. Man ser også at det er noe delt om respondentene opplever at turistene kommer tett på deres private hjem. Når det gjelder tilrettelegging mener 83 % enig med påstanden at det bør tilrettelegges for parkering for besøkende. I tillegg er det 49 % som er enig i at økt fricamping i naturen påvirker deres opplevelse av naturen negativt, men 68 % mener samtidig at økt turisme øker deres bevissthet rundt stedets kvaliteter og naturverdier.

Figur 24 Påstander

KVALITATIVE INTERVJU

Innbyggere opplever at turismen har økt gjennom de siste årene. Det beskrives at det «har (...) gått i fra å være en liten turistplass til at det begynner å bli veldig mange» (L2, 2022). Det viser det oppleves at det har skjedd en utvikling i antall besøkende som påvirker lokalsamfunnet. Det vil videre belyses hvilke positive og negative effekter lokalbefolkningen opplever som følger av økt turisme som grunnlag for å diskutere hvordan besøksforvaltning kan ivareta lokalbefolkningens interesser gjennom å samordne hverdags- og turistlandskapet.

Dette også underbygges gjennom hvordan informanten beskriver sin endrede bruk av naturområdene, da informanten ble spurt om hvilke områder informanten brukte til friluftsliv og rekreasjon. Informanten forteller at «*det har faktisk endra seg (...) Før gikk jeg ofte langs stranda og sånn. Men etter at turstien langs fjellet kom, så er det så mye folk fra ellers av øya som går der. På lørdager, kanskje ikke på vinteren, men når det er bart, er det fullt. (...)*» (L1, 2022). Det kan tyde på at økt bruk av turstier i noen grad fortrenger lokalbefolkningen sin bruk av naturområdene.

“For folk vet hvor de skal. Og de litt jo på de nettsidene. For de som skal dit, de stopper aldri på Bleik eller på campingen, de kjører rett igjennom for de vet jo at de skal dit.” (L4)

Det er tydelig at besøkende er klar over hvor de skal fricampe når de besøker Bleik, og at de dermed ikke vurderer å benytte seg av den privat tilrettelagte campingplassen. Det tyder på at besøkende ønsker å overnatte i naturen som ikke bærer preg av tilrettelegging, og at de i større grad er opptatt av naturopplevelsen når de fricamper der. Anleggsveien muliggjør også tilkomst med kjøretøy, men dette har også skapt noen utfordringer. Flere av informantene reagerer på at fricampere kjører utenfor veien når de parkerer:

“Bobilene, de kjører jo av vei. Altså allemannsretten gir det anledning til å stoppe der det er en avkjørsel, men ikke kjøre ut i naturen. Men det ser vi jo at de gjør” (L4)

Figur 25 Naturresevatets vernegrense følger anleggsveien innover mot Laupsvika. Langs gresset seg man flere parkerte bobiler (SBH, 2020).

I intervjuene kommer det frem at fricampere ofte kjører av veien for å parkere, og at parkeringen skjer på de vegeterte områdene langs stranden (figur 25). Enkelte av informantene trekker frem at de er bekymret for hvilke ødeleggelser det medfører på lengre sikt. Samtidig er dette et naturområde som ligger i nærheten av bebyggelsen, men de kvalitative intervjuene og spørreundersøkelsen viser at lokalbefolkningen i mindre grad bruker området. Flere av informantene forteller at de unngår området når det er mye turister der. En informant forteller at: *«Jeg skulle gjerne ønske at det var en bom der, fordi jeg synes det er kjempefint å gå tur der. Og jeg kjenner jo at jeg blir irritert hver gang jeg møter biler (L1, 2022)»*.

Det kommer frem at det oppleves irriterende når det kjører biler på anleggsveien, og informanten i utgangspunktet setter pris på å bruke det som turområde. Det tyder på at området har stor rekreasjonsverdi som hverdaglandskap, men at fricamping i området påvirker hvordan lokalbefolkningen bruker det. I lokalsamfunnet har det tidligere vært diskutert hvordan man skal håndtere trafikken inn i naturområdet.

“Noen vil at veien skal stenges, noen vil at den skal være åpen, fordi det er så fint å la turistene komme å se ikke sant. Og det tror jeg de aller fleste er enig i at det er veldig fint, og de må gjerne komme å se. Men så er det sånn at når de da kjører bilene nedpå på gresset, (...) lager masse spor (...) Det går liksom ikke så veldig mange år, så er det ikke så fint, så, det er nok den største utfordringen at det er så veldig sårbare områder langs sjøen.” (L2, 2022)

Det har blant annet vært diskutert om veien skal stenges for innkjøring, men at det har vært uenigheter rundt dette. Spørreundersøkelsen bekrefter også at lokalbefolkningen har delte meninger om dette. Det påpekes at det er fint at turistene får oppleve naturområdet langs naturreservatet, men at utfordringene i stor grad knytter seg til hvordan området blir brukt av besøkende. Det kommer frem at det oppstår synlige hjulspor, og at innbyggerne opplever at dette ødelegger den sårbare naturen.

«Det er klart at når man tar seg en ettermiddag eller morgning om helgene, og så står det kanskje 40 telt og bobiler langs den veien, så er det hunder som er laus, og folk som sitt og spis frokost, og noen lager bål, og så du føler liksom at du er kommet inn på en campingplass. Men det er jo ikke egentlig det. Det er jo et friluftsområde, primært for oss, og så må jo alle folk få komme å se. Eller være der og gå dit, og kose seg. Men det kan bli litt mye.» L2

Langs anleggsveien kan det vært opptil 40 fricampere i sommersesongen, og at dette kan oppleves som fortrengende. Det påpekes at dette gjør at området i større grad oppleves som en campingplass enn et friluftsområde for lokalbefolkningen. En annen informant forteller: «Det er jo ikke noe hyggelig å gå der når det blir stygt, og det er kanskje ikke hyggelige å gå der når man må gå sikksakk mellom telt og biler når man skal gå tur» (L2, 2022). Det viser at informanten ikke synes det er hyggelig å bruke området besøkende fricamper i.

“Jeg går aldri her. Jeg blir bare trist og lei. Det gjør faktisk noe med meg. Men langs stranda, selv om det ligg masse telt der, så vandrer jeg der, og hilser på folk og jeg skjønner at de har opplevelsen, men altså vi veit jo at området er veldig sårbart (...) Men altså når det står 40 bobiler borti gjennom der, da blir jeg bare. Så det ikke enkelt.” L4

Det kommer frem at flere innbyggere unngår området, og utviklingen som har skjedd i forhold til fricamping vekker negative følelser blant lokalbefolkningen. Samtidig er det tydelig at innbyggere forstår at besøkende setter pris på opplevelsen de har i naturen.

«Jeg bruker området som jeg vil, og det er klart at det er veldig lite turister som fikser, og det er veldig lite turister det jeg går. Altså skal æ til Måtind, så går æ aldri fra den hovedveien, da går jeg alltid den veien, kor æ går langs med raet og opp. For der er det ingen som vet om.” L3

Det fremgår videre hvordan lokalbefolkningen velger å bruke andre naturområder enn der besøkende oppholder seg, eksempelvis gjennom å bruke lokale stier til fjelltopper som Måtind som besøkende ikke har kjennskap til eller å gjøre eller gjøre aktiviteter som ikke besøkende er opptatt av. En av de største utfordringer handler om forsøpling som følger av at området ikke er tilrettelagt med sanitæranlegg og avfallshåndtering.

«Det er jo når man går tur (...). Det er jo søppel. (...) I enkelte områder, kan man finne en opphopning av dopapir etter folk som har gjort i fra seg. Ikke så trivelig (...) Noen tar opp etter seg og noen gjør det ikke. Men vi må ihvertfall gjøre det vi kan for at naturen skal se bra ut.” L1

Lokalbefolkningen finner avfall i naturen, og dette er særlig fremtredende i Laupsvika og Måtind. Dette oppleves som utrivelig for innbyggere som går tur. Likevel velger flere å gjøre det de kan for å

forhindre at avfallet blir liggende i naturen. *Videre går det frem at "når jeg går turene mine, så har jeg alltid med meg en søppelpose. Sånn at jeg kan ta opp søpla"* (L3, 2022). Det viser at man aktivt tar med seg søppelpose på tur.

"Jeg har jo møtt masse hyggelige folk når jeg har gått tur. Jeg går jo bestandig tur tidlig om morgningen, og da sett dem der og ser på soloppgang. Så jeg skjønner jo at de har en helt fantastisk opplevelse. Men min opplevelse er at jeg vet at de som er der, har gjort i fra seg en eller annen plass, men jeg vet ikke hvor det er. Og det er ubehagelig" (L4, 2022).

Informanten møter på hyggelige besøkende på tur, og beskriver at besøkende får med seg solnedgangen og har forståelse for naturopplevelsen. Når besøkende telter og camper i naturen opplever skaper dette likevel bekymringer de negative effektene som lokalbefolkningen opplever.

"Alle kommer jo for Måtind. Det er jo på høyde med Trolltunga og sånne plasser (Lokalbefolkning 1). Informanten peker på at fjelltoppen fremstår som en attraksjon for besøkende, og det fremgår videre at dette er et turmål besøkende har sett seg ut på forhånd: *"De går veldig mye på tur. På det fjellet som heter, Måtind (...) Det er et turmål som de veit om før de kommer. Så den er veldig mye brukt, og naturen bærer preg av det. (Lokalbefolkning 4).* Det påpekes at konsekvensene av det økte besøkstallet er synlig.

«Det ser vi jo på slitasje på naturen, og de mest spesielle, for eksempel Måtind, som er en veldig sånn spesiell tur (...) Før kunne du jo så vidt se stien, og nu er det jo en motorvei (...) Det er jo fint på mange måter, at turistene vil komme, og vil bruke naturen, men jeg er litt bekymret for hvordan det kommer til å se ut.» (Innbygger 2)

Fjellstiene har utvidet seg i bredden. Det har gått fra en mindre sti til flere stier i bredden som beskrives som en motorvei. Det tyder også på at innbyggere ser at det har skjedd en endring, og at de bekymret hvordan dette sliter ned vegetasjonen oppover mot Måtind.

«Jeg føler det at økt turisme på sikt tar bort en del av (...) verdien, fordi den blir på en måte, så ødelagt, at det ikke lenger er så koselig å gå på en 5-6-7 meters gjørmesti som har oppstått fordi det har gått 20 000 der i stedet for hundre mennesker.» (Innbygger 2)

Det kommer også frem at informanten opplever at turisme påvirker naturverdiene negativt, og at det gjør noe med hvordan informanten selv opplever naturen. Dette påpekes gjennom at informanten sier at det ikke lenger er så koselig å gå på en slik bred sti oppover fjellet. Utviklingen fra at fjellområder har blitt brukt av lokalbefolkningen til å bli en attraksjon for tjuetusen besøkende illustrerer også omfanget, og hva som skjer med naturen når det ikke tilrettelegges for en slik ferdsel. Et annet utfordrende naturområde er sanddynene langs Bleiksstranda som trekkes frem av flere av informantene. *“Vi har de sanddynene, som jeg tror det er kritisk for allerede. Og der er det en god del som telter i løpet av sommeren»* (L1, 2022). Besøkende telter i sanddynene, og det uttrykkes også her bekymring for hvilken påvirkning dette har for naturtypen. Et annet naturområde som trekkes frem er en badeplass ved Bleiksvannet. *«I den lille bukta her, der bader ungene på sommeren (...) det er jo en avkjørelse, og da kan jo turister stoppe med bobilene, men de kjører helt ned, og så annekterer de den lille brygga. Og da følger jo vi at de har trådd over noen grenser. Hallo, skal ikke vi og skal ikke ungene våres få lov til å være der?»* (L4, 2022). Dette viser et eksempel på at lokalbefolkningen opplever at de ikke får bruke sine nærområder som friluftsområder.

Figur 26 Sanddynene i vinterdrakt (SBH, 2022).

Det blir også observert besøkende i Bleiksgården. *“Nu på vinteren så møter du ofte turister i Bleiksgården. Som fer og går (...)hvis de bor i rorbuene, så går dem gjerne opp til kafeen (...) Og hvis de finner en spark, så tar dem den, og så tar dem bilde, og så setter de den på plass igjen.”* (L4, 2022).

Dette viser at besøkende også søker de bebygde omgivelsene, og at butikken og kafeen er en viktig møteplass for både lokale innbyggere og besøkende.

“Vi har fått ekstremt mye trafikk, og jeg er kjempebekymra. Tidligere var det stort sett bare gamle folk som bodde i Skoleveien, men i dag er det flere barnefamilier (...) De drar og leker. Og veier går rett fra en 80-sone til en 50-sone, som også er altfor høyt. Om sommeren ser jeg så mye folk som går langs veien, og det kjøres fort, busser, vogntog, bobiler – jeg bare venter på at det skal skje en ulykke, og vi har jo prøvd å sette fokus på, men det er ikke så lett å nå gjennom til vegmyndighetene. Men jeg er kjempebekymret. Også står det bilder parkert, og plutselig kommer det en unge som sykler. Jeg er selv livredd når jeg kjører her.” (Innbygger 1)

Den nasjonale turistvegen går gjennom en boliggate som skolebarn benytter for å komme seg til skolegården. Den økte trafikken bestående av busser, vogntog og bobiler skaper bekymring, og fartsgrensen oppleves som høy gjennom boligområdet. Det påpekes også at «det er ikke noe parkeringsplasser» (L2, 2022), og at informantene har opplevd at turister parkerer i privat oppkjørsel.

I intervjuene ble informantene spurt om de ofte kommer i kontakt med turister, og i hvilken grad de opplever at turistene har informasjon om stedet de besøker. Det kommer frem at informantene opplever at besøkende stiller dem spørsmål, og at informantene hadde en positiv holdning til å dele informasjon og prate med turister som besøker Bleik. En informant forteller: «Jeg synes turister, både norske og utenlandske er flinke å spørre. Og slik jeg opplever de aller fleste, er de åpne og lett å prate med.» (Lokalbefolkning 2) Lokalbefolkningen opplever at besøkende søker informasjon gjennom å ta kontakt med dem, og det tyder på at dette oppfattes som positivt at besøkende gjerne vil vite mer om stedet de besøker. Det kommer også frem at det er lett å komme i prat med besøkende. «Møter man folk, prater til dem, og forteller hva vi har og kan vise, kossen kan du vise kossen det beste er. Hvor er den beste veien å gå. For det er klart at det er fullt av veier som ingen kjenner til.” L3, 2022)

Det fremgår videre at innbyggere også forteller besøkende hvilke stier man bør velge på tur.

“Folk stopper opp og prater og er interessert. Det er klart, jeg er jo opptatt av lokalhistorie, og får jeg prate med noen, så synes jeg jo det er kjempeartig. Så det føler jeg og tror jeg at de fleste er i imøtekommende mot besøkende. L4

Videre kommer det frem at innbyggere opplever at besøkende er interessert i stedets historie, samtidig som innbyggere vil fortelle om det. Dette kan tyde på at besøkende er kontaktsøkende og ønsker å prate med lokalbefolkningen under sitt opphold, men det kan også være en pekepinn på at besøkende ikke er godt nok opplyst og har den informasjonen de trenger for å være turist på Bleik. Samtidig viser det at besøkende søker informasjon, og dermed ønsker å være en del av lokalsamfunnet de besøker.

OPPSUMMERING

Det er kommet frem i intervjuene at grunnlaget de negative opplevelsene og erfaringene til informantene bunner ut i at det (1) ikke er tilrettelagt for besøkende med sanitæranlegg og avfallshåndtering, (2) tiltak for å forhindre slitasje på naturen, (3) økt trafikk og manglende parkering og (4) et manglende system eller verktøy for å gjennomføre forbyggende tiltak. Delområde 7 utpeker seg som spesielt utfordrende. Dette er en del av naturesservatets randsone, og det viser seg at området er mye brukt av fricampere. Det er derimot få lokale som bruker området. Fjellområdene er også utfordrende med tanke på slitasje på natur. Bekymringene retter seg også mot at lokalbefolkningen opplever vegetasjonen som sårbar, og er bekymret for hvilken innvirkning besøkene sin bruk har på lengre sikt. Samtidig viser funnene at økt turisme påvirker lokalbefolkningen sin opplevelse av naturen.

I de kvalitative intervjuene kommer det frem at dagens turisme gir en følelse av at besøkende overtar områdene som er viktige for det hverdagslige friluftslivet til lokalbefolkningen. Dette gjelder spesielt for naturområdene langs strendene (delområde 7). Det kommer også frem i intervjuene at innbyggere unngår enkelte områder når det er mange turister, og heller bruker andre naturområder. Lokalbefolkningen trekker ikke naturesservatet frem som en del av turistlandskapet, innbyggere nevner ikke at det oppleves utfordringer i naturesservatet. For å oppsummere viser funnene at lokalbefolkningen er positivt til turisme, men at det i større grad bør tilrettelegges for besøkende for å forhindre de negative konsekvensene.

6.4 VERDISKAPNING I LOKALSAMFUNNET

Verdiskapning er en viktig del av den positive siden av økt turisme. «Når vi har gjester, så vil vi jo at de skal legge noe igjen.» Det kommer frem i flere av intervjuene at man ofte ser en forskjell mellom ulike turistgrupper som besøker stedet. Flere trekker frem at utenlandske turister som kommer med bil oftere legger igjen mindre i lokalsamfunnet, sammenlignet med andre. Samtidig er bobilturistene

viktig for verdiskapningen på campingplassen på Bleik som tilbyr biloppstillingsplasser og sanitæranlegg til besøkende som overnatter på campingplassen. Informantene ble spurt i hvilken grad de opplever at besøkende legger igjen noe i lokalsamfunnet.

“Man har på en måte to turismegrupper (...) særlig den som kjem med campingvogn, de har mesteparten med seg, så de er ikke så veldig å sponse lokalsamfunnet, men ser du sånn som i fjor, de norske, de mesteparten av butikkene her, de økte jo omsetningen, selv om det var mindre turister. (...) De siste to årene når det har vært så lite turisme, så har det vært mer positivitet (...) har vore meir norsk turisme, og mer positivitet, fordi de handler meir, de legg meir igjen. Det har ikke vore den samme negativiteten som det har vore når det har vore mye tyske turister, italienere og sånne ting.”. Lokalbefolkning 3

De besøkende oppfattes som ulike grupperinger i forhold til den lokale verdiskapningen. Utenlandske bobilturister trekkes frem som et eksempel på besøkende som legger mindre igjen til lokalsamfunnet, og begrunnes med at de ofte har med seg det de trenger. Det påpekes også at man har sett en endring gjennom Covid-19 pandemien. Reiseforbudet resulterte i at flere norske turister ferierte i eget land. Dette har medført en positivitet blant lokalbefolkningen, ettersom de norske turistene økte verdiskapningen tross færre besøkende.

Vi hadde jo en gjeng her (...) Og jeg tenker at, det er de turistene vi vil ha, fordi det er de som legger noe igjen i samfunnet her. Og det må vi tørre å si, at vi ikke er interessert i (...) bobilturistene som fyller bilen sin med (...) mat og ikke skal betale noe som helst i Norge, og ødelegger mer enn de legger igjen, og vi må tenke på dette. At det faktisk også er noen som skal leve av dette her.” Lokalbefolkning 1

Det løftes frem at må være tydelig på hvilke besøkende man ønsker i fremtiden, og at dette også har sammenheng med hva de besøkende gir tilbake til lokalsamfunnet. Dette tyder på at det i større grad er et ønske om å tilrettelegge for turistgruppene også i et økonomisk perspektiv.

«De norske turistene er flink. De bruker butikken, og er på pub, campingen, og ja. Så jeg trur dem er meir sånn ja, vanlig for dem. Men mange av de utenlandske turistene, de bruker ingenting. De kommer å gå på do på butikken, og så går de igjen. Og så kjøper de ingenting. De går ikke på puben, og de legger litt sånn, de legger i fra seg litt sånn (toalettpapir i naturen), der vi vanligvis bruker å gå tur.» Lokalbefolkning 2

Videre fremgår det at de norske turistene bruker de fasilitetene som er tilgjengelig, deriblant butikken, kafeen, pub og campingplassen. Det vektlegges også at dette står i kontrast til utenlandske bobilturister. «*Turismen vil man ha. Man vil ha pengene de gir i fra seg, men man vil ikke ha de negative tingene de gir i fra seg. Men da må man legge til rette for at de negative tingene ikke vises så godt*» (Lokalbefolkning 3). Det kommer frem at turisme er noe lokalbefolkningen ønsker, fordi det har positive effekter på den økonomiske verdiskapningen i lokalsamfunnene. Informanten påpeker at det er vesentlig at det tilrettelegges for besøkende, slik at den negative påvirkningen økt turisme minsker.

OPPSUMMERING

De kvalitative intervjuene med lokalbefolkningen viser at det de siste årene har oppstått en optimisme rundt utvikling av reiselivet på Andøya. Flere av informantene viser til at dette har sammenheng med situasjonen man opplevde under Covid-19, der flere norske turister besøkte lokalsamfunnet. Det vektlegges at selv om det var færre besøkende i denne perioden, var likevel verdiskapningen høyere. Og at dette har skapt en positivitet, selv om det også har hatt negative konsekvenser som nevnt i 6.3. Funnene tyder på at det er den økonomiske verdiskapningen som gjør at innbyggere er positive til utvikling av turisme på Andøya.

6.5 AREALBRUK, FORVALTNING OG INVOLVERING

5.5.1 KVALITATIVE INTERVJU

Resultatene som presenteres videre vil ta utgangspunkt i den kommunale planleggingen og forvaltningen med utgangspunkt i de kvalitative intervjuene med offentlig forvaltning, innbyggere og reiselivsaktør.

«Den største utfordringen er at man er helt vanvittig på etterslep. Før (...) 2018, så har det ikke vært laget en eneste reguleringsplan i kommunen siden 80-90-tallet. Det har vært en eller annen konsulentjobb eller planer fra sektormyndigheter, men det er ikke vært fokus på å planlegge bruken av arealene i kommunen. Så vi har en (...) kommuneplanens arealdel (...) Den gjør egentlig merarbeid til alle som skal behandle etter plan- og bygningsloven. Den gir masse problemer for innbyggerne og utviklere, dem som skal ta i bruk områdene og utvikle (...) Uansett hva det er, så har de måttet gått en ekstra runde» (O1, 2022).

Når det gjelder arealplanleggingen fremgår det at det har oppstått et etterslep i kommunen. Gjeldene kommuneplanens arealdel er utfordrende å forholde seg til for innbyggere og næringsaktører, og har gitt merarbeid for saker som behandles etter plan- og bygningsloven.

«For akkurat nå når man ser på kommuneplanens arealdel, så er egentlig hele øyen definert som LNFR-område. Landbruk. Uten at det er knyttet noen spesielle bestemmelser til det, og det vil si at uansett hva folk skal gjøre så må det være i tilknytning til gårdsdrift. Så vi begynner å nærme oss nesten 100-dispensasjoner fra kommuneplanens arealdel i den perioden som har vært.» (O1, 2022).

En annen utfordring er at det ikke er knyttet bestemmelser til arealene som er underlagt LNFR-formål. Den offentlige forvaltningen peker også på at det har oppstått et stort antall dispensasjoner etter kommuneplanens arealdel på grunn av dette.

«Vi har er at mange av de aktørene er såpass langt fremfor kommunen, de har planene klare og de durer på (...) og så har man på en måte ikke det totale bildet av de belastningene de store planene vil ha for øyen, totalt sett. Trafikksituasjonen er jo totalt uoversiktlig (...) Det er jo veldig nytt masse av dette også, så der har vi på en måte prøvd å være såpass streng at vi kan avbøte en del av de påvirkningen, men samtidig må vi nesten se hvordan det går. Det er høyst eksperimentelt.»

Det er planlagt flere turistrelaterte prosjekter på Andøya, deriblant The Whale og utvikling av Andøya Space. Det påpekes at næringsaktørene ligger fremfor kommunen, og kommunen ikke har et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for hvilke konsekvenser de ulike tiltakene har for stedet.

Man har kanskje et bedre potensiale enn det man selv er klar over i kommunen. Og det har vært gjort altfor lite og altfor sent tiltak for å kunne ta imot den mengden turister man kan få i årene fremover. Altså det er nesten som man er redd for Lofoten tilstander, så det er jo på en måte hvordan man får man til det. En forsvarlig forvaltning av turisme. Og det har vi jo begynt sånt smått, de mest kjente turstiene, fjelltoppene, med parkeringstilbud, slik at folk ikke trenger å parkere i grøfta slik som folk gjorde før (...) Men vi er langt etter. Vi skulle sett på de her tingene på for lenge siden.» (O1, 2022)

Innen reiselivsutvikling påpekes det at det trolig et større potensiale enn det som er utnyttet i dag. I tillegg til at det ikke har vært iverksatt tiltak for å håndtere dagens, og at det fremdeles trengs å gjøres tiltak for å håndtere fremtidig turisme.

«Kommunen må ta en tydeligere rolle, som forvalter. Og det har vært hyppigere diskutert forvaltningsplaner rundt mange av de her, noen statlig sikra friluftsområde og verneområder, og de trenger jo egentlig, jeg ser for meg at vi trenger litt strengere retningslinjer og tydeligere kontroll (...) Ellers så kommer jo folk hit fordi det er urørt (...), for å se den urørte naturen vi har (...), for å se på fugler. (...) Og fiskeri turisme og hvalturisme» (Offentlig forvaltning)

Det vektlegges at kommunen må ta en tydeligere forvalterrolle når det kommer til utarbeidelse av forvaltningsplaner for naturområder, da særlig verneområder og statlig sikra friluftsområder i kommunen. Dette ses også i sammenheng med at besøkende ønsker å se den urørte naturen, der dyreliv er viktig. Informanten forteller videre at: «det er jo også ett økonomisk intensiv at man ikke skal spre seg utover. (...) Nå er jo også Andøy kommune veldig langstrakt, og vi har mange tettsteder rundtomkring. (...) det er liksom oppskriften på sprawl» (Offentlig forvaltning). Det nevnes at det også er vesentlig å se på vern og bruk i et økonomisk perspektiv, at kommunen vil være tjent med å fortette og ivareta naturområder som urørte. Videre fremgår det også at kommuneplanens samfunnsdel er utfordrende å forholde seg til når det gjelder dette. «Samfunnsdel for Andøy kommune, for eksempel (...) tettstedsstrategien (...) sier at det skal bygges overalt til alle. Og da er det sånn hvordan er det en strategi, det gir ingen pekepinn på hvordan man faktisk skal utvikle oss (offentlig forvaltning). Tettstedsstrategien handler om at det eksempelvis skal bygges boliger der folk ønsker å bo, men det er utfordrende i forhold til den fremtidige utviklingen.

Reiselivsnæringen på Andøya består av mindre aktører, og det beskrives av en reiselivsaktør at man har til dels småskala reiseliv med få store motorer. Samtidig opplever man at de små bedriftene er svært verdifulle for det besøkende etterspør. Det pekes på at reiselivsnæringen i stor grad har endret seg fra å sette søkelys på markedsføring til å ha et større ansvar for lokalsamfunnsutvikling, besøksforvaltning og infrastruktur. Det tyder på at det har skjedd en fra destinasjonsutvikling til lokalsamfunnsutvikling. «Vi utvikler jo ikke selve reisemålet for turistene, men for at de som bor her skal synes det er greit, denne utviklingen som igjen vil også føre til at turistene som kjem hit får det bra. Mye av tilretteleggingen vi gjør er for de lokale, og så går det synergier for gjestene» (Reiselivsaktør 1). Videre beskriver reiselivsaktøren:

«Utydelig rollefordeling, selv om man i har fått på plass et større samarbeid og alle ser verdien av det. Og så er det litt, hvem tar rollen. Og det er litt diffust for våres del, og det jobbes på tvers, og det er veldig bra.» R1

Reiselivsaktøren vektlegger at ansvarfordelingen spesielt er uklar, men peker på at samarbeid mellom aktører er avgjørende. Det fremgår det at det i stor grad er reiselivsnæringene i regionen som har tatt ansvar for besøksforvaltning. Aktøren viser også til at det mangler kompetanse om besøksforvaltning i kommunene når det gjelder hvilken betydning reiselivet har for verdiskapning, næringsliv og hvilke effekter man får av dette, og vektlegger at økonomi, sosiale verdier, natur og kultur er viktig i et bærekraftig perspektiv.

«Både det og bærekraft og besøksforvaltning er ganske diffust, fordi det er mye teori og lite praktisk. Ta det ut på det konkrete, hvordan skal man ta det ut, hvordan synliggjør man det, hva er tiltakene, hvem har ansvaret er for mange diffust. Så det går litt på kommunikasjon. Det betyr ikke at folk ikke jobber med det, men det er litt fragmentert. «(R1).

Besøksforvaltning oppfattes som et nytt begrep, spesielt i kommunene, og det er et stort behov for kompetanseheving, opplæring og begrepsforståelse. Likevel beskriver aktøren at den største utfordringen er å klarlegge hvem som har ansvar for besøksforvaltning, og at det må inn i planverket. Det pekes også på at man de siste 5 årene har opplevd at turister og reiselivsaktører i større grad etterspør bærekraft gjennom grønn reise, og turister er opptatt av å være en del av lokalbefolkningen når de besøker stedet. Det belyses at dette også har blitt forsterket gjennom Covid-19 pandemien. Reiselivsaktøren viser også til at de har fått spørsmål fra andre aktører som etterspør hvordan de jobber med å ta vare på lokalsamfunnene, og at dette er noe nytt som har vært fremtredende de siste årene. Aktøren trekkes også frem at turistene også er opptatt av grønn reise, altså hvordan man kommer seg til reisemålet og reiser rundt. Selv om man ser at de besøkende er mer bevisst og bærekraftig utvikling i større grad blir etterspurt, beskriver aktøren at det fremdeles er en lang vei å gå når det kommer til bærekraftig transport og tilrettelegging for besøkende. Aktøren har også fått tilbakemeldinger fra besøkende at det er lite tilgang på toaletter og søppelhåndtering, og at besøkende opplever dette som bekymringsfullt. Dette viser at det er et behov for tilrettelegging, slik at også besøkende skal få en god opplevelse på reise.

«Andøya er jo et område i seg selv med spesielt sårbar natur, fugleliv, flere andre steder har man fugler på rødlista. Det er jo også noe man bør se på, med større trøkk i regionen, hvordan klarer man å bevare disse sårbare områdene og lokalsamfunnene»

De største utfordringene som pekes på er hvordan det skal tilrettelegges for infrastruktur, og hvordan man skal ivareta og bevare de sårbare områdene. I tillegg kan det oppstå pressområder som kan ha innvirkning på lokalsamfunnene som har høye besøkstall. Aktøren trekker spesielt frem parkering og slitasje som utfordringer i slike områder.

Besøksforvaltning har derimot vært et diskutert tema i lokalsamfunnet, og det kommer frem at innbyggere er opptatt av utviklingen som skjer og at de ønsker å bli involvert i prosessene: «Det er jo noe vi (...) diskuterer daglig. Turister, arealplaner og reguleringsplaner (...) Det gjelder å få gode løsninger der man blir hørt i prosessen. Det er viktig». (L2, 2022).

“Som de fleste bygder, så er man ofte enig utad, og så kan man ha uenigheter innad i bygda. (...) Både det som går på generasjonskløfta, og tematikk som man er uenig om” (L4, 2022).

Informantene beskriver videre at det kan være utfordrende å komme frem til en felles enighet innad i lokalsamfunnet om hva man ønsker å gjøre og hvilke tiltak man skal gjennomføre. Samtidig etterspør en av informantene at kommunen må ta initiativ til å involvere innbyggerne: *Det er kommunen som må ta initiativ som må ha dialog med bygden, og fortell ka de kan bidra med og ka bygda kan bidra med.* (L4)

På en annen side forteller informantene at de også ønsker å bidra selv, men at de forventer at kommunen i større grad må bidra med å håndtere utfordringene som oppstår.

“Jeg håper jo at det kanskje kommer en debatt om hvordan type reiselivsdestinasjon Andøy skal være. Skal vi ha mest mulig, eller skal vi ha de eksklusive, så vi kan, så det er litt sånn, jeg håper kommunen vil ta et standpunkt til hvordan de skal jobbe med dette videre, for de har ikke prioritert nåkka som helst innafor reiseliv.” L1

Det etterspørres også en offentlig debatt om reiselivsutviklingen på Andøya, og det uttrykkes behov for at kommunen tar et standpunkt for den fremtidige utviklingen.

«Det er med høringer, og så har vi jo med de større prosjektene som påvirker veldig mange krever vi jo opp til flere folkemøter (...) Nå med kommuneplanens arealdel legg vi opp for enda mer., (...) folkemøter og informasjonsmøter, men mye mer aktiv innsamling av kvalitative data, blant annet blant skolebarn (...) tettere dialogmøter med interesseorganisasjoner og idrettslag (...) Få noe litt mer enn muntlige innspill fra de sterke stemmene»

Når det gjelder planprosesser er kommuner pålagt å involvere innbyggeren jf. plan- og bygningsloven av 2008. Når det gjelder medvirkning legges kommunen vekt på de involverer innbyggere gjennom skiftelige høringer, men også folkemøter. Dette er spesielt knyttet til rullering av arealplaner, og kommunen ser behov for en mer aktiv medvirkning for å få frem meningene til den vanlige innbyggeren og ikke bare til de som har sterke meninger.

“Det å få tilrettelagt for turister som er nøkkelordet, (...) regulert på en måte som er mer på våre premisser. I tillegg trekker informanten frem at “vi har ikke noe ordentlig opplegg, og jeg tenker at det er vanskelig å gjøre på dugnad”. (L2)

Informanten viser at det er utfordrende å tilrettelegge for besøkende og håndtere utfordringene som oppstår på dugnad.

OPPSUMMERING

Funnene viser at det er et etterslep når det gjelder den kommunale planleggingen av arealer og tilrettelegging for besøkende. Det har ikke vært gjennomført tilstrekkelige forebyggende tiltak, og det er også usikker hvilken innvirkning de større planprosessene i kommunen vil påvirke lokalsamfunnene. Lokalbefolkningen etterspør at det må tas et standpunkt til hvordan reiselivskommune Andøy skal være i fremtiden, og at innbyggerne ønsker å involveres i denne prosessen. I tillegg viser funnene at lokalbefolkningen er opptatt av at tilretteleggingen for turister må skje på en måte som ivaretar innbyggerne, og at dette er utfordrende å gjøre på dugnad. Funnene viser også at det vil være behov for å ivareta naturområder som urørte, også sett i sammenheng med utvikling av reiselivet på Andøya. Funnene viser også at besøksforvaltning handler om en bærekraftig utvikling, og funnene viser til begrepet kan oppfattes som uklart og at det er behov for begrepsavklaring og økt kompetanse.

KAPITTEL 7. DISKUSJON

Kapittelet vil ta for seg en diskusjon av oppgavens problemstillinger med utgangspunkt i presentert teori og empirisk data fra kvalitative intervju og spørreundersøkelse. Diskusjonen vil først ta for seg oppgavens underproblemmstillinger som grunnlag for å besvare hvordan kan besøksforvaltning gjennom kommunal planlegging bidra til utvikling av et bærekraftig lokalsamfunn.

7.1 HVILKEN BETYDNING HAR LANDSKAPET FOR STEDETS IDENTITET?

Europarådets landskapskonvensjon setter mennesker i sentrum i forståelsen av hva landskap er, og vektlegger at hvordan mennesker oppfatter landskapet som resultat av samspillet mellom det naturlige og den menneskelige påvirkningen (Council of Europe Landscape Convention, 2000). Når det gjelder de fysiske omgivelsene viser funnene at landskapet er særlig viktig for lokalbefolkningens tilhørighet til Bleik. Carmona (2021) underbygger at mennesker opplever tilknytning gjennom følelser og erfaringer som har betydning for stedsidentitet. At innbyggere i lokalsamfunnet venter naturområdene og de sosiale relasjonene som viktig for tilhørighet er i seg selv ikke overraskende. Funnet har derimot betydning for den videre diskusjonen om hvordan innbyggerne bruker sitt hverdagslandskap, og hvorfor de oppfatter turistlandskapet som de gjør. Det er interessant at funnet utpeker seg i den kvantitative spørreundersøkelsen, og bekrefter funnene fra de kvalitative intervjuene.

I funnene ser vi hvordan landskapet i det kvalitative og kvantitative materialet blir oppfattet som en sosial møteplass mellom innbyggere gjennom felles aktiviteter (turgåing, rekreasjon). Dette skjer gjennom sosiale aktiviteter eller tilfeldige møter i landskapet. Rajdenfran (2013) hevder at det sosiale aspektet er viktig for hverdagslandskapet, som også har betydning for stedets identitet (Montgomery, 1998). I tillegg ser man at aktivitetene kan forstås som en kombinasjon av opplevelse, fysisk aktivitet og sosiale aktiviteter.

Når det gjelder rekreasjon viser funnene at innbyggere verdsetter opplevelsen av naturen som en aktivitet (utsikt, stillhet, nyte naturen, lyden av havet, fugleliv etc..). Det har også sammenheng med hvilke naturområder innbyggerne foretrekker, da funnene viser at innbyggere verdsetter naturreservatet når de trekker unna områdene med mye turister. Opplevelsen handler også om hvordan landskapet endrer seg gjennom årstidene. Vinterlandskapet oppleves som begrensende for hvilke områder som brukes, og hvilke aktiviteter som blir gjennomført som føler av snøforhold og mørketid. På en annen side åpner årstiden for andre typer aktiviteter, eksempelvis skigåing. Bruk av

landskapet er derimot mer komplekst i sommerhalvåret. I følge Butler et al (2019) er det aktivitetene som påvirker hvilken identitet landskapet har, og at identiteten endes etter hvordan landskapet brukes. De kvalitative intervjuene peker at innbyggere setter pris på hvordan landskapet forandrer seg gjennom årstidene, og det viser hvordan stedets identitet endrer seg gjennom året. Det kan tyde på at identiteten endrer seg i løpet av et år, men det må også ses i en større sammenheng.

Innbyggere vektlegger opplevelsen av landskapet, og det kan tyde på at innbyggere og besøkende nærmer seg et felles landskapssyn der det handler om å oppleve naturen. Dette står derimot i motsetning til Bergaust & Evjen (2010) som påpeker opplever landskapet annerledes enn en lokal innbygger, fordi turister har i større grad et utenfra-perspektiv som handler om å oppleve, beundre og betrakte landskapet på reise gjennom landskapet (Bergaust & Evjen, 2010). Det er dermed grunn for å spørre om man ser en endring også i hvordan lokalbefolkningen bruker og opplever landskapet, ettersom naturopplevelsen også er en viktig del av innbyggernes hverdagslige bruk. Det kan likevel hevdes at en lokal innbygger har tilhørighet og kunnskap om stedet som påvirker hvordan de opplever landskapet (7.2).

De kvalitative funnene viser at innbyggere endrer sin hverdagslige aktivitet på grunn av økt turisme. At innbyggere bruker andre områder for rekreasjon og opplevelse, kan tyde på at turisme påvirker landskapets identitet. Gehl (2010) viser blant annet til at de valgfrie og sosiale aktivitetene mennesker gjør avhenger av at det fysiske miljøet har høy kvalitet for brukerne. Det kan spørres om eksempelvis økt fricamping i naturområdene fører til at innbyggere opplever at landskapet får en lavere bruksverdi for innbyggerne. Det kan også være andre faktorer som er avgjørende for hvorfor innbyggerne ikke bruker området. Butler et al (2019) peker på at hvordan mennesker oppfatter landskapet avhenger av hvilke minner og erfaringer man har av stedet. Funnene viser at turismen har økt de siste årene, og at innbyggerne ikke er vandt til turister som fricamper i naturen på Bleik. De negative konsekvensene innbyggerne opplever kan også gjøre at landskapet ikke oppfattes som like gjenkjennelig i tråd med Butler et al (2019).

For å oppsummere har landskapet stor betydning for stedets identitet, og innbyggerne har tilknytning til stedet gjennom bruk av landskapet. I tillegg opptre landskapet som en viktig sosial arena mellom innbyggere, der det sosiale også er en viktig del av innbyggernes tilhørighet til stedet. Det tyder på at økt turisme over tid kan endre hvordan innbyggere bruker naturen, og at dette igjen endrer stedets identitet. Det peker på at det må gjøres tiltak for å ivareta den lokale identiteten og stoltheten over stedet i utviklingen av det naturbasert turisme. I henhold til Aranzabal et al (2009) er det vesentlig at turisme forankres juridisk for å hindre at stedets identitet påvirkes negativt av turisme.

7.2 HVORDAN KAN HVERDAGS -OG TURISTLANDSKAPET SAMORDNES GJENNOM BESØKSFORVALTNING?

Tradisjonelt har man sett på hverdagslandskapet og turistlandskapet som adskilt, men det påpekes at det i større grad må sees i sammenheng (Haraldseid, 2020). Dette gir grunnlag for å diskutere hvordan hverdags- og turistlandskapet kan samordnes for å ivareta landskapet for lokalbefolkningen og besøkende gjennom besøksforvaltning på kommunalt nivå.

Funnene viser at innbyggere opplever at de største utfordringene oppstår i naturområdene utenfor naturreservatet, da spesielt i naturreservatets randsone (delområde 7), fjellområdene (delområde 8) og sanddynene (delområde 3). Fellestrekk for delområdene er at de enten avgrenser til verneområdet og/eller omfatter sårbare naturtyper som beskrevet i kapittel 1. Dette tyder på at besøksforvaltning er relevant for naturområder som ikke har et juridiske vern, noe Viken et al. (2018) underbygger.

For å forstå hvordan besøkende og innbyggernes bruk av landskapet kan samordnes er det nødvendig å belyse hvilke utfordringer som skaper segregering og negative opplevelser for de lokale innbyggerne. Funnene viser at den synlige naturpåvirkningen (søppel, slitasje) gjør noe med *hvordan* innbyggere opplever landskapet. Funnene viser at det gir innbyggerne bekymringer for naturverdiene og negative opplevelser. Det er spesielt den synlige naturpåvirkningen som ikke er sammenfallende med innbyggerne aktiviteter når det gjelder rekreasjon og opplevelse som beskrevet i 5.1.

Funnene viser at innbyggere foretrekker Hauan/Bleiksmorenen naturreservat (delområde 6) og Bleiksstranda (delområde 2) og turstien (delområde 4) som hverdagslandskap. Det kan diskuteres hva som er grunnlaget for dette. Det empiriske grunnlaget viser at lokalbefolkningen ikke opplever utfordringer i naturreservatet (delområde 6), og at verneområdet i liten grad brukes av besøkende. Det er derimot overraskende at Bleiksmorenen naturreservat ikke oppfattes som et turistlandskap av innbyggerne, ettersom verneområder har blitt attraktive reisemål for besøkende (Heiberg et al., 2005). På en annen side er det ikke overraskende at det er få utfordringer i naturvernområdet som er underlagt restriksjoner for bruk gjennom verneforskrift som gir forbud mot en rekke aktiviteter (se vedlegg) Det er også interessant at naturreservatet benyttes for rekreasjon for å unngå områdene hvor besøkende oppholder seg. Hvordan naturreservatet oppleves av lokalbefolkningen kan dermed ha sammenheng med hvorfor lokalbefolkningen velger å bruke naturreservatet ovenfor andre naturområder på Bleik. I tillegg er turstien langs fjellet (delområde 4) er viktig hverdagslandskap som innbyggere ikke opplever at besøkende bruker i vesentlig grad.

Zee (1990) vektlegger dersom naturområder med viktige landskapselementer har sammenheng med hverandre, fører dette til at naturområdet får økt verdi som rekreasjonsområde. Det kan også dermed spørres om naturområdene som utgjør verneområdets randsone har betydning for innbyggernes opplevelse av naturreservatet. Funnene peker på at innbyggere verdsetter naturreservatet som friluftsområde, fordi det ikke er betydelig påvirket av menneskelig aktivitet, i motsetning til naturområdene rundt som preges av økt slitasje og turisme. Dette peker på hvor viktig det er at kommunen ivaretar naturreservatets randsone gjennom kommunal planlegging.

Når det gjelder Bleiksstranda (delområde 2) viser det empiriske materiale det trekkes frem som et viktig hverdagslandskap og turistlandskap, og det er heller ikke utfordringer knyttet til området. Dette er interessant med tanke på at det i andre naturområder tyder på en større segregering mellom brukergruppene. Utfordringene er derimot knyttet til sanddynene i delområde 3. Funnene viser at innbyggere er bekymret for hvilken påvirkning telting og ferdsel har for sanddynen. Funnene viser at også uberørt natur er spesielt utsatt, eksempelvis Måtind (delområde 8). I tillegg kommer det frem at lokalbefolkningen også styrer unna fjellområde i turistsesongen, og vektlegger at slitasje spesielt påvirker landskapsopplevelsen. I dette tilfellet at det miljømessige aspektet ikke er høyt nok prioritert, og heller ikke de forebyggende tiltakene. Etterslepet av fysisk tilrettelegging for å forhindre slitasje, påvirker hvordan innbyggere opplever delområdet som rekreasjonsområde, og dermed også det sosiale bærekraftperspektivet.

Resultatene viser at dette gjør at lokalbefolkningen endrer sin bruk på grunn av 1) naturpåvirkning og 2) trengsel. Det tyder på at det må gjøres tiltak som forbedrer det miljømessige aspektet. Funnene peker på at når de negative konsekvensene er synlige for innbyggerne, påvirker det også det sosiale aspektet. Ifølge McKenzie (2004) handler sosial bærekraft sammenheng med tilhørighet, men også tilgang på rekreasjonsområder. Funnen viser at dette er noe som blir fratatt når innbyggere opplever naturpåvirkning og trengsel i naturområdene som i utgangspunktet er viktige hverdagslandskap. Dette viser også hvordan det miljømessige aspektet påvirker det sosiale aspektet ved bærekraftig utvikling. I tillegg viser at det er nødvendig å gjennomføre tiltak gjennom besøksforvaltning for å samordne bruken, og at dette bør omfatte en kombinasjon av forebyggende og mer inngripende tiltak som vist i figur 2. Grunnlaget for dette er å endre de negative konsekvensene for naturverdiene som igjen har sammenheng med hvordan lokalbefolkningen opplever landskapet. Funnene peker på at det handler om å anlegge sanitæranlegg, avfallshåndtering og regulere hvor besøkende parkere og fricampe.

Opgavens funn viser også til at landskapet er en viktig arena for å sosial interaksjon mellom besøkende og innbyggere. Det empiriske materialet peker på at det besøkende oppsøker informasjon om stedet ved å spørre lokalbefolkningen. Det kan dermed tyde på at innbyggere får en rolle som

vandrende informasjonsskranker i møte med besøkende. De kvalitative funnene viser også at innbyggere er positive til at besøkende stiller spørsmål, og knytter seg også til det sosiale forholdet mellom brukergruppene som er viktig for å sikre en bærekraftig utvikling og positive holdninger til turisme. Dermed utgjør også landskapet i utgangspunktet er viktig for sosial interaksjon mellom lokale og besøkende, men at det foreligger et behov for å tilrettelegge for at også besøkende for tilstrekkelig informasjon om stedet og naturens verdier som forebyggende tiltak. Det kan tenkes at dette vil bidra til at besøkende får økt kunnskap, og dermed forståelse for naturverdiene og hensyn til lokalsamfunnet i henhold til Mason (2008). Eksempelvis kan det bidra til at besøkende får innsikt i hvorfor man eksempelvis ikke skal telte i sanddynene ved Bleiksstranda eller parkere utenfor vei i randsonen til naturreservatet. Empiren bygger dermed opp under at den sosiale interaksjonen mellom innbyggere og besøkende er viktig for å opplyse besøkende om stedet.

For å oppsummere er det vesentlig å tilrettelegge for å forhindre negativ påvirkning på naturen gjennom infrastruktur (parkering, sanitæranlegg, avfallshåndtering) og informasjon i tilknytning til naturområdene. Det kan også være nødvendig å regulere telting og camping i naturen for å ivareta naturverdiene og sikre naturen for allmennheten. Funnene peker på at dersom det gjøres slike tiltak gjennom for å forbedre de miljømessige og sosiale konsekvensene økt turisme medfører, og at dette vil bidra til å samordne hverdags- og turistlandskapet i større grad. Når det gjelder tiltak er det vesentlig at de overvåkes, og kan endres dersom bruk av naturområdene endres. Grunnlaget for dette er at besøksforvaltning bør i større grad sikre en bærekraftig utvikling, og gjelde for naturområdene utenfor verneområdene som også sikrer den hverdagslige bruken av landskapet.

7.3 Hvordan kan besøksforvaltning gjennom kommunal planlegging bidra til utvikling av et bærekraftig lokalsamfunn?

Lokale innbyggere opplever at de største utfordringene knyttet til økt turisme oppstår i naturområdene, og gjelder spesielt for områder i randsonen av naturreservatet og sårbare naturtyper. Dette taler for at det er nødvendig å se besøksforvaltning i sammenheng med naturområder utenfor verneområdene i tråd med (Viken et al., 2018). Dette gir grunnlag for å diskutere hvordan kommunen gjennom kommunal planlegging kan ivareta naturområdene for å sikre en bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet. Med plan- og bygningsloven som innfallsvinkel gir det et bredere perspektiv for å se på hvordan naturområder kan ivaretas gjennom tilrettelegging og styre arealbruken for å håndtere konsekvensene av økt turisme på kommunalt nivå på lokalsamfunnets og naturens premisser, samtidig som å tilrettelegge for en viktig næring i samfunnet.

HELHETLIG PLANLEGGING OG JURIDISK FORANKRING

Besøksforvaltning må forankres juridisk for å sikre en helhetlig forvaltning og planlegging mot bærekraftig utvikling av lokalsamfunn som berøres av turisme. Dagens forvaltning gjør det også utfordrende å vite hvem som har ansvar for å gjennomføre tiltakene. Funnene tyder på at det er utfordrende å gjennomføre dette gjennom bottom-up organisering som frivillighet arbeid og dugnad, selv om lokalbefolkningen har en egen interesse av at naturen holdes ren og at naturverdiene ivaretas slik at det ikke påvirkes stedets identitet og innbyggernes tilhørighet negativt. Det tyder på at offentlig forvaltning og reiselivsnæringen i større grad må ta ansvar for å tilrettelegge infrastruktur og informasjon. Det offentlige har også et ansvar for å se besøksforvaltning i sammenheng med å oppnå bærekraftsmålene i den kommunale arealplanleggingen. I tillegg er det vesentlig at man også utenfor verneområder overvåker utviklingen, og iverksetter og kan endre tiltak dersom bruk av naturområdene endres over tid.

Funnene viser at besøksforvaltning handler om en bærekraftig utvikling, og at utviklingen man har sett de siste årene gjør at besøksforvaltning også er relevant for lokalsamfunn og naturområder som ikke er vernet for å håndtere turisme. Viken et al (2018) påpeker at besøksforvaltning i hovedsak handler om å (1) redusere den negative påvirkningen på naturen og (2) om å skape opplevelser for besøkende. Funnene peker derimot på at det besøksforvaltning i større grad bør ivareta innbyggerne i lokalsamfunnet som opplever besøkspress, og at dette er vesentlig for at utviklingen skal være bærekraftig. Det handler i stor grad om likevekt mellom sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft. Viken et al (2018) viser til at de sosiale effektene skal utgjøre de positive effektene av turisme, men dette er derimot ikke tilfellet når det sosiale- og miljømessige aspektet ikke prioriteres og forankres i planleggingen.

De største utfordringene oppstår utenfor verneområdene hvor man ikke har verneforskrifter for å regulere balansen mellom bruk og vern som juridisk grunnlag. Lundeberg et al (2021) påpeker at det er vesentlig verneområder i sammenheng med omgivelsene for å sikre en helhetlig planlegging og forvaltning av arealene. Funnene gir grunnlag for at naturområder, da spesielt naturtyper, må sikres juridisk gjennom bruk av arealformål, hensynssoner og bestemmelser for å ivareta naturverdiene. Dette kan også begrunnes i at det stadig bygges ned villmarkedpreget natur, og at kommuner er forpliktet til å ivareta naturverdier selv om de ikke er vernet. Dette er viktig for å sikre en miljømessig og sosial bærekraftig utvikling. Men også for å ivareta det urørte landskapet besøkende ønsker å

oppleve, og sikre at bruken gjennom fysisk tilrettelegging styrer hvor ferdsel og camping skal skje. Dette kan gjøres gjennom bruk av lokale forskrifter.

Det er likevel også vesentlig å tilrettelegge for en fremtidig utvikling som bidrar til verdiskapning i lokalsamfunnet i forhold til økonomisk bærekraft. Det tyder på at verdiskapning er avgjørende for at innbyggere er positivt innstilt til reiselivsnæringen, selv om økt turisme har ført til negative konsekvenser for den sosiale og miljømessige bærekraft. Det tyder på en skjevfordeling av aspektene ved bærekraftig utvikling, og det er vesentlig at de sosiale og miljømessige forholdene ivaretas for å sikre utvikling av et bærekraftig lokalsamfunn på Bleik. Samtidig er plan- og bygningsloven et viktig virkemiddel for å sikre at innbyggere involveres i samfunnsutviklingen.

FRA MEDVIRKNING TIL SAMSKAPING

Bærekraftig utvikling handler også om at de sosiale forholdene blir ivaretatt. En viktig del av å forankre besøksforvaltning i planprosessene er medvirkning. Dette er i tråd med Manson (2008) og Krauß & Olwig Krauß and Olwig (2018). Det er vesentlig å se besøksforvaltning opp mot den hverdagslige bruken av naturen for å ivareta lokalbefolkningens interesser i møte med økt turisme. Grunnlaget for dette er at utviklingen man ser med økt naturbasert turisme påvirker hvilke rekreasjonsområder lokalbefolkningen bruker. At innbyggerne blir involvert i prosessen når det gjelder utvikling av turismen på Andøya er også avgjørende for å sikre at innbyggerne blir hørt. Samtidig er det et virkemiddel som kan bidra til at innbyggerne er mer positive til utviklingen som skjer. Butler et al (2019) påpeker at endringer i landskapet kan påvirke stedets identitet, og fremover er det viktig at kommunen sikrer at innbyggernes tilhørighet og stedets identitet blir tatt i betraktning i samfunnsutviklingen. Argumentasjonsgrunnlaget for å sikre deltakelse og involvering av innbyggere må besøksforvaltning forankres i planprosessene i den kommunale planleggingen. Funnene understreker at det er behov å ta innbyggere med i prosessen om hvordan man skal legge til rette for besøkende, og grunnlaget for dette er å sikre at hverdagslandskapet ivaretas. Det underbygges av Krauß og Olwig (2018) at demokratiske prosesser må forankres i innbyggerens perspektiv for å ivareta landskapet gjennom planlegging og forvaltning.

Det kan diskuteres hvordan innbyggerne oppfattelse av landskapet blir vektlagt i medvirkningsprosessene i den kommunale planleggingen. Oppgavens funn viser at det er tydelig at landskapet har betydning for hverdagslige aktiviteter, og hvilke områder lokalbefolkningen brukes påvirkes naturbasert turisme. Valentine (1992) viser til at overturisme kan føre til at innbyggere og besøkende opplever trengsel i naturen. Funnene viser at innbyggere unngår bestemte naturområder

med høy reiselivsaktivitet, og bruker andre deler av naturen for rekreasjon. Det taler for at hvordan innbyggere opplever landskapet har vesentlig betydning for hvordan man skal ivareta innbyggernes interesser som del av besøksforvaltningen, og at besøksforvaltning ikke utelukkende handler om fysisk tilrettelegging av infrastruktur, informasjon og tiltak for å forhindre for å ivareta den mengden man forventer skal besøke stedet, men innbyggerne også må ivaretas gjennom arbeidet med besøksforvaltning. Det kan tyde på at lokale innbyggere i noen grad opplever trengsel i på Måtind og i Laupsvika, men at det det er i større grad de synlige konsekvensene av økt turisme (forsøpling, parkering og slitasje) som er avgjørende for opplevelsen til innbyggerne.

I distriktene vektlegges det at utvikling stimulerer til at innbyggere ønsker å bo og flytte dit. Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030 har som hovedmål at Andøy kommune skal være en attraktiv- bo og tilflyttingskommune, og det er grunn til å tro at målsetningen må ses i sammenheng med utviklingen av reiselivet i kommunen og den faktiske innvirkningen det har på de berørte lokalsamfunnene. Oppgavens funn viser at innbyggere er positiv innstilt til Andøya som reiselivsdestinasjon, og verdiskapningen som legges igjen. Denne oppfatningen kan derimot endre seg over tid, da spesielt dersom de negative konsekvensene oppleves i større omfang. Dette viser også viktigheten at det tilrettelegges for forebyggende tiltak før holdningene endrer seg. Lokalbefolkningen holdninger er vesentlig å ta hensyn til for at kommunen skal være et attraktivt sted å bo når det satses på utvikling av reiselivet på Andøya.

Funnene peker derimot på at det er utfordrende å håndtere de negative konsekvensene som dagens turisme medfører gjennom dugnad og frivillighet, og det tyder på at det i større grad er reiselivsnæringen og offentlig forvaltning som må ta ansvaret for besøksforvaltningen. På en annen side viser funnene at også innbyggerne ønsker å både bidra og påvirke hvordan dette skal håndteres. Det kan dermed være aktuelt å gjennomføre kreative prosesser for å oppnå samskaping mellom innbyggere, næringsliv og det offentlige. Haraldseid (2019) viser til at det må foreligge en sosial arena hvor man kan diskutere utfordringene og mulighetene man står ovenfor for å komme frem til kreative løsninger gjennom samarbeid.

8. KONKLUSJON

Formålet med oppgaven var å innhente empirisk data om hvordan økt turisme påvirker lokale innbyggeres bruk av hverdagslandskapet som grunnlag for å diskutere oppgavens hvordan besøksforvaltning gjennom kommunal planlegging kan bidra til et bærekraftig lokalsamfunn som berøres av turisme. Oppgaven bidrar med å forstå hvordan man skal ta hensyn til

innbyggerperspektivet i den kommunale planleggingen når naturen opptrer som et ressursgrunnlag for reiselivsnæringen.

Hvilken betydning har landskapet for stedets identitet?

Landskapet har betydning for innbyggernes tilhørighet til stedet, og som fysisk miljø er landskapet et viktig sosialt møtested mellom mennesker. Aktivitetene innbyggerne gjør i landskapet innebærer en kombinasjon av opplevelse, fysisk aktivitet og sosial aktivitet som inngår i den hverdagslige bruken av landskapet. Den subjektive opplevelsen av naturen som innebærer sanseintrykk viser seg å være viktig i sammenheng med stedets identitet. Innbyggere verdsetter i større grad naturområder som bærer lite preg av menneskelig aktivitet og naturpåvirkning, slik som naturreservatet i dag oppleves av lokalbefolkningen. Dette samsvarer også med hvorfor innbyggere unngår naturområdene som preges av økt fricamping og ferdsel i naturen.

At naturbasert turisme påvirker hvordan innbyggere bruker landskapet samsvarer med Butler et al (2019), som hevder at endringer i hvordan stedet brukes gjør at stedets identitet også utvikler seg. Oppgaven viser dermed hvordan naturbasert turisme påvirker stedets identitet gjennom hvilke aktiviteter besøkende gjør, og hvordan lokale innbyggere ser på naturopplevelse og rekreasjon som avgjørende for hvilke naturområder de bruker som hverdagslandskap, fordi de konsekvensene av økt turisme ikke samsvarer med hvilken opplevelse lokalbefolkningen ønsker når de oppholder seg i naturen. En slik utvikling kan føre til stedstap for lokalbefolkningen, fordi landskapet er viktig for tilhørighet og lokal identitet. Samtidig viser det viktigheten av å ta hensyn til innbyggernes relasjoner til landskapet i planlegging og forvaltning, ettersom den påvirkes av turisme.

Hvordan kan hverdagslandskapet og turistlandskapet samordnes gjennom besøksforvaltning?

Besøksforvaltning handler om en bærekraftig utvikling som gir innbyggere og besøkende opplevelse av naturen, uten at det går på bekostning av naturverdier og det sosiale forholdet mellom brukerne. Funnene viser de sosiale- og miljømessige gir størst negativ påvirkning på hvordan innbyggere oppfatter turistlandskapet, og at den økonomiske verdiskapningen i dag er avgjørende for innbyggernes positive holdning til næringen. Det er vesentlig at aspektene likestilles gjennom fysiske tiltak i besøksforvaltning for at å samordne hverdags- og turistlandskapet. Oppgavens funn viser at det er avgjørende å tilrettelegge for besøkende gjennom besøksforvaltning for å samordne hvordan innbyggere og besøkende bruker landskapet. Bakgrunnen for dette er at naturpåvirkningen også har

innvirkning på det sosiale aspektet, deriblant tilgang på rekreasjonsarealer og det sosiale forholdet mellom besøkende og lokale.

En bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet forutsetter den miljømessige og sosiale bærekraft styrkes gjennom besøksforvaltning. Grunnlaget for dette er at de negative konsekvensene påvirker det sosiale aspektet for lokale innbyggere. Besøksforvaltning må sikre tiltak som forhindrer forsøpling, slitasje og trengsel gjennom å tilrettelegge for infrastruktur (parkering, sanitæranlegg, avfallshåndtering, tilrettelagte turstier) og informasjon som forebyggende tiltak, i tillegg til inngripende tiltak som forbud og avgifter om det er nødvendig. Besøksforvaltning vil kunne bidra til å samordne brukergruppene gjennom slike tiltak, fordi det bidrar med å endre innbyggernes opplevelse av naturen og gjør det gjenkjennbart.

Hvordan kan besøksforvaltning gjennom kommunal planlegging bidra til utvikling av et bærekraftig lokalsamfunn på Bleik?

Funnene viser at utviklingen som skjer ikke er bærekraftig på en måte som ivaretar innbyggerperspektivet og naturverdiene. Det er *utenfor* verneområde lokalbefolkningen opplever de største utfordringene med naturbasert turisme, og utfordringene fremtrer spesielt i naturvernområdets randsone og i naturområder med sårbare naturtyper. I et planleggingsperspektiv er det derfor avgjørende at kommunen sikrer en bærekraftig utvikling av naturområder som ikke er vernet gjennom arealformål, hensynsoner og bestemmelser etter plan- og bygningsloven. Først handler det om å ivareta stedets naturverdier og balansere det mot et opplevelseslandskap for både lokale og besøkende. Samtidig handler det om at vernegrenser ikke er førende for hvordan landskapet brukes, og det er dermed vesentlig å ivareta områdene som tilgrenset verneområdet for å sikre verneverdier innenfor verneområdet blir tatt vare på i et langsiktig perspektiv. Når det gjelder rekreasjonsverdi handler det også om å ivareta naturområdene som sammenhengende strukturer.

For å sikre at besøksforvaltning løftes frem i den kommunale planleggingen må forankres juridisk gjennom planprosessene, og videre følges opp gjennom besøksstrategi. Dette er viktig for å oppnå politisk vilje og innbyggerinvolvering. Det er også nødvendig at besøksforvaltning sees i sammenheng med den kommunale arealplanleggingen for å sikre det nære friluftslive. Innbyggere må involveres i arbeidet mot bærekraftig utvikling av Andøy som reiselivskommune, særlig for å ivareta sosial bærekraft. I det sosiale aspektet ligger det i at landskapet skal være et rekreasjonsområde for lokalbefolkningen gjennom hverdagslig bruk som må ivaretas for at utviklingen skal være bærekraftig, i tillegg til at landskapet er viktig for innbyggernes tilhørighet og stedets identitet. Funnene viser også at

de miljømessige påvirker det sosiale aspektet. Den overordnede planleggingen må derfor sees i sammenheng med fysiske tiltak, og at dette må iverksettes når lokalbefolkningen fremdeles er positiv til reiselivsnæringen.

For å konkludere ser man at utviklingen er i ferd med å påvirke naturen og innbyggerne i negativ retning, og at det må gjennomføres besøksforvaltning for å sikre en bærekraftig utvikling som ivaretar både innbyggere og besøkende. Dette er nødvendig for å endre innbyggerne opplevelse av dagens turistlandskap, ivareta stedets identitet og hindre økt segregering av brukergruppene. Gjennom besøksforvaltning som vektlegger tilrettelegging for besøkende kan man i større grad ivareta det sosiale og miljømessige aspektet ved bærekraftig utvikling, og dermed samordne hverdags- og turistlandskapet ved å endre opplevelsen innbyggerne har av turistlandskapet gjennom bærekraftig besøksforvaltning, og dermed også ivareta stedets identitet som er viktig for tilhørighet og bosetting på Andøya. Dette bygger også opp under behovet for å inkludere mennesker subjektive oppfattelse av landskapet gjennom å inkludere landskapskonvensjonen i overordnede planer for å se det i sammenheng med videre planlegging og forvaltning av et bærekraftig lokalsamfunn.

8.1 BEHOV FOR VIDERE FORSKNING

Avslutningsvis vil jeg trekke frem mine tanker om behov for videre forskning. Denne forskningen må bekreftes videre av studier av andre lokalsamfunn med ulik størrelse og innbyggertall. Videre vil det også være interessant å bygge videre på de empiriske funnene for å lage en besøksstrategi for stedet, men dette vil også kreve innsamling av data fra besøkende.

Som resultat pilotprosjektet om besøksforvaltning i Nordland fylkeskommune har enkelte kommuner implementert besøksforvaltning i de overordnede planene, eksempelvis kommuneplanens samfunnsdel. Det vil dermed være interessant å følge opp hvordan de strategiske målsetningene om besøksforvaltning følges opp i de enkelte kommunene, og hvordan innbyggerhensynet blir ivaretatt i denne sammenhengen. Det er også interessant å finne ut av hvordan kommuner i Norge bruker arealformålene i verneområders randsone, og videre hvordan kommuner og andre aktører forstår besøksforvaltning i en bredere studie.

VEDLEGGLISTE

Vedlegg er inkludert i et eget dokument.

Vedlegg 1: Utdrag fra vernebestemmelser for Bleiksmorenen naturreservat (Forskrift om Bleiksmorenen naturreservat, 2002, § 3)

Vedlegg 2: Intervjuguide – Lokalbefolkning

Vedlegg 3: Intervjuguide – Reiselivsaktør

Vedlegg 4: Intervjuguide – Offentlig forvaltning

Vedlegg 5: Informasjonsskriv – Lokalbefolkning

Vedlegg 6: Informasjonsskriv – Reiselivsaktør

Vedlegg 7: Informasjonsskriv – Offentlig forvaltning

Vedlegg 8: Resultater fra spørreundersøkelse

Vedlegg 9: Plankart – Kommuneplanens arealdel 2013-2024 for Andøy kommune

Vedlegg 10: NSD

Vedlegg 11: Informasjon – Fuglefjell og morenelandskap

FIGURLISTE

Oversikt over kart:

Kart 1: Andøyas ytterside – Oversiktskart (Kartdata: GeoNorge, Miljødirektoratet)

Kart 2: Bleik – Oversiktskart (Kartdata: GeoNorge, Miljødirektoratet)

Oversikt over figurer:

Figur 1: Illustrasjon som forsidebilde (SBH, 2022)

Figur 2: Figur formalisert etter (Aas, 2022)

Figur 3: Bærekraftig besøksforvaltning. Formalisert etter. (Nordland fylkeskommune, 2019)

Figur 4: Bebyggelse på Bleik sett fra moloen. Viser de karakteristiske røde fjøsene langs Fiskeværsveien (SBH, 2022)

Figur 5: Bleiksøya (SBH, 2020)

Figur 6: Sanddynene på Bleikstranda i midnattssola.

Figur 7: Sanddynene på Bleiksstranda (delområde 3) (SBH, 2022)

Figur 8: Bleiksmorenen med naturbeitemark i forkant tatt fra traktorvei med utsikt mot fiskemottaket, Bleiksstranda og Røyken. (SBH, 2020)

Figur 9: Sense of place. Figur formalisert etter Montgomery (1998); Punter (1991).

Figur 10: Sosial, miljømessig og økonomisk bærekraft.

Figur 11: Delområder som brukes i oppgaven.

Figur 12: Fiskemottaket på Bleik med fjellene i bakkant. (SBH, 2022)

Figur 13: Hvordan vil du beskrive Bleik med tre stikkord? Ordskyen viser resultatene.

Figur 14: Hva har størst betydning for din tilknytning til Bleik?

Figur 15: Den tette bebyggelsen (SBH, 2022)

Figur 16: Viser delområde 7 tatt fra Laupsvika.

Figur 17: Hvilke tre områder bruker du mest til rekreasjonsformål?

Figur 18: Hvor ofte benytter du Bleiksmorenen naturreservat?

Figur 19: Hvilke fem aktiviteter liker du å gjøre i naturen?

Figur 20: Vinterlandskap på Bleiksstranda. (SBH, 2022)

Figur 21: Skigåere på vei inn i naturreservatet (SBH, 2022)

Figur 22: Bleiksstranda (SBH, 2020)

Figur 23: Hvor observerer du flest turister?

Figur 24: Påstander

Figur 25: Naturreservatets vernegrense følger anleggsveien innover mot Laupsvika. Langs gresset seg man flere parkerte bobiler (SBH, 2020).

Figur 26: Sanddynene i vinterdrakt (SBH, 2022).

REFERANSER

- Andøy kommune. *Notat. Endringer i samfunnsplanen etter høring*. Retrieved from <https://www.andoy.kommune.no/handlers/fh.ashx?FillId=21903>
- Andøy kommune. (2008). *REGULERINGSPLAN BLEIK*. Retrieved from https://webhotel3.gisline.no/GisLinePlanarkiv/1871/200801/Dokumenter/9330_1_P.pdf
- Andøy kommune. (2014). *KOMMUNEPLANENS AREALDEL 2013-2024. Beskrivelse og bestemmelser*. Retrieved from <https://www.andoy.kommune.no/handlers/fh.ashx?FillId=20101>
- Andøy kommune. (2019). *KOMMUNEPLANENS SAMFUNNSDEL 2018-2030. Andøy - Attraktiv bo- og tilflyttingskommune*. Retrieved from <https://www.andoy.kommune.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=2453&FillId=24059>
- Aranzabal, I. d., Schmitz, M. F., & Pineda, F. D. (2009). Integrating Landscape Analysis and Planning: A Multi-Scale Approach for Oriented Management of Tourist Recreation. *Environmental Management*, 44, 938-951. <https://doi.org/10.1007/s00267-009-9371-z>
- Artsdatabanken. (2018). *Sanddynemark*. Retrieved 03.04.22 from <https://artsdatabanken.no/rln/2018/58/sanddynemark?mode=headless>
- Bergaust, T. E., & Evjen, K. (2010). Nasjonale turistveger – nasjonalromantikk i moderne innpakning. *Plan* 42(utg. 3-04), 10-15. <https://doi.org/https://doi-org.galanga.hvl.no/10.18261/ISSN1504-3045-2010-03-04-03>
- Berge, G., Fyhri, A., & Jacobsen, J. K. S. (2000). *Dagliglivets landskapsopplevelser Teorier, begreper og metoder* (TØI rapport 481/2000). T. institutt. <https://www.toi.no/getfile.php/135051-1171021147/Publikasjoner/TØI%20rapporter/2000/481-2000/TØI-rapport-481-2000-el.pdf>
- Bergem, R., Dahl, S. L., Olsen, G. M., & Synnevåg, E. S. (2019). *Nærmiljø og lokalsamfunn for folkehelse. Sluttrapport frå evaluering av prosjektet Kartlegging og utviklingsarbeid om nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse*. <https://bravo.hivolda.no/hivolda-xmllui/bitstream/handle/11250/2617619/Rapport%20nr%2095%20Nærmiljø%20.pdf?sequence=8&isAllowed=y>
- Bernard, H. R. (2011). *Research methods in anthropology – Qualitative and quantitative approaches* (5. utg ed.). AltaMira Press.
- Bernt, J. F. (2021). *forvaltning*. Retrieved 14.05.22 from <https://snl.no/forvaltning>
- Brinkmann, S. K. S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Gyldendal akademisk.
- Butler, A., Knez, I., Åkerskog, A., Herlin, I. S., Sang, Å. O., & Ångman, E. (2019). Foraging for identity: the relationships between landscape activities and landscape identity after catastrophic landscape change. *Landscape Research*, 44(3), 303-319. <https://doi.org/10.1080/01426397.2019.1580352>
- Campelo, A., Aitken, R., Thyne, M., & Gnoth, J. (2014). Sense of Place: The Importance for Destination Branding. *Journal of Travel Research*, 53(2), 154-166. <https://doi.org/10.1177/0047287513496474>
- Carmona, M. (2021). *Public Places. Urban spaces. The dimation of urban design*. (3. utg. ed.). Routledge.
- Council of Europe Landscape Convention. (2000). *Den europeiske landskapskonvensjonen (European Landscape Convention)*.

- <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f3fb5>
- Dale, A., Ling, C., & Newman, L. (2008). Does Place Matter? Sustainable Community Development in Three Canadian Communities. *Ethics, Place & Environment*, 11(3), 267-281. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13668790802559676>
- Dodds, R., & Butler, R. (2019). The phenomena of overtourism: a review. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 519-528. <https://doi.org/> <https://doi.org/10.1108/IJTC-06-2019-0090>
- Dybedal, P., & Haukeland, J. V. (2017). *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden* (TØI-rapport 1585/2017). <https://www.toi.no/getfile.php?mmfileid=46884>
- Eagles, P., McCool, S., & Haynes, C. (2002). *Sustainable tourism in protected areas. Guidelines for planning and Management*.
- Eiter, S. (2010). Landscape as an Area Perceived through Activity: Implications for Diversity Management and Conservation. *Landscape Research*, 35(3), 1-22. <https://doi.org/10.1080/01426391003746531>
- Eiter, S., Fjellstad, W., Dramstad, W., Puschmann, O., & Abderhalden, B. L. (2020). *Landskap i kartlegging og analyser. En systematisk gjennomgang av begrepsbruken*. https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/2681561/NIBIO_RAPPORT_2020_6_116.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Finansdepartementet. (2003). *Statsbudsjettet medregnet folketrygden for 2003. Budsjett-innst. S. I Tillegg nr. 1 (2002-2003), jf. St.prp. nr. 1(2002-2003) og St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1-14 (2002-2003)*. Retrieved from <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=25785>
- FN. (2021). *Bærekraftig utvikling*. Retrieved 12.04.22 from <https://www.fn.no/tema/fattigdom/baerekraftig-utvikling>
- FN. (2022). *Bærekraftige byer og lokalsamfunn*. Retrieved 22.03.22 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/baerekraftige-byer-og-lokalsamfunn>
- Folkehelseinstituttet. (2020). *Sosialt bærekraftige lokalsamfunn*. FHI. Retrieved 04.03.22 from <https://www.fhi.no/hn/folkehelse/artikler/sosialt-baerekraftige-lokalsamfunn/>
- Forskrift om Kystverneplan Nordland, vedlegg 74, Bleikmorenen naturreservat, Andøy kommune, Nordland., (2002). <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2002-12-06-1471>
- Forskrift om Kystverneplan Nordland, vedlegg 72, Bleiksøya naturreservat, Andøy kommune, Nordland., (2002). <https://lovdata.no/dokument/LF/forskrift/2002-12-06-1469>
- Lov om friluftslivet (friluftsloven), (1957). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1957-06-28-16>
- Føllesdal, D., Walløe, L., & Elster, J. (2000). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi* (7. utg ed.). Universitetsforlaget.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press.
- Grønmo, S. (2020, 03.11.20). *Kvalitativ metode*. Store norske leksikon. Retrieved 03.01.22 from https://snl.no/kvalitativ_metode
- Haraldseid, T. (2019). Exploring social creativity in place-making: A case study from a coastal town in Northern Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 73(5), 257-272. <https://doi.org/> <https://doi.org/10.1080/00291951.2020.1716844>

- Haraldseid, T. (2020). *Kreative prosesser i møtet mellom naturbasert reiseliv og stedsutvikling: fellesskapende motiv som bidrag til omstilling i lokalsamfunn* Norges miljø - og biovitenskapelige universitet]. Ås.
- Hauge, K. B., & Stokke, K. B. (Eds.). (2021). *Integrert kystsoneforvaltning. Planfaglege, samfunnsvitenskapelige og juridiske perspektiv*. Universitetsforlaget.
- Haukeland, J. V. (2011). Tourism stakeholders' perceptions of national park management in Norway. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(2), 133-153.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2010.517389>
- Haukeland, J. V., & Stokke, K. B. (2021, 01.12.21). *Forskning i friluft 2021 - Besøksforvaltning som integrert del av kommunal planlegging*.
<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4mUoMyab88M&fbclid=IwAR39x9jUv39yqF7S4HG01-TNwtmGKKIY5L9yIa0JsW8QUUt4UzYGzi89iO8>
- Heiberg, M. M., Christensen, H. M., & Aas, Ø. (2005). *TURISME I VERNEOMRÅDER, FORPROSJEKT* (NINA Rapport 87).
<https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2005/87.pdf>
- Innovasjon Norge. (2019). *Reiselivsåret 2019. Turistundersøkelsen - Årsrapport - 2019*.
https://assets.simpleviewcms.com/simpleview/image/upload/v1/clients/norway/Turistundersøkelsen_2019_rapport_87c708cf-cdb5-4d65-87bb-675031466ad5.pdf
- IUCN. (2018). *Tourism and visitor management in protected areas. Guidelines for sustainability* (BEST PRACTICE PROTECTED AREA GUIDELINES SERIES, Issue.
- IUCN. (u.å). *Protected Areas*. Retrieved 10.01.21 from
<https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about>
- Klima- og miljødepartementet. (2019). *Handlingsplan for styrket forvaltning av verneområdene*. Retrieved from
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a26049eec1374dceabd1741a1dcca6be/t-1566b.pdf>
- Kobro, L. U., Vareide, K., Haukeland, P. I., & Jervan, B. (2013). *Duett eller duell? Reiseliv og lokalsamfunnsutvikling* (TF-rapport nr. 319). Telemarksforskning.
<https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/bitstream/handle/11250/2439643/2348.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2021). *Den europeiske landskapskonvensjonen, CETS No. 219*. Retrieved 12.01.21 from https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/diverse/landskapskonvensjonen/id410080/
- (1993). <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1992-06-05-1>
- Krauß, W., & Olwig, K. R. (2018). Special issue on pastoral landscapes caught between abandonment, rewilding and agro-environmental management. Is there an alternative future? *Landscape Research*, 43(8), 1015-1020. <https://doi.org/https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1080/01426397.2018.1503844>
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology*, 28(3), 209-231.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.02.001>
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207-230.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.10.001>
- Lorange, E. (1977). *Regional tenkning – betingelse for god planlegging*. Universitetsforlaget.
https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008052901023

- Lundberg, A. K., Bardal, K. G. s., Vangelsten, B. V., Reinart, M. B., Bjørkan, M., & Richardson, T. (2020a). *Strekk i laget: En kartlegging av hvordan FNs bærekrafts- mål implementeres i regional og kommunal planlegging* (NF rapport nr.: 7/2020).
https://www.regjeringen.no/contentassets/0847a707d08d49e8bf89f60dc659feab/rapport_nf7_2020_strekk_i_laget.pdf
- Lundberg, A. K., Bardal, K. G. s., Vangelsten, B. V., Reinart, M. B., Bjørkan, M., & Richardson, T. (2020b). *Strekk i laget: En kartlegging av hvordan FNs bærekraftsmål implementeres i regional og kommunal planlegging* (NF rapport nr.: 7/2020).
https://www.regjeringen.no/contentassets/0847a707d08d49e8bf89f60dc659feab/rapport_nf7_2020_strekk_i_laget.pdf
- Lundberg, A. K., Gundersen, V., Fauchald, O. K., Vistad, O. I., Fedreheim, G. E., Bardal, K. G. s., & Gjertsen, A. (2021). *Evaluering av forvaltningsordning for nasjonalparker og andre store verneområder* (NF rapport nr: 01/2021).
<https://www.nordlandsforskning.no/sites/default/files/files/NF%20rapport%20012021.pdf>
- Lynch, K. (1960). The city image and its elements In *Imagine of the city*. MIT Press Ltd.
- MacKinnon, D., Kempton, L., O'Brien, P., Ormerod, E., Pike, A., & Tomaney, J. (2021). Reframing urban and regional 'development' for 'left behind' places. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 15(1), 39-54.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1093/cjres/rsab034>
- Mason, P. (2008). Visitor Management in Protected Areas: From 'Hard' to 'Soft' Approaches? *Current Issues in Tourism*, 8(2-3).
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13683500508668213>
- Massey, D. (1991). A global sense of place. *Place, Space and Gender*, 24-29.
http://banmarchive.org.uk/collections/mt/pdf/91_06_24.pdf
- McKenzie, S. (2004). *SOCIAL SUSTAINABILITY: TOWARDS SOME DEFINITIONS*. <https://unisa.edu.au/SysSiteAssets/episerver-6-files/documents/eass/hri/working-papers/wp27.pdf>
- Meld. St. 19 (2016 – 2017). (2017). *Opplev Norge – unikt og eventyrlig*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/95efed8d5f0442288fd430f54ba244be/no/pdfs/stm201620170019000dddpdfs.pdf>
- Miljødirektoratet. (1982). *Naturbase faktaark. Naturtyper. Måttind*. Retrieved 03.03.22 from Miljødirektoratet. (2002). *BLEIKSØYA og BLEIKMORENEN*.
<https://felles.naturbase.no/api/dokument/hent/28950.PDF>
- Miljødirektoratet. (2011). *Naturbase faktaark. Naturtyper. Bleiksmorene*. Retrieved 03.04.22 from <https://faktaark.naturbase.no/?id=BN00088376>
- Miljødirektoratet. (2014). *Planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder*. Retrieved from <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M100/M100.pdf>
- Miljødirektoratet. (2015). *Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder*. Retrieved from <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M415/M415.pdf>
- Miljødirektoratet. (2018). *Naturbase faktaark. Naturtype. Bleiksstranda*
<https://faktaark.naturbase.no/?id=BN00068337>
- Miljødirektoratet. (2021a). *Forvaltningsmyndighetens ansvar for verneområder*. Retrieved 10.01.21 from <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/myndigheter/oversikt-over-forvaltningsmyndighetenes-ansvar-for-verneomrader/>

- Miljødirektoratet. (2021b). Veileder - Verneområder i arealplanlegging. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/miljohensyn-i-arealplanlegging/naturmangfold/verneomrader-i-arealplanlegging/>
- Miljødirektoratet. (2022a). *Inngrepsfrie naturområder*. Retrieved 19.04.22 from <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/naturkartlegging/Inngrepsfrie-naturomrader/>
- Miljødirektoratet. (2022b). *Vernet landareal totalt*. <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/naturmangfold/miljomal-1.3/miljoindikator-1.3.1/>
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93-116. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13574809808724418>
- Nasjonale turistveger. (u.å.). *Nasjonale turistveger*. Retrieved 23.02.22 from <https://www.nasjonaleturistveger.no/no/>
- Lov om forvaltning av naturens mangfold (2009). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>
- Nes, A. v., & Yamu, C. (2021). *Introduction to Space Syntax in Urban Studies*. Springer. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-59140-3>
- NIBIO. (u.å.). *Landskapsregioner*. Retrieved 18.01.22 from <https://www.nibio.no/tema/landskap/landskapskart/nasjonalt-referansesystem-for-landskap/landskapsregioner>
- Nordland fylkeskommune. (2019). *Pilotprosjektet på besøksforvaltning - Underveisrapport*. Nordland fylkeskommune.
- Norges arktiske universitet. (2019, 10.04.19). *Reis Og Ryk - Episode 7 - Besøksforvaltning In Podcast fra Uit Norges arktiske universitet*. N. a. universitet. <https://podcasts.apple.com/us/podcast/reis-og-ryk-episode-7-bes%C3%B8ksforvaltning/id1174309503?i=1000434663196>
- Norsk institutt for naturforskning. (2010). *Naturbeitemark. Høyt artsmangfold der natur og kultur møtes*. Retrieved 03.04.22 from <https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/prosjektark/2010/Bratli%20Naturbeitemark%20ARKO-faktaark2010.pdf>
- Owig, K. R., Dalgligh, C., Fairclough, G., & Herring, P. (2016). Introduction to a special issue: the future of landscape characterisation, and the future character of landscape – between space, time, history, place and nature. *Landscape Research*, 41(2), 169-174. <https://doi.org/https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1080/01426397.2015.1135321>
- Pettersen, O. T. (2016). KJØREVEI ANDENES-BLEIK. In: *Andøy Historielag. Lokalhistorie på nett*.
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling, (2008). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Rajdenfran, L. P. (2013). EVERYDAY LANDSCAPE AND MEANING IN URBAN LIVING. *AGATHOS: AN INTERNATIONAL REVIEW OF THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES*, IV(2), 120 – 131. http://www.agathos-international-review.com/issue4_2/18.Articol%20-%20Lakshmi%20Priya%20Rajendran.pdf
- Ramosa, I. L., Bernardo, F., Ribeiro, S. C., & Eetvelde, V. V. (2016). Landscape identity: Implications for policy making. *Land Use Policy*, 53, 36-43. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2015.01.030>
- Røyran, E., & Apneseth, O. (2018). *Klyngetunet - Den norske landsbyen*. Skald.
- Silverman, D. (2014). *Interpreting qualitative data* (4. utg ed.). Sage publications.

- Soinia, K., Vaaralab, H., & Poutaa, E. (2012). Residents' sense of place and landscape perceptions at the rural–urban interface. *Landscape and Urban Planning*, 104, 124-134.
- Sommersel, G.-A., & Kristiansen, G. (2012). *Naturtypekartlegging i Vesterålen. Lødingen, Hadsel, Sortland og Andøy*. (Ecofact rapport 173).
<https://www.ecofact.no/rapporter/Ecofact%20rapport%20173%20Naturtypekartlegging%20L%C3%B8dingen%20Hadsel%20Sortland%20And%C3%B8y.pdf>
- SSB. (2021). *Befolkning. Folketallet. 4. kvartal 2021*.
<https://www.ssb.no/kommunefakta/andoy>
- St. Meld 18 (2015-16). (2016). *Friluftsliv - Natur som kilde til helse og livskvalitet*. Retrieved from
<https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>
- St.meld. nr. 26 (2006–2007). (2007). *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Retrieved from
<https://www.regjeringen.no/contentassets/6e9a660fc2b441899a7cc2f6dab3887e/no/pdfs/stm200620070026000dddpdfs.pdf>
- Statens vegvesen. (2022). *Nasjonale turistveger*.
<https://www.vegvesen.no/vegprosjekter/turistveger/>
- Stephenson, J. (2008). The Cultural Values Model: An integrated approach to values in landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 84(2), 127-139.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.07.003>
- Stokke, K. B., Haukeland, J. V., & Clemetsen, M. (2016). Koordinert besøksforvaltning som redskap for bærekraftig reiselivsutvikling. En casestudie av Nærøyfjordområdet. *KART OG PLAN*, 76, 263-275. <http://www.kartogplan.no/Artikler/KP4-2016/Koordinert%20besoksforvaltning%20som%20redskap%20for.pdf>
- Thorén, K. H., Nordh, H., & Holth, A. L. (2018). *Studie av kommunal og fylkeskommunal planlegging for NÆRTUR. Om kommunal og regional planlegging for etablering av turveier og turstier i nærmiljøet*. (978-82-575-1554-6).
- Troye, S. V. (1994). *Teori og forskningsevaluering: Et kritisk realistisk perspektiv*. Tano Aschehoug.
- Törn, A., Siikamäki, P., Tolvanen, A., Kauppila, P., & Rämets, J. (2008). Local People, Nature Conservation, and Tourism in Northeastern Finland. *Ecology and Society*, 13(1).
<http://www.ecologyandsociety.org/vol13/iss1/art8/>
- Ukjent. (2004). *Kulturlandskapet på Bleik*.
http://www.vesteraalen.info/kulturlandskap_bleik.pdf
- Valentine, P. S. (1982). Tropical rainforest and the wilderness experience. In *Wilderness* (pp. 123-132). Findhorn Press.
- Valentine, P. S. (1992). Nature-based Tourism. In (pp. 105-127). Belhaven Press.
- Viken, A., Benonisen, R., & Svensson, G. (2018). *Besøksforvaltning –tilrettelegging og regulering av friluftsliv og naturbasert turisme*. <https://docplayer.me/114789230-Besoksforvaltning-tilrettelegging-og-regulering-av-friluftsliv-og-naturbasert-turisme.html>
- Villa, M., & Haugen, M. S. (2016). *Lokalsamfunn*. Cappelen Damm Akademisk.

- Wikipedia. (u.å). *Andenes*. Retrieved 22.01.22 from https://no.wikipedia.org/wiki/Andenes#Forbedring_av_Andenes_havn
- Waaler, R. (2021). *Friluftsliv*. Retrieved 09.02.22 from <https://snl.no/friluftsliv>
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and Methods*. SAGE publications.
- Zee, D. v. d. (1990). The complex relationship between landscape and recreation. *Landscape Ecology*, 4(4), 225-236.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.5.6454&rep=rep1&type=pdf>
- Aarsæther, N. (2019). Frå lokalsamfunn til stedsutvikling. *Plan*, 51(1), 56.
<https://doi.org/https://doi-org.galanga.hvl.no/10.18261/ISSN1504-3045-2019-01-14>
- Aas, Ø. (2022). *Besøksforvaltning i verneområder – status, muligheter og utfordringer*. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.
<https://www.youtube.com/watch?v=mHyw3jeuS64>

MUNTlige KILDER:

Utvalg 1:

- Lokalbefolkning 1
- Lokalbefolkning 2
- Lokalbefolkning 3
- Lokalbefolkning 4

Utvalg 2:

- Offentlig forvaltning

Utvalg 3:

- Reiselivsaktør 1
- Reiselivsaktør 2

•